

CÂNDIREA

ANUL III

No. 8, 9, 10

A APĂRUT :

IONEL TEODOREANU

A APĂRUT :

ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

RIVISTA MENSILE **DELTA** RIVISTA MENSILE

Redattori : Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione : Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abonamento per l'estero : Un anno Lire 25.—

HIENA

REVISTĂ POLITICO-SOCIALĂ. / DIRECTOR : PAMFIL
ȘEICARU. / REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI,
STRADA ISVOR, 44. / APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. /
ABONAMENTUL ANUAL LEI 200.— EXEMPLARUL LEI 5.—

SAVONS
PARFUMS
COSMETIQUES

ELIDA

PARIS

GÂNDIREA

P A R S I F A L

DE

NICHIFOR CRAINIC

O cultură se naște în momentul când un mare suflet se deșteaptă din străvechile zăcăminte de viață ale umanității veșnic copilărești, se desface, o formă din inform, definită și vremelnică din nedefinit și statornic. Ea înflorește pe pământul unei regiuni ce se poate hotărî cu exactitate și de care e legată ca o plantă. O cultură moare când acest suflet a înfăptuit întreaga sumă a posibilităților sale în formă de popoare, graiuri, dogme de credință, arte, state, științe, și cu aceasta se reîntoarce în starea primară. Existența ei vie însă, acea serie de mari epoci care caracterizează în contur precis desăvârșirea progresivă, este o luptă adânc lăuntrică, pasionată, pentru afirmarea ideii împotriva puterilor haosului în afară, împotriva inconstienței în lăuntru. Nu numai artistul luptă împotriva rezistenței materiei, împotriva nimicirii ideii în sine. Orice cultură stă într'un raport adânc simbolic și aproape mistic cu întinderea, cu spațiul în care, prin care, ea vrea să se realizeze. Odată atins țelul, și ideea, întreaga sumă a posibilităților lăuntrice, îndeplinită și realizată în afară, cultura *încremenește* deodată, moare, sângele ei se încheagă, puterile i se sfărâmă — ea devine *civilizație*». Oswald Spengler se mândrește că «cel dintâiu» face această distincție între cultură și civilizație. Cele două noțiuni erau până acum înțelese în raport de simultaneitate; el le înțelege în raport de succesiune. Civilizația e bătrânețea unei culturi; mai mult: moartea unei culturi. A unei culturi și nu a culturii omenești, fiindcă după antihegelianul Spengler aceasta nu există ca un întreg; există culturi ce se nasc, se dezvoltă și mor, fatal ca orice organism viu. Analog cu vechile culturi dispărute, organismul cultural al Occidentului european a intrat în faza civilizatorică a bătrâneții. Secolul al XIX,

științific și materialist, culminând în mașinismul și finanța contemporană, înseamnă epoca civilizației europene, epoca morții: «Untergang des Abendlandes». Bătrâna Europă — Europa muribundă. Semnul distinctiv al acestui sfârșit e, după Spengler, «orașul mondial». Orașul crează cultura, deci istoria lumii e istoria orașului. Satul, veșnic egal cu sine însuși, nu are istorie. Viața lui, viața provinciei, o absoarbe orașul în neconținută creație culturală. Treptat, între oraș și între sat se cascadează o prăpastie: prăpastia dintre cultură și natură. La rândul lor, orașele creatoare de cultură sunt osândite să rămână centre provinciale, pe măsură ce «orașul mondial» acumulează toată creația lor. Provinciale sunt osândite să rămână Florența, Madridul, Parisul și Londra, leagăne ale culturii europene, iar în locul lor cresc în proporții monstruoase orașele mondiale: Berlin și New-York, centrele de civilizație ale acestei culturi, centrele morții. Cele dintâiu sunt ceea ce a fost Atena pentru cultura antică; cele din urmă — Roma cesarilor, de putredă strălucire în amurgul lumii vechi. Sensul orașului mondial este sleirea tuturor posibilităților culturale, sterilitatea chiar fizică a omului, a omului rămas fără metafizică; materialismul desfrânat și toate «ismele» etice și estetice, până la internaționalismul incolor. Omul civilizației extreme redevine nomad ca'n starea de barbarie primitivă din care a plecat: ubi bene, ibi patria. Cu atracția irezistibilă și ucigașă, cu îngrămădirea uriașă de caturi peste caturi, orașul mondial e un nou Turn al lui Babel sortit blestemului pustiitor al fatalității istorice.

Cântecul de lebadă, cu adânc răsunset, pe care Spengler îl închină Occidentului, vine într-o vreme de mare depresiune morală și de crudă verificare a principiilor pe cari se întemeiază viața europeană. Nu e spirit ales care să nu treacă prin acest tragic examen. Și cum era firesc, Germania căzută trăește mai ascuțit această criză a civilizației. Soluțiile născute din sbuciumul haotic sunt extreme. E deajuns să pomenim dintr-o parte curentul înclinat spre budism. El ar însemna mântuirea prin crearea unei noi metafizici din angrenajul mașinist în care omul european a fost prins, pradă propriilor născociri. Curentul acesta coincide de altfel cu critica profetică pe care Tagore o face voinței de putere, materialismului european — american. Glasurile unei soluții creștine s'aud mult mai slab și faptul își are explicația lui: protestantismul prusian a urmat o evoluție întoarsă față de imperativul religios; el a desdumnezeit principiile evanghelice, potrivindu-le treptat pe măsura germanismului. Nu odată vei întâlni în paginile de gloriificare a spiritului german subliniată isprava de germanizare a creștinismului și de reducerea lui la vechea religie a lui Wothan. Protestantismul acesta, acomodat rasei, ducea la tehnica imperialistă a războiului. Din cealaltă extremă, soluția pornește tocmai de unde se oprește Spengler; ea e în spiritul autentic al civilizației actuale. E deajuns să pomenim numele celui mai tânăr, mai ingenios și mai paradoxal gânditor german: R. N. Coudenhove-Kalergi. El vede viitoarea mântuire în «Apoloogia tehnicei»: tehnica în stadiul de azi e insuficientă întrucât ea n'a izbutit să facă din om decât un rob al mașinii. Tehnica de mâine, amplificată, desăvârșită prin avântul intens al invențiilor viitoare, va pune în adevăr stăpânire pe forțele naturii și va înlocui, în toate domeniile muncii, pe om. Aceasta va însemna biruința omului asupra naturii și asupra mașinii, eliberarea lui și răgazul sufletesc prielnic creării viitoarei culturi. Tehnica perfecționată n'ar însemna deci proletarizarea omenirii, ci aristocratizarea ei: «împărăția lui Dumnezeu pe pământ».

Oricât de felurite, de exotice ori de utopice ar fi aceste soluții, ele izvorăsc din adâncă desnădejde actuală, rod al crizei civilizației. Oswald Spengler nu e un glas răsleț. Nici în hotărârile Occidentului, nici, mai ales, în afară. Am pomenit pe Tagore. Dar alături de el, mai dârș și mai fanatic, răscolitorul Indiilor, Gandhi, a ridicat ca o grozăvie protestul lui, blestemul lui împotriva «spiritului diabolic» al Englezilor, al Europei. În această răzvrătire înfrănată în care el, băștinașul, cerea poporului să asvârle pânza englezească, țesută din bumbac indian în fabricile Mării Britanii, și să se întoarcă la «vârtelnița tradițională», se desvălia un conflict mai adânc decât aparențele lui economice: conflictul între două mentalități, între două concepții de viață deosebite, potrivnice. O mentalitate patriarhală, împăcată cu sineși cu natura deoparte, de cealaltă o mentalitate industrial comercială, iscoditoare, lăcomă de bani și de putere. Apariția uneia turbura echilibrul celeilalte. Această mentalitate patriarhală a creat și atitudinea rusească, îndeajuns de cunoscută, față de «Europa» socotită ca o întrupare a diavolului sau a lui Anticrist. În raport cu Occidentul, Rusia era stepa nemărginită cu zăcăminte de suflet fără formă definită, cu imensa-i viață țărănească, primitivă,

«fără istorie», dar în care mocniau posibilitățile culturii viitoare; era «satul» cu visurile resfirate în metafizica lui haotică față de «orașul» în care s'au întrupat veacuri după veacuri formele culturii occidentale. Rusia nu avea încă «orașe». Avea târguri, piețe de schimb. Petru cel Mare crează orașul după modelul apusean, adică împrumută formele de viață zămislite dintr'o lungă evoluție culturală și voiește ca în aceste forme, definite, create pe măsura sufletului occidental, să încapă sufletul haotic și nemărginit al Rusiei. E ceea ce Spengler numește fenomen de pseudomorfoză — captarea unui suflet primitiv în formele străine ale unei culturi înaintate. Petrinismul, curentul de europenizare, și-a continuat silnic opera de falsificare. El a creat sufletul orașului, străin de sufletul satului rusesc, a creat în oraș «societatea» în al cărei ultim strat au clocit ideile bolșevismului, a căutat să denatureze caracterul magic al religiei transformând-o în problemă etic-socială prin Tolstoi. Revoluția din 1917 ar fi, în originea ei, opera lui Petru cel Mare. Sufletul haotic al Rusiei a refuzat totuș să încapă în forme străine. Pentru adevărații ruși, opera petrinismului e opera diavolului și tot astfel Europa care a hrănit petrinismul. Petersburgul e orașul lui Satan. «Intâia condiție de eliberare a simțirii poporului rus este: să urim din toată inima și din tot sufletul Petersburgul» scrie Aksakow lui Dostoievski. Iar Dostoievski, elementar și apocaliptic, e pentru Spengler adevărata întrupare a țărănimii rusești: adevăratul rus «e o bucată din Dostoievski». El refuză bolșevismul și dorește o formă proprie de viață, o religie proprie, o istorie viitoare proprie. Bolșevismul e opera occidentalului fără să vrea: Tolstoi. «Creștinismul lui Tolstoi era o confuzie. El vorbea de Cristos și se gândea la Marx. Mileniul apropiat aparține creștinismului lui Dostoievski». («Untergang des Abendlandes», vol. II, p. 236).

Creștinismul lui Dostoievski e ortodoxia sufletului simplu, țărănesc. Intreaga rezistență rusă față de Occident are o coloratură puternic ortodoxă. Problema Rusiei în raport cu civilizația europeană e problema tuturor popoarelor de regim patriarhal din sânul ortodoxiei.

Nici nu s'a încheiat suta de ani de când Dinicu Golescu, boier cu ișlic și cu ciubuc, descoperia minunile Europei cu exclamații deabia articulate, de primitiv asvârlit brusc în grădina de aur a civilizației. Descoperirea Golescului cade într'o vreme în care Spengler vede, pentru Occident, începutul bătrâneții. Strălucirea care orbi pe boierul valah ar fi deci, strălucirea de putregaiu a Romei în amurgul antichității. Din această vreme, raportul nostru față de Europa e raportul Daciei cucerite față de Roma celei din urmă străluciri a cesarilor. Pe podul de piatră al lui Apolodor din Damasc intrau formele definitive, șlefuite ca marmura, ale unei civilizații ce muria de perfecțiune. Și în cuprinsul armonios, apolinic, al acestor forme trebuia să încapă sufletul tragic, dionisiac, al pădurețului Zamolxe. Fenomenul acestei pseudomorfoze, peste care atunci s'a învălurat potopul barbarilor, se repetă în situația de azi. Se poate urmări și la noi, ca în Rusia, firul de occidentalizare al unui «petrinism» care a început aici cu un veac mai târziu. Și, paralel, firul unei rezistențe. Conflictul n'a luat însă la noi proporțiile gigantice rusești. A fost poate o înclinare de acomodare, amintire a vechei experienți din Dacia Felix: o elasticitate de spirit latin, mai mult virtuală. Ea n'a făcut decât să îmblânzească conflictul care s'a iscat și continuă, între sufletul nostru autohton și nedefinit și între formele înnoirilor occidentale. Am căutat să arătăm în articolul «Politică și Ortodoxie» opera de falsificare întreprinsă de revoluționarii veacului al XIX asupra vieții religioase românești: ei aduceau formulele unei culturi multisekulare, ajunsă în faza înaintată a pozitivismului științific, și le-au aplicat mediului nostru de tinerețe primitivă, de simțire fragedă, aproape copilărească, al cărei graiu propriu nu era și nu putea fi decât religia. Dar criza Bisericii actuale e criza tuturor instituțiilor create de reformele moderne, sau modificate în sensul lor. Intre aceste reforme și sufletul nostru autohton, stă distanța unui mileniu de cultură occidentală care le-a zămislit dincolo de aria geografică a sufletului de-aici. Criza se poate urmări tipic în sistemul nostru de învățământ, modificat mereu după modeluri apusene. Din casa părintească, izvorul folklorului, copilul trece în școala primară ca peste o prăpastie. Nimic de acolo nu se prelungește dincoace. Învățătura, oricât de pedagogic aplicată, nu se lipește, nu fuzionează cu conținutul de-acasă al fragedului suflet. După cei patru-cinci ani obligatorii, școala îl redă pe copil mediului natural, permanent, care înneacă fără nici o greutate pietrișul de cunoștințe cu care i-a prunduit pământul sufletesc. Este, în această neînțelegere a țărânului pentru carte, revolta nearticulată a geniului autohton împotriva formei de cultură ce n'a izbutit să-i fie familiară Școala se dovedește, după 60 de ani de experiență zadarnică și absurdă. E convingerea care începe să se generalizeze după studiile

critice din ultimul timp ale pedagogilor noștri. Ei cer o școală potrivită sufletului popular. Cât despre învățământul superior, intelectualist, care tinde la formarea spiritului, a inteligenții pentru mediul «orașului mondial», rezultatele lui le simțim dureros, mai ales acei cari alcătuim întâia generație de cărturari. Cu cât mai sus te sui pe scara acestui învățământ, cu atât mai înstrăinat te simți de mediul din care ai plecat. Intelectualul plutind cu spiritul în văzduhul teoriilor simte golul reazimului moral între el și vatra de unde a plecat: sufletul de acasă, ignorat de cărțile înalte, s'a pierdut dealungul anilor. Sentimentul acestei înstrăinări plânge adesea în versurile lui Octavian Goga: «prăpastia» dintre sat și oraș. Dintre satul nostru cel «fără istorie» și orașul nostru care nu e «orașul mondial», ci vechiul târg gospodăresc caricaturizat prin reforma bruscă a occidentalizării. Bucureștii—micul Paris. Dar acest parisianism se amestecă atât de strident cu dezordinea noastră orientală că stârnește hohotul de răs al călătorilor occidentali în trecere pe la noi. Nici o capitală nu furnizează atâtea elemente de batjocură notelor de drum din presa europeană. Din ele ar trebui să înțelegem cât de neizbită e pretenția noastră de occidentalizare pentru cetățeanul orașului mondial.

Neputând să europenizeze orașul, boierimea noastră, ca boierimea lui Petru cel Mare, s'a europenizat pe sine. A intrat în trup și suflet cu formula civilizației și, fluturi ieșiți din codrii natali și orbii de flacăra ei ucigașă, s'a pierdut pe drumurile Europei. Aristocrații noștri moderni au ajuns astfel «nomazii» civilizației: ubi bene, ibi patria. Latifundiari absenteiști, ei au fost absenți și din cultura noastră. De unde ar fi trebuit să fie, ei cei dintâiu, apărătorii geniului autohton, s'au exclus de bună voie din sfera lui de influență: au devenit sterpi și de prisos. E semnificativ și reconfortant faptul că cei mai mari scriitori ai noștri au luat atitudine hotărâtă împotriva talazului de europenizare. Sub ascuțișul lui Caragiale a trecut târgovețul incult în mintea căruia se răsfărgeau, ca'ntr'o oglindă spartă, noile idei politice, caricatura civilizației. În vâlvătaia urii lui Eminescu a căzut aristocratul înstrăinat: victima civilizației. Iar când această aristocrație a încercat să-și instaleze, inconștientă, în București «micul Paris», ea s'a întâlnit față în față, la 1906, cu sănătatea robustă a curentului dela «Sămănătorul». Era în protestul literaților acelora, disprețuiți de aristocrație ca și poporul pe care îl reprezentau, revolta articulată răspicat, drastic, a geniului autohton. Peste un an de zile, țărănimea ieșea încăodată din negură; ea aprindea, pălălaie înaltă până la cer, conacele și armatele — ca să se vadă bine drumul reformelor românești.

Pe dealurile ondulate ale Iașului, umblau razna odinioară, în ceasurile lor de repaus doi prieteni. Unul roșcovan și rotofeiu, bărbos dar răspopit, argint viu la minte și vorbăreț ca un copil, iar vorba lui plină de drăcovenii pipărate și de înțelepciuni glumețe; celălalt — obraz palid, frunte boltită ce lumina ca un crâmpeiu de cer printre norii de păcură ai pletelor, mai mult tăcea, asculta pe flecar și, ascultându-l, părea un zimbru ce soarbe din izvor. Arar, când deschidea el gura, vorbărețul se oprea. Și'n mintea celui ce n'avea un orizont mai larg ca vatra unde se născuse, vorbele rare ale palidului prieten deschideau cercuri de lumină: cât roata zărilor, cât roata Daciei, cât roata pământului, cât roata cerului cu stele. Erau vorbe culese de prin cele străinătăți pe care cel simplu, uimit, nici nu le bănuia, căzute apoi în adânc de suflet, coapte acolo ca într'un cuptor, îndelung, mărite și rotunde ca pâinile dospite... Câteodată se opriau la vreo cârciumă de margine, ascultau lăutari bătrâni, beau vin și se ospătau cu pui fripți și mămăligă caldă. Roșcovanul, înflorit de mulțumirea vieții, scotea apoi o poveste, nou meșteșugită, și i-o cetea «lui Mihai». Iar Mihai îi spunea în urmă, târăganat, Doina: Tot românul plânsu-mi-s'a... Ion Creangă cel năzdrăvan plângea ca un copil. Tot așa precum râdea.

Eminescu își regăsea în el pe vechiul lui prieten, sufletul popular, folklorul, haosul spuzit de stele, din care a desprins cea mai frumoasă poezie românească: Luceafărul. Prietenia lor e prietenia literaturii românești cu poporul românesc. Tot ce a zămislit mai de seamă această literatură, dela Luceafărul și Nunta Zamfirii până la Niculăiță Minciună și Dumbrava minunată s'a făcut în colaborare cu sufletul popular. Apele lui, adânci s'au ridicat prin ea ca'n vârtejul unui sorb.

Caracterul dominant al acestei literaturi e caracterul satului. Mentalitatea care a născut-o vine dintr'o concepție de viață patriarhală. Scriitorul român nu vede încă sub unghiul modern, sub unghiul «problemelor». Ar trebui să aibă pentru aceasta o mentalitate făurită în furnalele marilor orașe. Pe el nu-l atrage aproape nimic din viața care se frământă

într'un centru industrial. Avem în țară o industrie a petrolului: nu există încă nici o pagină care să oglindească sbuciumul din jurul sondelor care, ventuze uriașe de fier, sug sângele de păcură al acestui pământ. Literatura a rămas la țară pentru a trâmbița mai departe, sub bolțile artei, ce se șoptește acolo și ce se suspină lângă opaițul nopților de iarnă. Ea e prin instinct premergătoarea. Ea e întâia formă culturală care se naște din informul popular. Și prin însăși esența ei, e misionară: a fost unionistă când nu exista unirea, a fost democratică când nu exista democrația. Acesta e semnul tinereții ei: copil ce nu se depărtează prea mult de casa părintească. Iar când uneori s'a depărtat, a căzut în ezoterismul care, după Spengler, e semnul morții. Au fost aceste manifestări izolate expresia bătrâneții noastre sufletești, a sleirii de puteri zămislitoare? Sau, mai sigur, accidente pseudomorifice? Iluzia orașului european a ademenit în treacăt și pe unii din cântăreții noștri. Dar prietenia Eminescu-Creangă trăiește, ca odinioară de fragedă, în scrisul lui Mihail Sadoveanu.

O. Carp, poetul a cărui gândire muzicală e așa de puțin cunoscută, a publicat în «Sămănătorul» versurile simple ce dau simbolul vieții noastre patriarhale:

Pe-acelaș petec de pământ, pe care
Moși de strămoși s'au ostenit să-l are,
Și-averi din țărână l-au făcut a scoate,
Tragi azi și tu cu plugul, strănepoate.

Și gândul greu, ce-aveau pe vremi bătrânii
Cu sufletul bătut de grija pâinii,
Il ai și tu acuma, strănepoate,
Deși 'ntre voi sunt zeci de veacuri poate...

Așa ți-e scris: alătura cu boii,
Să fii supus durerii și nevoii
Și, când în jurul tău se schimbă toate,
Tu să rămâi acelaș, strănepoate.

Perspectiva unor oglinzi față în față ce răsfrâng în serii nesfârșite aceeași imagine: și'n trecut și'n viitor. Pe-acelaș petec de pământ, generații după generații, rezumate în imobilitatea aceluiaș destin pe când dincolo de răza lui totul e în veșnica schimbare. Istoria lor e mincinoasă ca perspectiva oglinzilor: ea înmulțește iluzoriu aceeași imagine. Viața țărănească n'are istorie. Ea se cufundă în natură. Dar ca sămburii ce zac în sânul naturii, ca minereurile ascunse în straturile pământului, zăcăminte de posibilități mocnesc în această viață primitivă.

Sunt elementele copilăriei veșnice a omenirii, care, în momentul cultural, pot să fie făcătoare de minuni ca «apa ne'ncepută», atât de prețioasă vrăjitoarelor. În ele se împletește sentimentul armoniei cu natura: idilicul, — ce colorează literatura noastră de până acum, — și gândul interpretării metafizice a naturii: magicul religios — pe care literatura l-a trecut aproape cu vederea. Patriarhalismul țăranelui stă în mulțumirea cu care primește ceace îi îmbie, ca dela sine, dărnicia pământului acestuia binecuvântat. Desfășurându-și munca în spații largi, el are prilejul să-și trimită gândurile, cu norii, în nemărginire, spre tainele veșnice. Evlavia lui crește par'că din fire: anima naturaliter christiana. Dar în adâncul acestei evlavii crește monstruoasă flora submarină a miturilor printre care Dumnezeu și sfinții își încrucișează, în bună prietenie, căile cu fantomele păgâne ale basmelor. Am arătat altădată cum ortodoxia rituală a menajat această mentalitate magică. Sub aripa ei înstelată, flora submarină s'a dezvoltat în voie, hrănită din depărtate izvoare orientale. Complectând pe Hasdeu, un învățat, astăzi autoritate europeană în specialitatea folklorului, studiind literatura populară pe care și-au însușit-o dealungul veacurilor României, a demonstrat că aproape toate aceste cărți, dela Alexandria, Epistoliei și până la Gromovnic, sunt de origine asiatică sau balcanică, bogomilică. A demonstrat totdeodată, evident, și răsunsetul pe care aceste cărți, mult iubite până azi, l-au avut în creația proprie a folklorului românesc. (M. Gaster: «Literatura populară română»). Un larg fluviu de orientalism a curs deci în matca sufletului nostru popular. Bizanțul și Kiewul au fost pentru noi vămile pe unde s'a strecurat, pe dedesuptul ortodoxiei, acest import ce s'a disolvat cu vremea în rezervoriul forțelor noastre primitive. El face astfel parte din avuția noastră populară și alcătuește încă o putere de di-

ferențiere și de rezistență a mentalității patriarhale, a geniului autohton față de curentul civilizației europene de proveniență istoricește proaspătă. A fost un moment, în vremea marelui războiu, când cele două mentalități s'au găsit dușmănește față în față și s'au izbit de moarte: Mărășeștii. Soldații noștri, cu echipament improvizat, l-au asvârlit, au prins arma ca pe o bătă ciobănească și s'au năpustit, goi și țărani, asupra mașinismului ucigaș al civilizației. Momentul acela glorios e începutul, poate semnificativ, al democrației românești.

Problema culturii noastre începătoare stă azi între civilizația occidentală a cărei limită extremă se proclamă atinsă și între Răsăritul, în haosul creștin al căruia se prevede viitorul. Avem cu noi democrația virgină și enigmatică în posibilitățile ei creatoare și ortodoxia ale cărei puteri dumnezeiești s'au păstrat, neepuizate, în odăjdiile ritualismului. Contopite în organismul viu al unei democrații evanghelice, ele pot însemna pentru viitoarea noastră cultură drumul care l-a dus pe Parsifal salvatorul către burgul primejdut al sfântului Gral...

În munții de miazănoapte ai Spaniei gotice stă castelul Montsalvat, — burgul Gralului — unde se petrece uriașa dramă liturgică a lui Wagner. Ordinul cavalerilor are în paza lui două unelte sacre dela Isus Cristos: Gralul, — sfântul potir din care a băut la Cina cea de taină și'n care a curs sângele răstignitului — și lancea cu care a fost împuns pe cruce. Cavalerii slujesc cultului mântuitor al împărășaniei. Dar în preajma castelului uneltește duhul pierzaniei, Klingsor: el are grădini subterane, cu flori de fabuloasă strălucire și femei voluptuoase, tremurând de pofta orgiei. Virtutea cavalerilor șovăie, descumpănită, între burgul sever și sacru și între fermecătoarele grădini blestemate. Mulți au căzut, mulți cad. Însăș căpetenia ordinului, în luptă cu Klingsor, a pierdut lancea sfântă, păcătuiind, iar acum zace fără leac, rănit cu ea de vrăjmaș. Gralul, izvorul mântuirii, e în primejdie să cadă în ghiara necuratului. Cavalerii credincioși au sufletele strivite de plumbul mâhnirii. O boare de nădejde îi mângâie: Va veni odată...

Și iată-l! Parsifal. Apare isbucnit din străfundul codrului: bloc de forță inconștientă, rupt din sălbăcia naturii. Nu știe de unde vine, nu știe unde se duce. Dar astfel s'a zis: el va zdrobi puterea lui Klingsor, va călca păcatul în picioare, va smulge lancea, va vindeca pe bolnav, va mântui Gralul. Porumbielul ceresc se va coborî asupra lui: «Mântuire mântuitorului!»

Parsifal, «der reine Tor» — (sancta simplicitas, i-ar corespunde, ca sens) — e întruparea puterii elementare, nedespăcată încă de conștiința binelui și răului, informă, neconturată încă de cunoașterea de sine. Apare din negura străveche a pădurii jucându-se, adică săgetând o lebădă sacră.

— Cum ai putut să faci păcatul acesta?

— N'am știut.

— Unde ești tu, aici?

— Nu știu.

— Cine e tatăl tău?

— Nu știu.

— Cine te-a trimis pe drumul acesta?

— Nu știu.

— Cum te chiamă?

— Multe nume am avut, dar nu mai știu niciunul.

E copilul naiv al naturii. Omul fără istorie pe care democrația îl ridică din adâncuri. În fața lui stă: deoparte cetatea sfântului Potir în primejdie, de cealaltă grădinile fermecate ale lui Klingsor, — civilizația occidentală. Mulți cavaleri am pierdut, mistuiți de patima strălucitoarelor grădini.

Va ști el să biruie, să mântuie, să creieze?

Răspunsul mocnește în vitalitatea lui.

Și'n taina sorții.

VIZITĂ NOCTURNĂ

DE
ION MINULESCU

MI-A bătut azi-noapte Toamna'n geam —
Mi-a bătut cu degete de ploaie,
Și la fel ca'n fiecare an,
M'a rugat s'o las să intre în odaie
Că-mi aduce o cutie cu «Capstan»
Și țigări de foi din Rotterdam . . .

Am privit în jurul meu și'n mine:
Soba rece,
Pipa rece,
Mâna rece,
Gura rece! . . .

Doamne, cum puteam s'o las să plece? . . .
Dacă pleacă, cine știe când mai vine? . . .
Dacă'n toamna asta, poate,
Toamna-mi bate
Pentru cea din urmă oară'n geam? . . .

— *Donnez-vous la peine d'entrer, Madame!* . . .

Și femeia cu privirea fumurie
A intrat suspectă și umilă
Ca o mincinoasă profetie
De Sibylă

A intrat,
Și-odaia mea'ntr'o clipă
S'a'ncălzit ca un cuptor de pâine
Numai cu spirala unui fum de pipă
Și cu sărutarea Toamnei, care mâine
O să moară bolnavă de gripă . . .

—

VRAJĂ DE NOAPTE

DE

ADRIAN MANIU

AU trecut pe câmpuri lupii în haite
Sub luna de argint viu, ce stă să moară.
Vântul a început mai trist să se vaite
Și câinii pădurii urlă la moară.
În negurile pline de cruci
Din răspântii, au plecat năluci.
Oase ciocănite,
Haine putrezite,
Un'te duci?
În lături, în lături!
Geme buhaiul,
Strâmbate 'nfipte 'n mături
Sboară cu alaiul,
Domnițe fără cunună,
Nagode cu ochi de jăratice,
Țigani sunând cobze fără strună

Și un țap negru behăind nebun și sălbatic
După babe ce pe lebezi încălicate, ghemuite
Infig în puf alb călcâie ascuțite.

Toți, toate, în spre apus
Unde și dragostea s'a dus.

Din volumul «Lângă pământ» sub tipar
la «Cultura Națională»

DECEMBRIE
LA
ȚARĂ
DE
ADRIAN
MANIU

PĂMĂNTUL alb e negru de ciori.
Pe lac alunecă băieți,
Labele câinilor au tipărit urme de flori,
Babele duc la piept vreascuri și stacheți.

Cerul ca o pâine se firimițează
Albul tot mai vânăț înnoptează

Clopoței se sting. Vântul apasă.
O stea se oprește la case să stea,
Isprăvind, suie pârtea spre cer sau spre pădurea deasă.
Cerul nu se zărește. Pădurea nici ea.

Dar pentru steaua care mergea fără să mai vadă,
Luna se ridică, bulgăr de zăpadă.

UNCHIUL DIN AMERICA

CONSTANTIN MOGREA stinse lumânarea, turtind flacăra cu al doilea tom din «Vieța insectelor». Pe urmă, rămase multă vreme cu ochii deschiși în întuneric, răsu-cindu-și în așternut oasele dureroase.

Nu se ridicase într'un cot să sufle lumina, înadins ca să nu-și alunge somnul și acum somnul nu venia. Il înăbuși mai întâiu fumul înecăcios al feștilor stinse, amintind slujba bisericilor de țară, deniile, prohodul înmormântărilor. Gândi după aceea cu neplăcere, că a doua zi are să găsească un rotocol murdar de funingine, o pată grasă și transparentă de spermanțetă, pe scoarța nouă a cărții; asta îi risipi dealbinelea pofta de dormit. Afară se auziau streșinile picurând. Incepea desghețul. Era în cele dintâiu zile ale lui Martie. De cu seară pornise cald vântul echinoptiului. Sfârșia și iarna aceasta îndelungă și aspră, care păruse într'o vreme fără sfârșit. «Cel puțin așa se ușurează bugetul la capitolul combustibilului!» își surăse singur Constantin Mogrea, cu o veche amărăciune, mîloasă și ironică pentru propriile sale mizerii. Acum numai această fericire, de ordin casnic, i-o mai putea aduce primăvara. Intoarse perna cu fața rece în sus, căutând un loc potrivit să-și înșele insomnia.

Pe sub prag, din camera dealături, străbătea o șuviță subțire de lumină; și în noaptea opacă și densă, care-i juca înaintea ochilor svâcnitoare cercuri de întuneric, dunga aceea caldă îi chema privirea îndărătnic: stăruitoare prezență a unei suferinți tăcute, resemnate și fără scăpare. Acolo, la masa cu mărunte unelte de cusut; mosoare roșii cu ață, nasturi de sidex, foarfece și pernițe de ace, luca până târziu, după miezul nopții, Silvia. O știa plecată sub globul lăptos al lămpii, deasupra pânzei albe, cu genunchi înălțați pe un taburet, cu pleoapele obosite și cu obrazul fără sânge; destinându-și din când în când umerii încovoiați, trosnindu-și mâinile anemice amorțite. Iar tinerețea aceea ucisă de timpuriu, osândită la nopți de veghere și la sărăcie, îl duru până la desnădăjduire în pregătirea aceasta de primăvară, coborîta pe nevastite; pentru el și toți ai lui fără făgăduială nici unei bucurii întregi, în diminețile luminoase ce au să vină, cu soare strălucitor, cu desmierdarea aeriană a adierilor de vânt, în grădini parfumate, unde albinele vor zumzăi peste câteva zile în miezul roz al frunzelor de cais, albe.

Zilele și anotimpurile se târau în vieța lor, de mult asemănătoare și măloase; fără surprize și fără ostroave de înseninare. De câte ori Constantin Mogrea se gândia la această monotonă înșiruire a săptămânilor, îndată îi apărea în amintire, stupid și fără deslușită pricină; Matusalem, broasca cu carapacea din cancelaria liceului, ghemuită neclintit într'un ungher cu aparatele de alamă coclite, ca un bloc negru și neînsuflețit de mineral. Deacolo vietatea prizonieră nu scotea capul decât odată pe zi, la farfuria cu lapte, pentru ca să se întoarcă iarăș să somnoleze, cu gâtul și cu labele strânse sub capacul de os, așa de ani și ani de zile, așa ani și ani de acum înainte, până când toți vor fi morți, schimbați, înlocuiți, uitați; și ea, fără nici o grabă și fără nici o întârziere, la acelaș ceas, va întinde capul îngust fără frunte, cu ochii acoperiți de pleoape solzoase, spre acelaș blid de mâncare, spăimântător

de precis, de resemnată și indiferentă, la tot ce poate fi luminos și cald, dincolo de zidurile cenușii cu planșe de anatomie.

«De ce oare natura va fi hărăzind vieța cea mai îndelungă, tocmai creaturilor celor mai stupide și mai urâte?» — se întrebă Constantin Mogrea, cu bolnăvicioasa insistență a omului chinuit de nesomn, de a se acăța de gânduri absurde și nefolositoare.

Pe urmă, fără să-și lămurească un răspuns, se trezi descoperind că ochii broaștei, cu inele galbene în jurul pupilei, au o ciudată asemănare cu ochii de prost, blând și docil, ai directorului. «Se vede că într'adevăr trăsăturile fiecărui om, amintesc câte un animal. De sigur pe acela, în a cărui speță strămoșii lui erau destinați să se oprească în evoluție...» reflectă cu obișnuita-i înclinare către generalizări, dascălul de zoologie, și îndată caută să-și recapituleze în minte, pe rând, figura fiecărui cunoscut, să deslușească cu ce specie anume din regnul animal va fi semănând fiecare. Unul avea gură cu buze rotunde și despicate de iepure, altul un adevărat cap de pichire; Stamate, prietenul lui cel mai bun, dela prima vedere îl făcuse să se gândească la un guvid, exact la un guvid. N'ar putea spune nici acum de ce anume. Poate din pricina capului fără gât, lat,chel, măsliniu și gras, și a ochilor prea depărtați către tâmple. Il bucură această descoperire, ca și cum ar fi aflat oamenilor din jurul lui o infirmitate ascunsă și umilitoare, de care el fusese ferit. Dar își aminti cu tristeță că elevii, îl numiau între ei, pentru gâtulejul lung și vorba asmatică — gânsacul — și alungă grăbit gândul dela aceste curate neghiobii, cum numi cu dispreț descoperirile ce-l încân, taseră adineori. «Ce mai colecție de neghiobii s'ar aduna, dacă ar exista un aparat drăcesc-să stenografieze gândurile de insomnie, chiar ale celui mai inteligent om! Și bietul *homo faber*, ce mai jalnică apariție pe scoarța planetei...!» — încercă să se consoleze Constantin Mogrea, confundându-și soarta cu a întregii omeniri, pe care o compătimi generos, din patul lui de bătrân torturat de nopți fără sfârșit. Hotărî să nu-și mai oprească la nimic cugetul.

Numără picăturile de pe streșină, afară. Pic-pic! — asta e sub fereastră. Pic-pic, — asta e pe treapta de piatră a scărilor. «Ciudat, cum au săpat picăturile acolo, o gaură rotundă, netedă și adâncă; par'că ar fi scobită cu un cui! De treizeci de ani grezia aceea e roasă de picioarele lor... Acuma seamănă, adâncită la mijloc de pași, cu treptele vechi de biserici... Când are să-l asculte oare proprietarul, să înceapă reparațiile? Va să zică iar se surprinde gândind!... Oare Edison doarme patru ceasuri pe noapte fiindcă și-a educat așa celula nervoasă, ori fiindcă suferă de insomnie?... Ce mai prostii îi dă în cap!... N'are să adoarmă așa niciodată! Se răsuci pe altă parte. Aproape de tot izbucni-un cânt de cocoș. Se auzi deslușit, ca sub fereastră, și baterea aripilor. Răspunse îndată altul, și altul, și altul; din ce în ce mai înnăbușit și mai îndepărtat, până la marginea orașului, deacolo peste câmpuri întinse și întunecate, umede sub vântul cald al desghețului, ca un semnal misterios în bordeiele negre, din cătun adormit în cătun adormit. «În clipa asta se îngână toți cocoșii din țara românească!» — gândi Mogrea, și asta îi păru chinuitor de monoton.

Fășia de lumină de sub ușă îi țintui iar un răstimp ochii. Pe urmă, i se păru că în întuneric aude o mișcare, abia simțită.

— Mario, tu dormi?

Din celălalt pat, de dincolo de biurou, femeia se întoarse în așternut.

— Nu... De ce 'ntrebi?

— Nu se mai culcă Silvia! Trebuie să fie aproape unu...

Femeia nu răspunse. Ghici că strânge din umeri sub plapomă. Când putea să lucreze decât după ce se liniștesc toți? Apoi târziu, mai încet, crezând că a ațipit:

— A fost azi Stănciulescu. Uitam...

— Ei?... și ce mai vrea individul?

— A venit cu legea cea nouă a chiriiilor. Cu Monitorul... Zice că-i dă drept să ne urce iar, dela Sfântu Gheorghe!... A rămas să treci pe la el...

Constantin Mogrea se încruntă în întuneric, ca și cum avea chiar acum în față pe Stănciulescu, și trebuia să-și apere cu înverșunare drepturile lui de chirias pentru veșnicie. Intotdeauna, în ajunul împrejurărilor grele se simția energic, închipuia dialoguri în care el avea cuvântul hotărîtor, cel din urmă — a doua zi, în fața evenimentelor adevărate, pierdea repede tot curajul, gângăvia vorbe neisprăvite, se apăra moale, dezarmat, bicisnic.

Pipăi încet, să nu răstoarne ochelarii și paharul cu apă de pe măsuța de noapte, și des-

chise portțigaretul. Aprinse o țigară, trase fumul cu sete. Lumina de sub prag se mișcă, se auzi un sertar tras, împins la loc. Apoi din nou se făcu liniște.

— A mai fost și Pincu... Cu ghetetele copiilor dela reparat. Trebuie numai decât să-i dăm măcar cinci sute de lei!... A crescut din cale-afară contul.

Mogrea privi iritat spre locul unde se afla nevastăsa, deși nu o vedea în beznă.

— Să mai aștepte! Nu i-ai spus la leafă?... Ce pot să-i fac, frate? Ce pot?...

Rosti ultimele cuvinte cu jumătate de glas, ca un vinovat. Cu două zile înainte, plătiese cu economiile lui ascunse, două sute de lei pe cele două volume cu observații curioase din viața insectelor, și acum banii aceia îi păreau furați sărăciei lor, sustrași netrebnic altor nevoi, risipiți pentru satisfacerea unui viciu tănuit. Trei luni îl chinuseră volumele în vitrină, cu coperta lor albăstrie, pe care era gravată o insectă cu antene lungi, arcuite și fine, pe o crenguță țepoasă de pin. A economisit dela tutun, a împuținat numărul țigărilor, n'a mai cumpărat decât o gazetă pe zi; iar când a ieșit cu pachetul legat cu șnur roșu subțioară, din librărie, s'a furișat pe lângă zid, ca după săvârșirea unei fapte uricioase. Acum i se părea că nevastă-sa, după ce întorsese volumele pe o parte și pe alta dimineața, când scuturase biuroul, făcea aluzie la această patimă a lui printru cărți, cu neputință de vindecat, în ciuda tuturor certurilor fără sfârșit, a săcăiturilor prelungite, a controlului până la ultimul gologan din leafă, înghițit de nevoiașă lor gospodărie.

— Și uitam, urmă șoptit femeia. A mai fost după amiază și...

Constantin Mogrea se ridică în capul oaselor, gesticulând în întunericul orb, fără să aștepte sfârșitul.

— Cine a mai fost, frate?... «A mai fost și... a mai fost și...» Ce dracu, toți și-au dat întâlnire azi aici?

— Vorbește mai încet, omule! Trezești copiii. Te aude fata de dincolo... Vroiam să spun ca mai fost și Emil. Na!

Constantin Mogrea frecă un chibrit și aprinse lumânarea. Nu puteau continua vorba așa, fără să se vadă. La lumină gândurile îi păreau mai limpezi și mai simple. Pe perete jucă umbra slabă, că părul sburlit, cu mărul lui Adam pronunțat peste măsură, mișcându-se la fiecare răsuflare ca un neobosit piston negru. Se ridică între perne și femeia, frecându-și ochii speriați de lumina bruscă. Era puțină la trup, cu pieptul plat în capotul de noapte, cu șuvițe de păr sur, scăpate de sub bonetă.

Stăteau acum în camera rece, în paturile despărțite la mijloc de biuroul cu teancuri de cărți, ca două stafii urâte, slabe și bătrâne; pregătindu-se să pună la cale, după miez de noapte, pe șoptite, o faptă misterioasă și groaznică. Dacă cineva ar fi privit atunci prin întredeschiderea perdelei înlăuntru, ar fi asemuit îndată fără voie, moșnegii aceștia cu niște vrăjitori sculați în beznă nopții, să fiarbă în ulcele de lut ciolane de mort și ficat de găină neagră pentru descântece blestemate. Deslușind în flacăra tremurată a lumânării, mâinile lor vânoase, încheieturile umflate, ochii storși și suri din care strălucirea s'a retras ca apele din albia râurilor uscate, n'ar fi putut închipui nici o clipită că au arătat odată altfel: tânăr, fraged și încântător ochilor.

N'ar fi putut înțelege că bătrâna cu pieptul supt, a fost cândva o fermecătoare femeieuscă, cu ochii migdalați și umbriți de gene mătăsoase, cu buzele cărnoase și umede, descoperind la fiecare surâs un șirag de dinți mărunți, regulați și sănătoși; cu umerii goi, rotunzi și pudrați în rochia de bal, când aluneca abia atingând pământul cu pantofii de mătase albă; ușoară și sveltă, rezemându-și capul de păpușe trandafirie, alintat, pe umărul tovarășului de dans. Atunci mersul ei mlădios, chipul cum miroșia o floare ținută cu două degete, clipirea repede a genelor când aștepta nerăbdătoare un răspuns: fiecare cuvânt, fiecare hohotire cristalină de râs, și tăcerea ei când stătea rezemată de pervazul ferestrei, pe gânduri, privind cum o pisică pândeă sborul rândunelelor; toate erau o desfătare, o plăcere fericită pentru ochi, ca bucuria pe care o dă un trandafir rar, cu parfum catifelat, descoperit neașteptat de trecător, într'o grădină sălbătăcită, cum era de când se ține minte, târgul acela...

Nici pe moșneagul cu mustățile țepoase, cu nodul din beregată enorm, nu l-ar fi putut imagina altfel; purtând tânăr veșmintele după moda romantică de acum mai bine de trei decenii, cu părul aruncat în bucle inelate pe spate, cu privirea ageră și lacomă la tot spectacolul forfotitor al vieții. Ei singuri acum, se desvâțaseră a mai gândi la aceasta. Iși aminteau anii, înfățișarea altor oameni de atunci, răsăriturile de lună, casele care au fost dărămate și grădinile care au fost tăiate; dar carnea lor nu și-o mai puteau închipui decât vește-

jită și moale ca acum, ochii lor așa cum sunt — cenușii în văgăunile orbitelor — ; iar în locul cuvintelor înflorite proaspăt în diminețile tinereții lor de atunci, așa cum nuferii albi răsăr pe lumina apelor odihnite, nu mai știau să-și spună acum decât cuvinte hărțăgoase și dușmane, în care e vorba de bani, de datorii, de copii, de lemne și de chirie.

La marginea orașului, înainte se afla o fâneață întinsă până în zăvoiu cu sălcii și cu plopi, care păreau pudrați cu pulbere de metal argintiu, când vântul răsucia frunzele. Acolo, s'au plimbat odată, în cel dintâiu an, când s'au cunoscut, într'un sfârșit de inserare. Iarba era înspicată și coaptă, înaintea lor o pasăre se legăna pe un fir înalt de graminee, clătănându-și coada subțire și lungă, deschizându-și la fiecare oscilare aripile, să-și păstreze echilibrul. Mirosul sulfinei, al florilor încarnate de trifoiu, al garoafelor de câmp, respira amețitor din fâneața încălzită, ca dintr'o uriașă cădelniță a câmpului, a firei, a pământului îndumnezeit. Pășiau ușor, în picioare se acătau cărcei de ierburi, în urma lor rămăneau două cărări de flori culcate. Atunci tristețea elegiacă a amurgului, susurul îngănat al lăcustelor, fluturarea vântului aplecând legănat corole albe, și roșii, și viorii, și albastre — au șoptit bărbatului tânăr, înfiorat de atâta fericire, începuturi de gând nelămurite, eliberate de apăsarea humei, niciodată rostite. Găsia cuvinte rare și netocite de întrebuintărea fiecărei zile; tot ce era ascuns și nemărturisit în gândurile lui deslegate din adâncuri, își găsia deodată minunat și firesc, îmbrăcăminte străvezie de vorbe, și vorbele acelea îl exaltau, și înduioșarea propriilor lor gânduri îi umezeau ochii. Innoptarea și-a întins peste ei umbrele brusc, și când a strâns-o alături, să-i simtă sub pieptul strivit palpitatea de pasăre a inimii, mâna femeii, mică, trandafirie și mirosind răcoros, i s'a încheștat de obraz să apese sărutul.

Acuma acolo, s'au zidit cazarmile cu acoperișuri de tablă roșie. A trecut de nenumărate ori prin fața lor; în ograda prăfoasă, plantată cu salcâmi și oțetari, se aud exercițiile gorniştilor, se văd plutoanele adunându-se și desfăcându-se în alinieri, tropotind la comenzi scurte; o santinelă îl privește întotdeauna nepăsătoare, cu arma la umăr, cu ochii somnoroși, în ghereta decolorată de ploi; mâinile femeii sunt aspre, miroase astăzi a bucătărie și a săpun de rufe; și el niciodată nu s'a mai gândit la asfințitul de atunci, la propriile lui cuvinte, risipite vântului în fâneața cu flori ce nu mai sunt; nici o tresărire n'a simțit, nici o tristețea nu le-a mai chinuit amintirea, și asta era mai neînțeles și mai îngrozitor decât suferința cea mai sfredelitoare, decât moartea însăși.

Bărbatul coborî din pat, trase surtucul peste cămașa de noapte, își puse ochelarii și începu să se plimbe cu tălpile goale, în papucii cu pielea de-o răceală umedă și desgustătoare, de șarpe. Pe varul peretelui, umbra se micșora și creștea, după cum omul se apropia și se depărta de măsura de noapte; iar când ajungea în fața lumânării, înălțată peste măsură, umbra părea că se apleacă îndoită din tavan, deasupra lui, să-l privească cu milă, ca un uriaș bun și înduioșat.

«Doamne! când a slăbit așa?» se întrebă femeia, uitându-se cu milă la spatele omului, mai gârbovit ca de obicei, de frig.

«Doamne, cum mai poate desfigura bătrânețea o femeie!» își spuse bărbatul, întorcând ochii dela deschizătura capotului, prin care sânul femeii se vedea atârănând, vlăguit, vânăt și stors. Cum se plimba, cu pași rășchirați, cu fluerile picioarelor păroase și slabe, cu ochelarii pe nas, cu mărul lui Adam sbătându-se ca o neastâmpărată vietate, ascunsă sub pielea sbârcită a gâtlejului și svârcolindu-se să scape de acolo; însoțit de umbra care creștea pe zid, se apleca și-i urmăria fiecare mișcare, ca un tovarăș misterios și tăcut; omul avea o înfățișare în acelaș timp dureroasă și comică. Nodul din gât, coborî jos de tot, aproape de legătura pieptului, par'că făptura pitică acolo se pregătea să facă un salt neașteptat și liberator.

— Mario! — spuse cu glasul doborât, din care pierise toată înfurierea de adineaori — Mario!... Cum are să sfârșească asta?...

Femeia nu răspunse. Intinse mâna la spătarul scaunului, trase șalul cafeniu, îl încrușișă pe umeri. Acum, de câte ori era vorba despre nevoile lor, din ce în ce mai împovărate, arăta bărbatului tânguitor și desarmat o milă cu totul disprețuitoare. Îmbătrânit între păsările lui împăiate, între insectele prinse cu ace pe cartoane presărate cu camfor, între borcane cu larve, reptile și măruntaie verzui de animale puse în spirt; Constantin Mogrea de îndată ce trebuia să ia o hotărâre în afară de cărți, de laborator și de cursurile de școală, se purta ca un copil cuprins de panică. Făptura femeii, mică, dârză și curajoasă, oțelită în treizeci de ani de gospodărie săracă, nu se putea împăca nici astăzi decât cu anevoie, cu tovarășul acesta stângaciu și timid, în vieța cea de dincolo de cărți, aspră și neîndurată.

Fiindcă era învățată să nu stea nici o clipă cu mâinile trândave, luă depe colțul biuroului ghemul cenușiu, împletitura începută, și înghițele purtate de degetele uscate, prinseră să joace în ochiurile de lână. Un timp părea că și-a adunat gândurile numai acolo, la pieptarul împletit. Se auzi multă vreme, cadențat și adormitor, șuroiala streșinilor, afară. Fără să ridice ochii, femeia vorbi în sfârșit, când Constantin Mogrea nu mai aștepta răspuns.

— Mă rog, ce înțelegi dumneata prin «asta»? (după treizeci de ani își spuneau «dumneata», de câte ori amenința un început de ceartă). Mi se pare că nici Silvia, nici Emil, nu-s copii! Au să-și aranjeze vieța cum face toată lumea. Eu nu văd aici nici o grozăvie!... Mi se pare dimpotrivă, c'ar trebui să ne bucurăm... E băiat serios; nu pierde vremea la cafenea, n'aud de petreceri cum se vorbește despre Damian de franceză și despre chefliul de Iliescu. Dumneata singur spuneai că dintre profesorii tineri, e cel mai bine văzut, în oraș, și acolo, la școala dumitale. Ce mai vroiai adică? Poate dumneata așteptai să ne cadă un prinz coborât cu hârzobul din cer, să ne ceară fata?... Dumneata numai cu gândacii și morțaciunile dumitale! Nu mai scoți nasul deacolo... Indată ce trebuie să hotărăști ceva, te vaeți, te 'nfurii, aici, cu mine; și pe urmă te ascunzi când e vorba să descurci lucrurile, par'că în fiecare zi are să se 'ntâmple cine știe ce catastrofă!...

«Doamne, cât de vulgar cugetă!» — își spuse Constantin Mogrea, și în aceeaș clipă îi fu rușine de această exclamație interioară, gândind la eroismul simplu și neobosit al femeiei, care de treizeci de ani, cârmuia gospodăria lor împovărată prin toate întâmplările potrivnice. Părul cânepiu, sânul mort, ce-l silise să întoarcă ochii mai înainte, îl înduioșară; stăteau mărturie dureroase ale acestei aprige îndârjiri, ruinări desăvârșite, rămășițe de vieță și de trup desfigurate, ca mâinile ciunge și groaznice la vedere ale soldaților trecuți prin foc. De ce oare nu s'ar putea înțelege liniștit, cu vorbe deopotrivă de îngăduitoare și gata de iertare, unul pentru slăbiciunile celui alt? De ce se sfredelesc cu fiecare cuvânt, par'că ar răsuci vârfuri de cuțit?

— Bine, frate, stai, oprește-te! încercă s'o împace. N'am spus nimic! Mă 'ntreb și eu cu ce-au să trăiască... E simplu să zici: «au să se ia și au să-și aranjeze vieța cum face toată lumea!»... Nu te gândești, frate, ce vremuri? N'avem nici măcar acolo, ca altă lume, un douăzeci de mii de lei, să-i ajutăm să-și înceapă gospodăria...

— Nici noi n'am avut douăzeci de mii, și-am trăit! Poate dumneata vrei să zici c'a fost altfel?

Înghițele jucară cu iuțea furioasă în ochiurile de lână și ghemul cenușiu se micșoră văzând cu ochii, desfăcut cu smucituri repezi pe fața roșie a plapomei. Constantin Mogrea vru să spună că erau alte timpuri odinioară, dar femeia îi ghici gândul și nu-i lăsă timp.

— Dumneata, vrei să spui poate că erau alte vremuri! Cunosc cântecul... Dar mă rog, noi adică nu trăim tot în aceste «alte vremuri»? Și slava Domnului! cu o leacă de chibzu-eală!... Silvia e gospodină, n'am crescut-o în puf, e învățată cu nevoia.

— Dar copiii, frate? Nu te gândești? Dac'au să aibă copii?

— N'au să aibă!

— Cum, n'au să aibă?... Par'că asta o hotărăști dumneata ori eu, deaici!

Femeia își opri o clipă mâinile din lucru, și îl privi lung, cu compătimire.

— Apoi nu-ți închipui dumneata, că are să facă și dânsa prostia să-și umple casa de copii! Dumneata te faci că nu știi că o femeie n'are ploduri, dacă vrea să n'aibă.

Constantin Mogrea se gândi cu spaimă, la înțelesul ascuns al acestor cuvinte, și-i fu odioasă închipuirea că fata lui nevinovată, carne din carnea lui, va fi osândită la întrebuintarea acelor leacuri umilitoare, despre care femeile își șoptesc între ele, într'o complicitate monstroasă.

El mai avea o nădejde. În sărăcia lor fără scăpare, mai păstra o rezervă — cea din urmă — împlinirea unei minuni care să rezolve toate greutățile miraculos, ca în visurile imposibile, ca în fanteziile absurde ale melodramelor. Nu îndrăznia să înceapă. Oprit înaintea lumânării, îndreptă muclele care strămba flacăra; desprinse spermanțeta moale și caldă, prelinsă pe marginea sfeșnicului de alamă și făcu un cocoloș mozolit multă vreme între degete. Umbra din tavan se plecă și părea că așteaptă și ea să-l asculte, binevoitoare.

— Eu zic — îndrăzni în sfârșit, fără să privească la nevastă-sa, frământând pasta de ceară — zic, c'ar fi bine poate să-i scriu lui Ovid! Uite, să-i scrie Silvia. Ținea mult la dânsa. I-ar trimite poate ceva. Poate pentru el e un fleac cecece nouă ni se pare imposibil... De unde știm, că n'a dat norocul peste el, acolo?...

Femeia smuci ghemul de lână mai aproape și pufni cu dispreț.

— Ovid, al dumitale!

Spunea «al dumitale», deși Ovid era frate bun cu ea. Dar și acum, era destul să-i audă numele ca să roșească. Cu cinci ani mai mare ca dânsa, acest Ovid fusese multă vreme neli-niștea și rușinea familiei. După ce fugise din școala militară, colindase țara cu o trupă de operete, se făcuse actor, pe urmă scrisese într'o bună zi din Prisăcani; printre altele ajunsesese și acolo, funcționar la vamă. Peste iarnă, în acelaș an, bătuse într'o dimineață la ușa lor — nici nu erau treziți din somn. Iși făcea intrarea împrumutând dela servitoare golanii de birjă, pentru cursa dela gară. Coborî în antret un cufăraș cu invelitoarea de tablă vopsită sticlos și cârpită, o cutie de vioară și o pălărie de paie, veche, învelită într'un ziar; toată avuția. Se instalase în casa lor, musafir nepoftit. Două zile a mâncat tăcut, cu ochii plecați, așezând încet tacămurile pe prăgușorul de sticlă să nu facă sgomot, bucuros că nu-l cercetează nimeni, neîndrăznind, cu modestie ipocrită, să se așeze decă. pe marginea scaunului, ca un trecător gata să se ridice și să plece îndată. Când a prins curaj, nu mai vorbi decăt despre America, despre averile care se câștigau ușor acolo; făcea planuri, destindea pe masă prospectele companiilor de navigație, unde se aflau zugrăvite colorat, transatlantice uriașe pe valuri albastre, cu mateloți microscopici, în uniforme albe, rezemați cu coatele pe bare de alamă; femei în pardesie de călătorie, fluturând batiste spre un țarm nevăzut.

Trândăvia toată ziua; dimineața trebuia să-l înconjure servitoarea când mătura; — își aștepta cafeaua în pat. Iși făcea de lucru cu copiii — Silvia avea patru ani, Gicu doi; Marioara, Vintilă și Sanda nu se născuseră; — pentru hazul lor, mieuna ca mâțele, fluiera ca ciocârliă, pufăia ca trenul închipuind din tropăitul picioarelor cum intră în gară, cum trece macazul, cum prinde viteză; le tocmişa jucării din scândurele cioplite ingenios, paiea care făceau salturi peste cap, iepuri cu urechi mișcătoare, corăbioare de șindrilă, cărucioare cu coardă de sfoară pe dedesubt, care mergeau singure. Constantin Mogrea, simțise dela început simpatie de om liniștit și închis în vieța moartă a cărților, pentru flecarul acesta aventurier și îndrăzneț, bun de gură și vioiu, lipsit de statornicie și neînfricoșat de nici una din primejdiile necunoscutului spre care se pregătia. Pe furiș îi strecura bani de tutun, îi lua apărarea când Maria amenința să-i scoată cufărașul la ușă și să-l dea afară.

În primăvară dispăru cu zestrea lui puțină.

Constantin Mogrea n-a mărturisit niciodată că i-au lipsit în acea vreme, din sertar, și trei sute de lei; o adevărată avere pe timpuri.

Au rămas copiii lor, pe urma unchiului Ovid, câteva jucării de scândurele încleiete și pălăria de pai vechi, purtând în locul panglicei scoase o dungă mai albă, cu care s'au jucat toată vara... După trei ani, dăduse semne de vieță din America. O epistolă lungă, scrisă mărunt, pe opt pagini.

Iși împlinia ceeace visase încă de pe băncile școlii. Lumea cea nouă, întrecuse tot ce îndrăznise să-și închipuie. Zugrăvia cu entuziasm minunile dela fiecare pas; trenurile țîșnind vertiginos din tuneluri, pe uriașe poduri albe aruncate peste fluvii cu ape somnoroase, printre vegetații de altă lume; clădiri gigante, oameni de toate națiile și de toate culorile, gonind pe străzi într'o forfotă nemaipomenită. Vieța, e drept, pentru el nu se arătase dela început ușoară cum nădăjduse: emigranți de toate neamurile se îngrămădiau în fiecare zi, vărsați din pântecul vapoarelor, în cete lărmuitoare, se concureau în fabrici, își târau sdrențele dintr'un cartier în altul, trăind o vieță aprigă de oameni desnădăjduiți.

Dar el, după ce încercase fără descurajare tot soiul de meserii, izbutise în sfârșit să-și găsească un început de așezare... De atunci, trimisese în fiecare an, de ziua de naștere a Silviei, în plic de pânză pecetluit, câte trezeci de dolari, în aminuirea iernii când a jucat-o pe genunchi și a învățat-o să coase pe canva, cu lână verde, galbenă și roșie, papagali geometrici cu pliscul încovoiat. Pe urmă, după câțiva ani, scrisese din sud; era stăpânul unei ferme, pomenia despre o întreprindere nelămurită, care avea să-l înavuțească pentru totdeauna. Trimisese în anul acela o lădiță cu păsări împăiate, cu schelete de mici vietăți ciudate, cu păianjeni păroși și cu insecte muiate în toate luminile curcubeului. În fundul lăzii într'o despărțitură, au găsit stofe pentru copii; câteva blăni de castor, pentru sora căreia li cerea iertare târzie. Nici aceste semne de cumintire și dovezi îndepărtate de amintire recunoscutoare n'o îmblânziseră... «Puțină răbdare... Tot n'o sfârșește el bine! Iși cunoaște ea fratele mai bine de cum se cunoștea el!»... — spuse dânsa atunci, netezind cu dosul mâinii, blănițele moi și lucioase de castor, pe care le aruncă pe urmă departe de ea, ca ispite

necurate: — «Nu voia să aibă nimic dela vagabondul care-i făcuse neamul de ocară!» A trebuit să stăruie îndelung Mogrea, până s'o convingă să primească gulerul lucrat în toamnă, de Iegor, cel mai meșter blănar al târgului... De cinci ani scrisorile încetaseră. Darurile nu mai veniau. Se întâmplase ceva acolo, nu puteau bănui ce anume... Ziua de naștere a Silviei trecea mai tristă, fără așteptarea nici unei surprize, în tăcere, ca în toate acele case unde începe să îmbătrânească o fată.

La cei trezeci de dolari din fiecare an, se gândise acum Constantin Mogrea, și deacolo, dela această rubedenie aventurieră și poate îmbogățită pe tărâmurii depărtate, mai putea aștepta, în osânda lor la veșnică lipsă, o deslegare miraculoasă a tuturor strâmtorărilor.

Din ceara moale, tipărită între degete, închipuise un animal minuscul și ciudat, pe care-l așeză în podul palmei, să-l admire pe toate laturile. Semăna cu un pui de animal exotic, dintre acele trimise împăiate în lădița lui Ovid, și această asemănare urzită inconștient de mâinile lui, i se păru fără să știe de ce, un semn bun, un avertisment îmbucurător, un fel de comunicare tainică prin undele nevăzute ale spațiului, că nădejile au să i se împlinescă. «Cine știe dacă Ovid în clipa asta nu se gândește la noi?» — își spuse Mogrea, corectând animalului un picior. Apoi turti ceara între degete; în pasta caldă rămăseră imprimare urmele fine și curbe ale arătătorului și degetului mare, ca în gravurile din tratatele de chiromanție.

— De ce «Ovid al meu?» se hotărî în sfârșit să-și apere cu înverșunare cea din urmă nădejde. De ce Ovid al meu, și de ce, dragă Mario, încăpățănarea asta să nu admiți că omul a făcut bine ce-a făcut? Trebuia oare să mucezească aici, ca noi? să aștepte pensie? Să-l amenințe proprietarul de două ori pe an, că-l scoate afară? Poate el a fost mai cuminte ca noi, toți!... Și de ce să uiți că a avut întotdeauna gândul la noi, la Silvia?... Câte trezeci de dolari din fiecare an înseamnă mi se pare o sumă bunicică... Ba, azi trebuie să fie o ade-vărată avere... Ia, dă te rog, «Universul» de colo!

Constantin Mogrea luă «Universul», căută la rubrica bursei cât cotează dolarul, și pe marginea ziarului începu să calculeze cu creionul: $30 \times 15 = 450$; $450 \times 243 = 109.350$. Nu-i venia să creadă. Șopti rezultatul, ca și cum trebuia să audă ca să-și controleze amăgi-rea ochilor: «una sută nouă mii trei sute cincizeci, o sută nouă mii»... Imposibil. Immulți din nou, făcu proba. Nu era nici o greșală. Bani trimiși pe nesimțite de «vagabondul de peste mări», ar fi însemnat astăzi, adunați, această avuție pentru ei e fabuloasă. 109.350; cifrele treceau peste tot ce îndrăznise să închipuească vreodată, îi păreau în afară de reali-tatea pipăibilă, ca cifrele astronomice, ca acele ce înfățișează distanța dela o planetă la alta, viteza sorilor în văzduhuri. În sertarul lor, unde de treizeci de ani, nu se adunase niciodată mai mult decât cele câteva hârtii albastre la încasarea lefei, asta ar fi fost acum, o comoară, prețul cu care și-ar fi răscumpărat ca robii libertatea. Iși scoase ochelarii și privi, depărtând ziarul spre flacăra lumânării. Umbra de pe perete acoperi și ea jumătate de cameră cu o per-dea neagră.

— Ce mormăi acolo, omule? întrebă femeia, lăsând lucrul cu inglițele înfipte la o parte, presimțind cu neliniște o nouă pricină de mâhnire.

Constantin Mogrea puse gazeta jos și se uită la nevastă-sa cu dușmănie. Găsia un vinovat și asta-i ușură ciudat de repede, senzația de prăbușire înaintea hârtiei unde stătea scris ire-parabilul. Cu toate împotrivirile lui, numai dânsa se grăbise să schimbe banii, să le găsească îndată întrebuințarea. Ea purta deci toată vina. O bucurie răutăcioasă, o dorință prostească de a-i plăti așa, cu o răsbunare neputincioasă și umiltoare, toate certurile din fiecare zi, tirania ei neîndurată, îl făcură deodată batjocoritor și crud.

— Ce mormăi? hohoti cu ironie exagerată, ca un actor, și mărul lui Adam se sbātu gâlgâind în gâtlej. Ce mormăi? Socotesc prostiile dumneavoastră și mă bucur. Asta fac, doamnă! Știu că vă plac socotelile: exacte, minuțioase până la ultima centimă. Aveți colea una care o să vi se pară extrem de interesantă. Poate voiți să știți câți bani am furat noi Silviei?... Stă calculat negru pe alb: «o sută nouă mii trei sute cincizeci». Ascultați? Nici un ban mai mult, nici un ban mai puțin. Una sută nouă mii trei sute cincizeci...

Femeia nu înțelegea.

— Pe semne nu ți-e bine, omule! Ce-s vorbele astea? Ce bani am furat noi Silviei?

Mogrea bătu gazeta cu dosul mâinii și răsese, dându-și capul pe spate atât de tare, că mărul lui Adam păru că iese dela locul lui și vrea să fie și el un al doilea cap, mai mic. Când sfârși de hohotit, se ridică și puse ziarul sub ochii femeiei, lămurind: asta-i cursul dolarului, asta-i suma în dolari, asta transformată în lei, asta-i totalul.

Cifrele scrise cu creion chimic, se clătinară palide sub ochii femeiei. Când înțelese, ceva se topi înlăuntru, ca o flacăra suflată. Impinse gazeta cu mâinile să alunge vedenia. Cu două zile înainte, cetise în același ziar cum un copil, din joacă, aprinsese focul cu economiile de douăzeci și cinci de ani ale unei gospodării, cum mama copilului se spânzurase în podul casei, și nici o deosebire nu găsia între fapta necugetată a copilului și ruina pricinuită an cu an, de neprevederea lor, vinovată, fără nici o iertare. Faptul divers, căpăta deodată un înțeles înfricoșat ca o întâmplare desfășurată sub ochi. Ceeace cetise distrat și cu bucuria egoistă că se petrecuse departe, între oameni necunoscuți fără să-i atingă pe ei, se lămuria halucinant, ca printr'o pânză destrămată vrăjit, care ar lăsa să se vadă aievea, peste timp și distanță, suferința și nefericirea unui seamăn, indiferent cu o clipă înainte. Văzu femeia spânzurată cu un capăt de funie, în podul prăfuit al casei, printre lucruri vechi de gospodărie, cu limba neagră scoasă grinzilor afumate. Intre nenorocirea lor și a oamenilor acelora necunoscuți, eră acuma o apropiere, durerea acelora o simția prin suferința ei.

— Ați înțeles acum? O să-i facem mare bucurie Silviei, mâine, când i-om arăta. Nu e așa că vă simțiți mândră, dumneavoastră, care prevedeați toate?...

Mogrea aplecat deasupra ei, o privia cu băgare de seamă mulțumită, așa cum făcea în laborator când turna acizi peste trupurile păsărilor, să scoată din carnea arsă, oasele albe.

Femeia își svârcoli făptura puțină, înfipse unghiile în pieptul stors, căutând să elibereze golul care o înnăbușia înlăuntru. Își sbârci obrazul într'o chinuire de plâns, și din ochii secați, o lacrimă mică, singură, se stoarse din izvorul uscat, se prelinse încet și atârână în bărbie, tremurând neputincioasă și ridicolă.

Nu mai putea plânge.

Era așa de desnădăjduită tortura trupului ghemuit între perne, cu cea din urmă rămasă șiță a feminității — plânsul — pierdută, că omul își curmă deodată rânjetul. Bucuria răutăcioasă se stinse. Lucid ca alt om care s'ar privi de alături, cu ochi reci și severi, se văzu în puterea nopții, când toți pretutindeni dormiau, în odaia unde au îmbătrânit, chinându-se ca doi vrăjmași osândiți să se sfășie sub același acoperiș, să-și scormonească cu unghiile carnea la cel dintâiu prilej ivit, fără milostivire și fără nici un sfârșit. «Omul e animalul cel mai crud al creației» — defini Mogrea, ca dela catedră, în fața elevilor. Și simți nevoia să încerce ceva uitat, să rostească un cuvânt ce și-a pierdut înțelegerea între ei, să rupă blestemul, să se strângă alături, așa cum a văzut că fac cerșetorii iarna, în sdrențe, în fața focului unde se stinge cel din urmă cărbune, în spuza răcită.

— Ce sunt prostiile astea, frate? Ce 'nseamnă...

Vroia să spună acuma că nici o vină nu poartă; că știe prea bine cum banii aceia s'au dus numai pentru nevoi ce nu îngăduiau așteptări: odată când au fost copiii bolnavi de scarlatină, altădată când i-a trimis medicul o vară la țară, pe urmă la școală, pentru cărți, pentru internat. Degetele lui cercând să-i dea mâinile la o parte, atinseră sânul golit, și la atingerea caldă și veștedă, se traseră fără voie îndărăt, ca și cum s'ar fi apropiat de o carne văskoasă și respingătoare. Femeia își acoperi sânul. Ridică ochii spre el. Înțelese desgustul și totuși ea rosti cuvintele de împăcare.

— Haide, culcă-te! Ai să răcești desbrăcat... Pe urmă iar începi mâine, cu ceaiuri și cataplesme...

Constantin Mogrea nu se ridică îndată de pe marginea patului. Mai încerca să găsească vorbele bune pe care le simțise adunându-se și risipindu-se înainte de a fi rostite. Stătea cu mâinile pe genunchii păroși și aștepta. N'ar fi putut lămuri ce aștepta. Umbra se depărtase pe perete, îi întorsese spatele.

— Tot am s'o pun pe Silvia, să-i scrie mâine! sfârși într'un târziu, ca să spună ceva.

Apoi își scutură papucii din picioare și se întinse în pat. Umbra de pe zid se topi.

Dincolo, în camera Silviei, dunga de lumină era stinsă. Trase lumânarea aproape de cap, deschise cartea la semn și începu să cetească pagina întreruptă: ... «Nu mai încape nici o îndoială acum, că omizile procesionare de pin, sunt înșelate de instinct. Experiențele lui Fabre, au făcut dovadă deplină. Era vorba să se verifice dacă aceste omizi, care circulă după hrană în lanț neîntrerupt; stabilesc o ordine în mersul lor, ceeace ar presupune o organizare a colectivității puse sub o conducere. Fabre a strămutat în acest scop, un lanț de omizi procesionare pe un trunchiu de copac, gol și cojit, unde nu puteau găsi hrană; a împreunat înelul, așa că omizile urmându-se una pe alta se învârtiau în cerc închis. Trei zile, cât a durat experiența, ordinea inelului n'a fost întreruptă decât noaptea, pentru odihnă; a doua

zi, omizile formau la loc procesiunea, și continuau a se învârti, una pe urma celeilalte, orb și stupid, fără nici un semn de descurajare și fără nici o încercare de a rupe disciplina, impusă de această adevărată mistificare a instinctului. S'ar putea crede deci...»

Afară picăturile desghețului șuroiau neîntrerupt. Femeia gemu prin somn. Incepu al doilea cântat al cocoșilor, depărtându-se slăbit către marginea orașului, peste câmpuri negre, din cătun adormit în cămin adormit.

* * *

Amândouă ferestrele dela camera Silviei, dădeau în stradă. La început, în primii ani ai gospodăriei lui Mogrea, acolo fusese salonul de primire, orânduie așa cum se aflau pe vremea aceea, de sigur, cel puțin treizeci de odăi pentru musafiri în tot târgul. Câteva jilțuri îmbrăcate peste catifeaua roșie cu învelitoare de doc alb, o pianină neagră în colț, o masă ovală la mijloc; pe peretele zugrăvit vișiniu, două cromolitografii în rame groase, bronzate, reprezentând: una, un cavaler cruciat, în armură grea sub turnul unui castel, luându-și adio dela o femeie în straie albe, înconjurat de doi ogari înalți și îndreptându-se către calul tropotind nerăbdător în șeaua cu zale; cealaltă, înfățișând sub turnul negru al aceluiaș castel, femeia îngenunchiată peste cadavrul cavalerului, întins pe o targă, cu mâinile încruciate pe pieptarul de oțel, alături de cei doi câini privind trist în pământ.

Când se înmulțiseră copiii și Silvia sfârși școala, își strămută patul de fier vopsit alb dela internat, măsuța de lucru și mașina de cusut, și astfel iatacul acesta slujia și acuma pentru puținii și rarii oaspeți ai casei.

La una din ferestre, Constantin Mogrea, cu mâinile la spate, în picioare, privia de multă vreme, fără să se miște. Peste drum era o fierărie; dela șase dimineața începeau să bată ciocanele. Acuma doi ucenici potcoviau un cal. Cel mai mic, cu șorț negru și unsuros de piele (Mogrea știa că-l cheamă Ghiță, după cum știa amănunțit numele și păsurile fiecărui gospodar din toată ulița), ținea pe genunchi copita îndoită din încheietură, celălalt ucenic răsucia și rupea caielele, apoi pilia rotund capetele de fier moale și unghia. Cum roibul era neastâmpărat, se învârtia și smucia piciorul din strânsoare la fiecare răsucitură de clește; injurăturile curgeau. Alături, un popă de țară, de bună seamă stăpânul, scotea ceva dintr'o legătură albă și ronțăia rezemat de căruță, așteptând. Prin geamul deschis să lase înlăuntrul cea dintâia suflare a primăverii, pătrundea un miros înecăcios de copită arsă. Dar Mogrea respira aerul acela, fără să simtă mirosul greu; era cu gândul în altă parte.

La spatele lui, pe canapea, stăteau Silvia și Emil. Nu-i auzia vorbind, își închipuia că poate își strâng mâinile tăcuți, așa cum fac toți logodiții de când a început lumea; își dădea seama că prezența lui acolo îi stingherește, că ar trebui să plece și nu putea născoci un pretext să-i lase singuri. Tuși ca să amintească așa că e acolo, și numai după aceea se întoarce. Nici Silvia, nici Emil nu tresăriră. Nici nu s'au mișcat. Stăteau în cele două capete ale canapelei, depărtați. Silvia nu lăsase pânza depe genunchi, acele cu gămălie din colțul gurii. Emil învârtia între degete un fir de ață, stângaciu, privindu-și vârful ghetelor cu stropi cenușii de glod uscat.

Lui Mogrea îi fu milă și ciudă. Ar fi dorit o fată voinică, înaltă și mlădie, cu obrajii transparenti, cu ochii lucitori și vii; pentru ea un tovarăș vânjos și îndrăzneț, cu mișcările libere și nesilite; o pereche din acelea care fac trecătorii în stradă să întoarcă ochii cu admirație și invidie. În locul lor, în capetele canapelei, stăteau două vietăți ugilite, timide, cu vloga vieții pierită înainte de a o fi trăit. Aceștia aveau să-i continue monoton și cenușiu, vieața lui monotonă și cenușie. Silvia avea părul bălan șters, ochii galbeni, mâinile anemiate și toată înfățișarea ei amintia copiii limfatici, îmbătrâniți de timpuriu, trist, între sticlute de medicamente, în camere fără soare. Mogrea o asemenea întotdeauna cu lujerile crescute în pivniți, apoase și albe, întingând desnădăjduit frunzele palide către obloanele pe unde se furișează o lamă de lumină. Iar viitorul ei tovarăș, cu părul tuns cu mașina, cu urechile depărtate de cap, cu umerii înguști, cu cravata legată strâmb, cu mânicile scurte, lăsând să se vadă prea lat manșetele tari și rotunde; părea un ucenic în concediu, îmbrăcat în straie de Duminecă, neștiind unde să-și așeze mâinile. Mogrea cunoștea prea bine toată vieața lui de trudă încăpățanată, între dicționare colbăite și teacuri de fișe, departe de ispitele ușuraticale ale tinereții, muncitor liniștit și închis deșertăciunilor; știa că pentru copila lui săracă și de searbadă înfățișare, înseamnă un neașteptat noroc; și totuși, nu-și putea

alunga gândul, că ar fi iubit fără îndoială mai mult un ginere care să-i inspire mai puțină stimă, dar să-l cucerească prin toate îndrăznelile și cusururile adevăratei, nebunești tineri. Dealtfel, și pentru specialitatea lui, filologia, disecare meticuloasă de cuvinte moarte, simțise întotdeauna o disprețuitoare compătimire.

Își luă pălăria să plece.

Emil desfăcu firul de ață albă răsucit pe deget și se ridică și el.

— Nu mai rămâi? întrebă Silvia cu buzele strânse, ca să nu scape boldurile din colțul gurii, pe care le ținea așa la îndemână, dintr'un vechiu și nedesbărat obicei din școală.

— La patru era vorba să mă întâlnesc cu Tomovici, — Emil se uită la ceas — Sunt patru fără un sfert!

— Tot n'ați sfârșit! se miră Mogrea.

— Ce să sfârșești?... Pentru două camere și bucătărie optsprezece mii și dările! E de 'nțeles cu așa oameni? Pe urmă nu se liberează decât la Sfântul Dumitru. Putem aștepta pân' atunci?

Silvia vru să spună că dacă nu se poate altfel, n'au altceva de făcut decât să aștepte. Dar simți că roșește, și tăcu, aplecată mai tare pe pânză, să nu i se vadă obrajii.

— Poate mai sunt altele. Nu s'au sfârșit toate casele din târg, spuse Mogrea într'o doară, de lângă ușă, ștergând borul pălăriei cu mâneca hainei.

— Mai sunt. De sigur că mai sunt! Dar toate mai scumpe... A ajuns o adevărată nebunie.

— Eu zic să lăsăm atunci să treacă Sfântul Gheorghe! își dădu Silvia părerea, aruncând o privire complice lui Mogrea.

De dimineața hotărâseră amândoi să scrie unchiului Ovid, și acum se gândia că după cinci-șase săptămâni, când va veni neîntârziat răspunsul, toate se vor schimba cu desăvârșire. Mogrea înțelese și se grăbi să-i vină într'ajutor.

— Și eu cred mai prudent. Poate până atunci se modifică și legea...

— Legea?... Dar toate legile în țara asta sunt bune. E vorba cine le aplică, și cine le aplică nu le aplică pentru noi! se indignă Emil, și îndată speriat de propriul său glas bătaios, tăcu, în picioare, așteptând să-și ia ziua bună. De sub încrețitura pantalonului, de sub care se vedea ciorapul de lână alb, urechea cu cusătură roșie a ghetei, ieșită la spate, părea că s'a ciulit să asculte și ea mirată, explozia asta nemaipomenită de bărbăție.

Singură, Silvia împături bucata de pânză, puse deasupra foarfecele mici nichelate, înfipse acul, scoase degetarul care făcu o pocnitură slabă ca a unui pistol copilăresc de soc, și nerăbdătoare se așeză la mesuța dela fereastră. Deschise cutia cu plicuri, desfăcu foaia de hârtie înaintea și rămase pe gânduri, cu ochii afară, căutând cuvintele scrisorii. Fără să-și dea seama atingea de obraz, cu o senzație plăcută de desmierdare, mugurii de salcie, pufoși ca blana de pisică, dintr'o crenguță adusă de Emil. Alături avea ultima scrisoare dela unchiul Ovid, veche de cinci ani. Se gândi visătoare la acest om îndepărtat, pe care nu și-l mai amintea la chip, pe care abia îl cunoscuse, care după cât se pare, o iubia și nu o uitase, acolo, pe tărâmurile lumii aceleia necunoscute și stranii. Căută să și-l închipuie.

În plicul lungăreț cu timbre roșii și verzi, unde se afla gravat chipul lui Washington, cu ochii fini și cu părul pudrat și împletit în coadă peste gulerul uniformei — erau cuvinte puține. Ce fel de om va fi fiind? Un timp umblase prin casă o fotografie a lui, de când juca în trupa de operetă, în costumul unui prinț vienez... A avea pe cartonul palid, ochii vii, părul negru, gura tânără, cu mustățile rase, trupul subțire și elastic; dar nu se cunoștea acolo, de sub pasta fardurilor, peruca încrețită și costumul de irod, care va fi fost înfățișarea lui adevărată și ce era adăugat la ea, din tuburile cu vopsele și creioanele colorate, înaintea oglinzii, pentru amăgirea scenei.

Dar ea nu și-l putea imagina altfel, decât așa cum a văzut stăpânii de plantații și de ferme, în filmele de cinematograf și zugrăvit pe cutiile roșii de cacao. Cu o pălărie mare pe ceafă, cu pieptul deschis în cămașa cu gulerul răsfrânt, cu fața bronzată de soare, cu o pipă în colțul gurii, pășind rar cu cismele roșii, printre copăceii de cafea și printre arborii de cacao, unde un șirag de negri musculoși și goi poartă pe umăr panere încărcate. La marginea câmpului îl așteaptă un cal înșeuat, abia stăpânit în frâu de un copil mulatru, cu dinții albi ca în reclamele de Odol. Unchiul Ovid se apropie, scutură pipa și o așează în buzunarul dela piept al cămașii, dă un ordin arătând cu mâna spre parcelele geometrice ale plantației de arbuști; un supraveghetor ascultă cu capul descoperit; aleargă o femeie neagră cu un copil

în brațe, plângând. «Bine! Să fie scutită de lucru până se însănătoșează copilul. Să-i trimitem medicamente și s'o înscrii cu cinci dolari ajutor!» — spune unchiul Ovid, împinge tocul de piele galbenă al revolverului la spate, saltă în șea și duce degetul la pălăria cafenie cu boruri mari și cu panglica îngustă. Calul sare într'o parte, joacă încordându-și gâtul, bate din copită nervos. Acuma se vede depărtându-se la trap, printre ierburi înalte despărțite de vânt în valuri unduioase, către un bungalow ascuns după copacii cu frunza lată, de unde îi năvălesc în întâmpinare, cu lătrături bucuroase, doi câini uriași.

Silvia zâmbi acestei viziuni încântătoare, și urzelile închipuirii se suprapuneau confuze privescilor de pe geam.

Calul din fața fierăriei era potcovit, stăruia numai mirosul de unghie arsă. Ucenicul ajută la înhamat, popa scoase de sub poalele antereului punga să plătească, se uită la un ceas mare de nichel, urcă în căruță punând piciorul pe butucul roții, așează la picioare, în fân, legătura albă, întoarse capul cu barba roșcată să spună ceva, și dădu biciu. Căruța durui spre barieră.

În piața triunghiulară, cu urme de zăpadă încă nesvântate cu totul de cel dintâiu soare primăvărat, nu mai rămăsese nimeni.

Un om de omăt se topia în bătaia caldă a vântului. Capul i se pleca trist pe piept, o mână muiață căzu la pământ; acum omul nu mai avea decât un singur braț îndoit, strângând la piept un toiag prea mare pentru dânsul, și părea împușinat și îmbătrânit într'o singură noapte. O pasăre mică veni în sbor, se așează pe umăr ciugulind ceva sub aripă, răsuci capul vioiu spre dreapta și spre stânga, își sburli penele cenușii, văzu pisica roșie a lui Madam Alexandrescu traversând strada glodoasă pe vârful pietrelor, scuturându-și labele la fiecare pas, și cu un țipăt ascuțit săgetă pe acoperișul vecin. Capul omului de omăt se înclină mai tare, ca al unui moșneag care a sfârșit de moțait și adoarme.

«Aveți o scrisoare din Europa, din România!» — îi spune unchiului Ovid, în capul scârilor, bătrâna Annie, servitoarea credincioasă, care-l însoțește de zece ani în toate peregrinările. Unchiul Ovid aruncă pălăria pe o masă, se așează în balcon, într'un jilț de paie, aprinde pipa și flacăra chibritului joacă aproape invizibilă în bătaie dogoritoare a soarelui. Întinde picior peste picior, privește cu înduioșare timbrele din țară și închizând din ochi să se apere de fumul pipei, rupe încetișor marginea plicului. «A! Asta-i dela Silvia. Biata fată!... Trebuie să fi crescut mare, e de sigur domnișoară acum. Ia să vedem ce scrie? Poftim; se mărită! Și eu nici nu mai gândiam!!! Asta nu se poate. În România trebuie să fie vieața foarte grea acuma, e o țară săracă cu valuta lor! Iute, cerneală și hârtie... Nu! Mai târziu. Nu iau dejunul acuma. Numai după ce termin de scris. E o datorie. Nu pot lăsa oamenii să se chinuie acolo...» Annie îl privește cum scrie, cu mâna la gură. I se răcește mâncarea, dar nu-i pare rău. Trebuie să iubească foarte mult Mister Ovid pe cei de acolo, din Europa, dacă își uită și de masă. «Știi tu unde merge scrisoarea asta, Annie?» — întrebă zâmbind unchiul Ovid, după ce a terminat și a pus tamponul peste iscălitură.

Annie râde cu mâna la gură de i se văd toți dinții albi. Ea e o proastă, nu știe nimic; nici nu-și închipuie cum poate fi Europa aceea, unde oamenii vorbesc treizeci de limbi încurcate și s'au bătut cu tunurile pentru câteva mile de pământ. «Scrisoarea asta se duce la nepoată-mea, Silvia... Am jucat-o pe genunchi, era o fetiță foarte drăguță atunci, blondă, cu ochii albaștri. Îi făceam jucării din scândurele, vaporaze și trăsuri cu șuruburi de lemn. Acuma e domnișoară, se mărită... Tu ești o proastă, Annie, tu nu poți ști cât mi-e de dor de dânsii, și cum mă hotărâsc în fiecare an să plec două luni să-i văd. Annie, tu știi ce e nostalgia?» Annie râde și e bucuroasă și ea. Nu știe ce e nostalgia, dar e fericită că pe Mister îl iubește cineva departe, și i se pare caraghios că Mister a avut cândva vreme de pierdut, să tocmească jucărele din scânduri, ca Tom, băiatul ei, când era mic și se juca în tufe de trestie de zahăr.

Silvia lăsă jos crenguța cu muguri pufoși. Muișcă penița în cerneală. O clipă privi în capacul călimării, unde se vedea reflectat strălucitor în globul nichelat, capul și jumătate din trupul ei, minuscul, diformat, așezat înaintea unei foi microscopice de hârtie. Înclină fruntea și începu să scrie mărunț, din capul paginii:

«Iubite unchiule...»

* * *

La cincisprezece August, când după calendarul răsăritean se sărbătorește Adormirea

Maicii Domnului, la marginea orașului e iarmarocul cel mare din fiecare an, vestit în toată Moldova.

Cu două săptămâni înainte, în câmpul dintre căzărmi și cimitir răsar într-o noapte, bărci de scânduri, corturi cenușii de pânză înălțate pe drugi de fier și de frânghii; panorame cu vederi groaznice de ciumă, de războiu și de cutremure, zugrăvite pe mușamale deasupra intrării, circuri și menajerii care miros de departe a maimuță și a grajd, roate cu numere negre și roșii pentru încercarea norocului, minuni nemai auzite: păianjenul cu cap de om, cea mai grasă femeie din cele cinci continente, Ion Suciu și Marin Greceanu, cel mai scurt și cel mai înalt recrut român, omul de fier care rupe lanțuri în dinți, crocodilul biciclist, înnotătorul din Tochio și alte nenumărate grozăvii ce nu s'au mai pomenit de când lumea.

Toți copiii târgului nu mai au astâmpăr, dau târcoale corturilor, deasupra cărora flutură vesel în vânt stegulețe tricolore, se împrietenesc cu odraslele comediaților din vagoanele de scânduri; își vând cărțile de școală pentru a căpăta biletul care le dă drept să asiste la dejunul șarpelui boa, ce adumică dintr'o înghițitură un iepure de casă viu, — și poate înghiți cu aceeași ușurință un miel, o căprioară sau un vițel.

Către margine e târgul de vite, unde se întinde o negură de căruțe, de cai și boi însemnați cu pete sinilii și roșii în frunte; o furnicare și o larmă de oameni fără hodinire până la asfințitul soarelui. Dar partea aceea a iarmarocului e umblată mai mult de oameni de țară, cari-și fac negustoria cu îndelungi și aprige precupețiri, cu tocmeli disperate și adal-mașuri prelungite până la ziua, în maghernițele cu miros sfârâit de mititei și de fleici, și cu scârțâit plângător de scripcari... Târgoveții sunt ispițiți mai cu seamă de bărcile din mijloc, de sunetele pianelor mecanice, de ochianele și oamenii de ceară din panoptic, de muzica ventrilocă a gramofonelor. E singura înfrigurare ce cuprinde orașul acela adormit, odată pe an, trezi: d ochii lănceziți dela veșnica priveliște prăfoasă și neturburată a ulițelor somnoroase.

Nici Constantin Mogrea n'a scăpat de data asta. Trei ani în șir, a născocit tot soiul de afaceri grabnice, care să-l scutească de o după-amiază și o seară, petrecute în larma asurzitoare și în mirosul uleiului de gogoși, târînd după el familia în straie de Duminecă, printre ghionturile mulțimii. Acum n'a mai știut ce născoci. Mai ales după atâta stăruință a lui Emil și a Silviei.

Copiii au luat-o înainte. Mogrea, la portiță, cu bastonul subțioară, răsucind o țigară, așteaptă să se întoarcă nevastă-sa care a uitat cheile. «Femeile bătrâne, când fug, seamănă cu găinile speriate» — nu se poate opri să gândească, privind cum vine repede pe cărarea cu lespezi de piatră, nevastă-sa, în jacheta ei neagră și ponosită, cu o pălărie demodată peste părul alb.

— Erau sub saltea... Nu de alta, dar par'că toate servitoarele au ce au cu zahărul! Ei? ce a făcut Emil? întrebă cu glasul mai încet, nerăbdătoare să afle.

— Ce putea să mai facă? A iscălit contractul și a rămas așa! De-acuma s'a isprăvit, s'or mulțumi și cu două camere. Toată lumea se strămtorează! Dacă...

Era să spună: «Dacă dădea Ovid vreun semn...»

Dar își opri vorba și merse tăcut, lovind cu bastonul în bordura de granit a trotuarului. Amândoi însă își știau îndreptat într'acolo gândul... De cinci luni, de când plecase scri-soarea Silviei, nici un răspuns nu venise, nici scrisoarea îndărăt. La început așteptaseră poșta fără să-și ascundă nerăbdarea. În socotelile lor ajutorul dela Ovid, își făcuse loc cu o sumă din ce în ce mai crescută, pentru a îndestula cele mai mărunte lipsuri ale viitoarei gospodării. Trei sute, patru sute, cinci sute de dolari, deabia ajungeau. Pe furie Silvia își însemnase într'o listă, adăugată în fiecare zi, toate lucrurile de neapărată trebuință. Consultau cursul bursei, se bucurau când creștea schimbul dolarului; din cataloagele magazinelor de lingerie, de unelte pentru bucătărie, de mobile, din vitrine, alegeau după îndelungi chibzueli, subliniau cu creion roșu și albastru, obiectele ce nu trebuiau scăpate din vedere. Vieța lor de aprigă strămtorare se răsbuna în această amețitoare risipă imaginară, și lucrurile de care se lipsiseră de multă vreme, micile lor dorinți secrete, ieșiau la iveală, se cereau împlinite de astă dată fără nici o amânare; ei singuri rămăneau pe gânduri înaintea hâr-tiilor cu socoteli, mirându-se cu înduioșare de îndelunga lor resemnare de până acum.

Nici nu-și mai puteau închipui cum vieța ar mai fi cu puțință de îndurat mai departe fără acest ajutor așteptat din ceas în ceas.

Pe urmă tăcerea prea îndelungă începu să-i îngrijoreze. Nu știau cum s'o explice. Când se împliniseră trei luni, nu mai pomeniră nici un cuvânt, se prefăceau că au renunțat la,

această nădejde, că s'au resemnat, că nu mai aşteaptă decât să stoarcă sărăciei lor încă o economie, un împrumut căpătat cu grea camătă. De câte ori bătea însă factorul în portiţă tresăreau fără să-şi poată stăpâni nerăbdarea, aruncau pe furiş ochii la timbrele scrisorii, nu ştiau să-şi ascundă desamăgirea. Şi cele mai copilăreşti speranţe stăruiau încăpătânat în ascunzişurile lor de suflet; şi unul şi altul, fără să fie cu nimic îndreptăţiţi la aceasta, păstrau convingerea neclintită că tăcerea îndelungată a lui Ovid, e mai degrabă un semn bun, că de sigur se pregăteşte să le facă o bucurie neaşteptată; poate să vină el singur în ţară, aşa cum cade prin surpriză, în mijlocul unei mese, ori seara, când stau să citească gazeta la lumina lămpii, un adevărat unchiu din America.

Drumul până la platoul iarmarocului, ducea prin faţa cazărmilor. Astfel Mogrea şi nevastă-sa, în urma copiilor, păşiau pe acelaş pământ călcat de picioarele lor, atunci când s'au plimbat odinioară, în fâneaţa cu iarba înspicată şi coaptă, spre zăvoiu cu plop şi sălcii brumate de praf argintiu. Ca întotdeauna, nici o clipă însă, amintirea nu li s'a întors către acel ceas, singur în vieaţa lor, mort şi şters pentru totdeauna, petrecut ca în altă vieaţă, trăită în altă planetă.

Pe drumul colbos, în faţa santinei cu baioneta la armă, se îndreptau spre lunca râului, un soldat şi o slugă, ţinându-se de mână. Femeia muşca în buze colţul tulpanului unde-lemnii, cu ochii plecaţi; soldatul, cu capela prea largă pentru capul tuns până la piele, asudat, îşi târa bocănind cismele grele, cu praful aşternut gros şi gălbui pe încălţăminte dată cu unsoare. În mână asudată ţinea ascuns un şirag de mărgelile albastre; se putea ghici că vrea să le dăruiască femeii, că nu ştie cum să facă, şi că aşteaptă să ajungă mai departe, unde e câmpul gol, ca să prindă curaj şi să i le înnoade în jurul gâtului.

Mogrea şi nevastă-sa, posomorîţi în gândurile lor, aruncară o privire ostilă, acestor doi copii mari şi neîndemânatici, parodiind uitata lor nebunie. Şi uitătura lor duşmană nu era pricinuită de nici un regret, de tristeţea nemângăiată a nici unei amintiri; ci numai fiindcă nu mai puteau înţelege ce îndemn fără un sfârşit scârbos şi animalic, mâna pe drumul prăfos, perechea încleştată în degetele lor asudate.

Dela marginea târgului, i-a înghiţit îndată forfota legănătoare a mulţimii, împingându-i printre bărci şi corturi, strânşi unul lângă altul, de nu puteau vedea unde calcă în colbul moale ca o blană.

Au umblat de colo-colo, trecând pe la scrânciobul cu cai de lemn, unde un jandarm în tunica albastră, călăria cu seriozitate fericită şi prostească printre copii, întinzând înainte picioarele prea lungi; au intrat la ciroul unde un gimnast în tricou roz se arunca planat dela un trapez aşezat în vârful cortului de pânză şi unde un cal alb şi bătrân, după ce a dansat în tactul fanfarei polca poloneză, l-a arătat pe Mogrea, cu trei lovituri de picior, în hohotul de râs al galeriei, drept cel mai beţiv cetăţean al târgului. S'au oprit la roata norocului, unde cu doi lei se poate câştiga un serviciu întreg de bucătărie turnat în aluminiu; au văzut ciocanul pentru încercarea puterilor, unde când izbeşti puternic plesneşte în vârful prăjirii o capsă ca un pistol; s'au plimbat prin labirintul oglinzilor, unde s'au izbit la fiecare pas înşelaţi de jocul sticlelor poleite; s'au fotografiat la fotograf a la minut, care în cinci minute scoate pe cartonul şters, un chip ce seamănă în acelaş timp cu Madona lui Botticelli şi cu Şahul Persiei; s'au uitat prin ochianele rotunde unde se vede ciurma dela Hamburg, lupta dela Verdun, asasinarea împărătesei Elisabeta şi naufragiul Lusitaniei.

Constantin Mogrea era ameţit de haosul pianelor mecanice şi al fanfarelor cocoţate pe estrade de scânduri, de strigătul clownilor şi adevţilor îmbrăcaţi în tricouri roşii, de mirosul cărnei fripte amestecat cu cel de sudoare, de tutun ieftin, de praf şi de uleiul ranced. Picioarele îi lunecau pe coji de harbuz şi ciocălăi de popuşoi fierţi, pe rămăşiţe de fructe stricate şi cutii goale de rahat; în urechi îi auziau goarneau de carton, fluierile dela biciuştele împletite cu canaf roşu în vârf, muzicuţele de cauciuc care ţipă plângător desumflându-se. Pe haine simţia atingându-se mâini lipicioase de sudoare şi zaharicale topite; valurile de lume îl desprindeau de ceilalţi, îl târau într-o parte, sub cortul unde un om pârşos şi cu muşchii înnoaţi sub piele ca împletitura colacilor, arunca cu un zăngănit răsunător, pe scânduri, un lanţ rupt din simpla încordare a pieptului, şi de unde trebuia să se întoarcă să-i caute pe ai lui, ridicându-se în vârful picioarelor şi privind peste capetele cu basmale împetrişate, chipie şi pălării, căciuli de ţară şi umbrele multicolore.

Era istovit, cu picioarele dureroase, pe gene simţia colbul aşezându-se ca o ninsoare fină; când ştergea sudoarea de pe obraz, pe batistă rămăneau pete negre; totuşi Mogrea

uitase plictiseala și desgustul dela început, cu o desfătare copilărească și naivă se lăsă purtat în bazarul acesta sgomotos și provizor, cu străluciri de tinichele și sticle colorate, stegulețe de hârtie și costume de paie; cu întrecerea asurzitoare a orchestrelor și a fanfarelor, a orgelor și a pianelor mecanice, a glasurilor și a pocniturilor de jucării și de arme de tablă; cu tot vălmășagul acesta de petreceri și de bucurii vulgare, de pe urma cărora peste câteva zile, n'avea să mai rămână decât câmpul neted, pustiu și tăcut, cu țărushi albi uitați în pământ și cu țărâna bătucită de picioare.

Nu mai așteptă îndemnul copiilor ca să intre și la menajeria, unde se vedea zugrăvit afară, lupta dintre un leu și o tigroaică, într'un pustiu cu nisip galben, sub doi palmieri înalți, cu un smoc de frunze verzi metalic în vârf.

Copiii se îmbulziră îndată înaintea cuștei cu maimuțe, întinzând printre gratii bucăți de covrig smulse repede, ronțăite lacom de animalele cu figuri de băbuști pitice, și cu pielea spatelui roasă, roză și necuviincioasă. Se afla într'un culcuș de paie mucedu și un leu jigărit și somnoros, privind cu ochi nepăsători la oamenii care fără voie se feriau departe de fierul cuștei, era și o panteră plimbându-se neobosit după gratii, oprindu-se să-și lingă laba ca o uriașă pisică, și svâcnind cu un salt înăbușit în spațiul strâmt, către o mână rezemată imprudent de încuietorea ușei, de unde se retrăgea îndată cu o tresărire înfricoșată. Intr'o cutie de lemn, din rugumătura de ferestru, un șarpe boa își mișca inelele trupului rece, înălțând un cap mic, turtit, cu ochi rotunzi și pătrunzători, care păreau că văd prin carne și prin pereții de scânduri, dincolo de oameni.

Constantin Mogrea se plecă să explice nevastei, conformația mușchilor dela gât, puternici să strivească oasele celor mai voinice mamifere, ca un clește de oțel. Atunci i se păru că aude un glas care-i amintea ceva foarte îndepărtat și întoarse capul. Păzitorul în haină roșie, cu nasturi de alamă și galoane de fir înverzit, îi întindea din teancul de subțioară un program. Scotoci în buzunar după bani mărunți, și cum privia fața sbârcită a paznicului, buzele scobite înlăuntru peste gingii fără dinți, mâna întinsă tremurătoare după bani, căutând să-și lămurească unde a mai văzut omul acesta gheboșat în haina de postav roșu, croită pe alt trup mai mare; — Mogrea tresări deodată și lăsă mâna să-i cadă de spaimă. Cuștile cu gratii negre se depărtară și se legănară ca pe puntea unei corăbii. Mai târziu, când se gândia la clipa aceea, nu putea asemăna senzația pământului fugit de sub picioare, decât cu groaza simțită când era copil și când un mal al Siretului s'a prăbușit târându-l în apă. Din ochii lui înspăimântați, Maria bănuie ceva plin de înfricoșare. Se uită și ea cu băgare de seamă la omul cu buzele aduse înlăuntru, peste gingiile fără dinți. Geanta neagră îi tremură în mână. N'a fost nevoie decât de privirile lor, de spaimă și de desnădăjduire, ca să înțeleagă.

— Ovid . . .

Paznicul întoarse repede capul să-și ascundă fața, se plecă deasupra șarpelui, căutându-și de lucru în culcușul umed de faină de lemn. Reptila își frecă prietenos gâtul rece de mâna întinsă, care-i aducea întotdeauna hrana; scoase iute ca o săgeată, în semn de nerăbdare, limba subțire, despicală și neagră. Afară izbucni valsul plângător al unei minavete. Șarpele își legănă capul cu ochii ficși, după tactul muzicii demodate. Și omul nu mai sfârșia, plecat de tot, deasupra cutiei. Nu i se vedea decât ceafa cu părul alb, vinele și tendoanele întinse ale gâtului; și cum stătea cu un genunchiu în pământ, talpa întoarsă a ghetei arăta un petec pus de curând, rotund, bătut în ținte albe de lemn.

Nimeni în afară de ei n'au văzut, n'au bănuie.

Silvia și Emil se opriseră înaintea cuștei unde pantera își continua cursa neobosită atingându-și blana de gratii, copiii aruncau fructe maimuțelor. Și nici Mogrea, nici femeia n'au simțit în cea dintâi clipă, nici o milă pentru omul ajuns acolo, după cine poate ști ce îndelungate peripeții și căderi nespuse, în baraca cu jivine mirositoare, călătorind din bălci în bălci, dormind pe gunoiul iute și putred, cu căpătâi din haina de postav roșu, sub ochii sfredelitori ai fiarelor care încep a mugi sgâlțâind gratiile, după miezul nopții, când urletul bălciului adoarme și se întinde liniștea.

Nimic nu i-ar fi înduioșat. Nici înfiorătoarea povestire a întâmplărilor, dacă ar fi fost spusă. Acuma în sufletul lor coborise un întuneric pustiu ca după un incendiu stins. Și dacă nu rostiau un cuvânt, era fiindcă nu găseau unul îndestul de aspru și de răsbunător pentru sluga în haină roșie; tâlharul care le furase cea din urmă amăgire a vieții, îi lăsase acolo, în baraca cu mersul neliniștit al fiarelor, cu mâinile spânzurate, plini de spaimă, și cu orice nădejde pierită, ca după un foc ce le mistuise tot, și-i arunca să băjbaie într'o noapte fără sfârșit.

Mogrea se uită cu scârbă la omul ghemuit jos. Dacă ar fi putut, l-ar fi lovit cu piciorul. S'au îndreptat amândoi spre ușa. Au început să urce scările cu ochii în jos, la treptele cu urme de praf și cu fire crucișe de paie. Femeia s'a oprit în drum, a răscolit în geanta neagră, printrei chei și batistă. A strâns ascuns în mână două hârtii, a șovăit înainte de a scobori, apoi repede, în vârful picioarelor, s'a dus până la cutia de unde omul nu înalță capul, a așezat încetișor hârtiile împăturite pe margine, și a fugit îndărăt, după ceilalți, cu mersul acela comic de găină speriată, pe care îl au întotdeauna femeile bătrâne când se grăbesc.

Afară colbul înălțat deasupra furnicarului de norod și al panoramelor cu stegulețe fluturate vesel în vânt, se auria în bătaia asfințitului. Un soldat suflă dintr'o goarnă de carton la urechea lui Mogrea.

Deasupra norului de praf, un balon mic, albastru, de gumă, scăpat din sfoară, se ridica repede în seninul cerului, abia se mai vedea, se legănă un timp, apoi împins de vânt pluti departe, spre răsărit, peste câmpuri.

Toate privirile fuseseră atrase irezistibil de jucăria plutitoare. Și muzicanții unei fanfare, pe podișca lor de scânduri, suflau în alămuri și clarinete cu ochii ridicați într'acolo. Când nu se mai văzu, privirile se întoarseră la pământ, învăluite de o nelămurită întristare.

Constantin Mogrea grăbi să-și ajungă familia, luptând anevoios să pătrundă zidul des și mișcător al mulțimii. Un școlar își ascunse speriat țigara în podul palmei, la spate, și salută cu respect exagerat. Ca să nu se piardă, familia lui Mogrea mergea acum în șir. Înainte era Silvia, ridicând umbrela de mătase roșie peste capete, apoi Emil, cu pălăria așezată stângaci pe vârful creștetului, ceilalți copii, Maria, el cel din urmă. Și cum trecea bastonul sub braț, să-și șteargă fruntea de sudoare; fără pricină, Constantin Mogrea văzu în închipuire, pe un glob uriaș, ca acel din cancelaria liceului, văzu târându-se încet un șir de omizi, în lanț închis, ca un meridian peste conturul continentelor și albastrul mărilor, fără nici o țintă, orb și neîntrerupt, monoton și fără scăpare.

Se apropie mai strâns de femeie. În spatele jachetei sărace, se vedea un nasture învelit cu postav negru decolorat, ros pe margine, lăsând alb lemnul rotund de dedesubt. Degetele care țineau geanta tremurau; unghiile străbăteau goale prin vârful mânușilor vechi, umile și cătând zădarnic să se ascundă. Sub pălărie, pe ceafa cu tendoane întinse, spânzura o șuviță de păr sur și murdar. Femeia pășia repede, împiedicându-se, abia ținându-se de ceilalți.

Constantin Mogrea se depărtă și rămase în urmă.

Din volumul DRUMUL CU PLOPI
sub tipar la «Cultura Națională».

SPRE SCHIT

DE

ION PILLAT

MESTEACĂNIÎ în vânt pe dealuri bat mătănii
La troița cu nori de aur învechit—
Poteca i-a lăsat pe marginea poenii
Și împletind lumini dă fuga pân' la schit.

Egumenul bătrân de pe pridvor privește
La apele din stânci scăpând argintul viu,
La turma, sus pe plaiu, ce iarba'n flacări paște,
La omul în amurg pornit la drum, târziu.

Clopotnița de lemn pândește peste curpeni
Și clopotele vechi înalță glasuri mari
Să chieame prin păduri, cu sufletul în cumpeni
Pe călătorul stând la crucea din hotar . . .

Dar drumul povârnit la vale duce umbră
Când pâlcuri mieii albi pe culmi mai duc zăpezi.
De-acum e foșnet lung ce-a fost sclipiri de undă,
De-acum tu simți adânc ce nu mai poți să vezi.

MANEVRELE DE TOAMNĂ

DE

AL. O. TEODOREANU

Foștilor camarazi din 24 artilerie

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

CĂTRE

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Bacău, 15 August 1922

Mult stimată domnule Jenică,

Cu toate că mamica nu-mi dă voie să conversez prin poștă cu cavaleri, ca răspuns la ilustrata matale din 12 August 1922 a cărei primire vă confirm prin aceasta aflați că agreez propunerea matale de a corespunde cu mata poșt ristant. O revoar.

Zozo

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

CĂTRE

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roman, 15 August 1922

Din clipa în care team văzut
Eu mam simțit un om perdut;
Decât în van să mai iubesc
Mai bine mor și iscălesc

Jenică Desghețatu

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

CĂTRE

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Bacău, 21 August 1922

Simpatice domnule Jenică,

Desigur că numai o întâmplare incadiscentă și bizară, pe care un mare scriitor francez,

pot zice genial le-a numit fatalism, a făcut pe mamica să mă ducă la iarmaroc la Roman, unde am avut plăcerea să te cunosc și reciproc. Te rog a mă escuza că răspund deabea acum la ambele matala epistole, dar nu mam putut mișca din casă de oarece ma rănit o gheată și nu mam putut duce în papuci poșta fiind departe și deabea acum am luat cunoștință. Cu toatecă o fată educată nu trebuie să răspundă așa repede la amor, îți aduc la conștiință că răspund la sentimentul matala idem. Măcar că în precedenta te juri pe ce ai mai scump nu cred ca eu să fiu o ființă care să inspir poizii, cu toatecă am mai primit și nam răspuns. Pe a matala o știu toată. Mersi. Am văzut de la început că ești un om cult.

Zozo

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU
CĂTRE
DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roman, 22 August 1922

Gentilă și amabelă dudue,

Primind stimata d-voastră de eri, credeam că sunt în rai. Am sărutat stimata d-voastră și pe față și pe dos și o lacrimă dacă pot zice astfel de fericire a căzut ca o stea pe frumosul plic roz ce ați binevoit ami expedia. Numi mai găseam locul în manej. Pluteam... Am lasat recruții pe sama sergentului a Ioanei și încălecând pe eapa mea cea murgă mam dus întrun galop până la capul târgului la Moscu spre Sofrocești. Acolo puteam visa în lebertate. Mi se părea grațioasă dudue Zozo că eram departe întră grădină numai cu flori și păsări și noi doi îmbrățișați ședeam singuri întrun scrânciob care se învârtește singur fără să se mai oprească. O!! Dar visul nu se potrivește cu viața reală. Realitatea crudă și nemiloasă ne lovește tocmai când ne simțim nu pot zice mai fericit dar sper. Dacă este un Dumnezeu pe lume cum de rabdă el atâta chin? Oh! Oh! domnișoară Zozo, ai o inimă nobelă cum nici în Paris nu cred să mai existeze.

Al matala prea supus și prea plecat admirator care șiar depune toată viața la picioarele matala dacă iai face onoarea ai acorda o singură sărutare, asigurându-te totodată că sunt serios și stabel.

Jenică Desghețatu

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU
CĂTRE
PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Bacău, 23 August 1922

Iubite domnule Jenică,

Scrisoarea matala de eri este cea mai ferică zi din viața me și pot spune că în acelaș timp m'ai pus în inimă ca o floare care nu se va usca niciodată și care numai de mata depinde să nu ud cu lacrimile mele, drept care nemaiputând ține secret iam spus mamicăi și nu sa suparat după cum credeam, care acuma știe tot. Imi pare foarte rău iubite domnule Jenică că nu vei putea pentruca să stai în Bacău mai mult de două zile, cu ocaziunea manevrelor de la Roznov în trecere. Îți mulțumesc pentru cărțile pe care mi leai trimis. E foarte nobil din partea matala. «Cucoșul Negru» mia plăcut foarte mult. E mai frumos ca Babylonul.

Telegrafiazămi când vii. Te va aștepta aceea ce nu așteaptă decât ați fi credincioasă și iubitoare socie și semnez

Zozo

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

CĂTRE

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roznov, 1 Septembrie 1922

Scumpa mea logodnică,

Scrisorile cem scrii în fiecare zi cotidian e pentru mine ca o lumină în noaptea unei vieți. Suvenirul primei noastre îmbrățișări când am schimbat inelele este în bivuac singura alifie ce poate ami alina puțin rana inimii, nemaiputându-te vedea, prezent totdeauna când mă culc, iar poza matale o țin în carnet. După terminarea tragerilor sper a obține permis în care caz facem nuntă chiar toamna asta la Bacău unde am pus stăruinți la domnul colonel Nae Brașoveanu să fiu trecut în regimentul 4 obuziere ce comandă, poate chiar plutonier major la bateria II-a.

În așteptarea fericirii noastre am onoarea a te îmbrățișa de milioane de ori și rămân al tău logodnic.

Jenică

AGLĂIȚA M. CHISTOL (moașă)

CĂTRE

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Roman, 3 Septembrie 1922

Dragă Jenică,

Doresc ca mica mea epistolă să te găsească în cele mai fericite momente ale vieții matale. Află despre mine că sunt bine. Tot astfel ași vrea să aflu și despre mata. Ce mai faci? Aici toate merg cum știi. Fata Popovicioaiei care nui da voe măsă să vie la noi fiindcă nu eram cu cununie a fugit eri cun craidon de la școala de meserii. Aș vre să văd ce mai zice Popovicioaia. Eu dacă sunt o femeie văduvă nam să mă călugăresc de chefel ei și la toamnă voi fi a ta soție pe când odorul ei de fată Dumnezeu știe cea mai ajunge când o lăsao handralăul ei. Sau poate sau cununat la Nicotescu unde au băut toată noaptea șiau spart și geamuri. Eu știu că la Nicotescu popă na adus. De ce num scrii? Știu drăguțul meu că toată ziua ai treabă dar vin a te ruga foarte mult pentru a nu mă uita șam scrie când ai timp câte o ilustrată. Am cumpărat de la Iași un macat nou pentru crivatul nostru. Când mântuiți manevrele? Am pus murături la puțină șam mai cumpărat cinci perechi de răți. Te sărut Jenică și te aștept. A ta.

Aglăița M. Pestol

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

CĂTRE

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roznov, 4 Septembrie 1922

Dragă Zozo,

Am aflat astăzi de la căpitanul Costache Poppescu că te-ai logodit c'un plutonier din 24 artilerie. Felicitările mele.

Bubi

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

CĂTRE

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

Bacău, 5 Septembrie 1922

Micule mic,

Scrisoarea ta ma pus în toate halurile scumpul meu văd că ești suparat. De ce? Să se fi stins oare atât de repede amorul ce pretindeai a avea pentru mine, tocmai în momentul

În care, mă pregăteam să dau cea mai mare dovadă de iubire tu mă ocărăști: nu mă așteptam să scrii în bataie de joc! Știi prea bine micule că numai pentru ca să te am mai mult alături de mine mă jertfesc ca o martiră luând de bărbat un grad inferior și scăpând de sub paza mamicăi și stând la barbatul meu vom putea ca să ne iubim în voe și fără frică în timp ce el va fi la instrucție, dar văd că tu nu teai gândit la asta. Te credeam mai diștept parol, îți sărut botișorul, a ta pe todeauna.

Zozo

CĂPITANUL COSTAKE POPPESCU

CĂTRE

DOAMNA AGLAIȚA M. CHISTOL (moașă)

Roznov, 5 Septemvrie 1922

Stimată cucoană moașă,

Am onoarea a vă anunța că plutonierul Jenică Desghețatu, care după cât știu vă interesează, s'a logodit cu domnișoara Zozo Caramlău din Bacău, unde insistă să fie permutat.

Un binevoitor

CĂPITANUL COSTAKE POPPESCU

CĂTRE

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Roznov, 5 Septemvrie 1922

Stimabile,

Află că domnișoara Zozo Caramlău, care după cât știu te interesează, continuă corespondența amoroasă cu sublocotenentul Bubi Postelnicu, cu care de altfel trăește în concubinaj de mai bine de șase luni de când l'a părăsit pe locotenentul Budiș, care la rândul lui i-a suflat-o locotenentului Păunescu, care a luat-o în primire de la inginerul Niculescu etc. Mă mir că nu știi încă fericitul logodnic, că tot Bacăul o cunoaște. Dacă o știi te felicit pentru curajul de care dai dovadă luând-o de soție. La urma urmei, poate că-ți vei fi spunând și dumneata ca eroul din anecdotă: «Da ce-i Bacăul?... Roma? Paris? Berlin? O mână de oameni!»

Dacă nu reușești să fii mutat în 4 Obuziere, ai face bine s'o iei cu dumneata la Roman. Garnizoana e mai mare și este și cavalerie. Numai de n'ar afla cucoana moașă.

Un binevoitor

CĂPITANUL COSTAKE POPPESCU

CĂTRE

COLONELUL NAE BRAȘOVEANU

Roznov, 5 Septemvrie 1922

Mult stimate domnule colonel,

Gândindu-mă numai la viitorul nepotului dumneavoastră, sublocotenentul Bubi Postelnicu, care după cât știu vă interesează, îmi permit a vă atrage atenția asupra unei mari primăjdii ce-l amenință, acoperind în acelaș timp de rușine onor. dumneavoastră familie.

Nepotul dumneavoastră s'a încurcat cu una Zozo Caramlău, celebră în toată garnizoana prin purtările ei lejere și trăește cu ea de mai bine de șase luni. Veți zice: «care e omul care să nu aibă la, ca să zic așa, pasivul lui o asemenea aventură?» Dar nu-i numai atât. Această Zozo Caramlău a îmbrobodit pe-un dobitoc de plutonier din 24 care am aflat că a și intervenit pe lângă dumneavoastră să fie permutat în regimentul ce comandați. și s'a logodit cu el. Sublocotenentul Postelnicu vrea să strice logodna și să se căsătorească cu ea. Doriți să aveți în familie un nepot însurat c'o fată de la mahala? Mai puteți spune că asta e o aventură pe care orice om o are la, ca să zic așa, pasivul lui?

Eu mi-am făcut datoria.

Un binevoitor

CĂPITANUL COSTAKE POPPESCU

CĂTRE

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roznov, 5 Septemvrie 1922

Grațioasă Domnișoară,

Te-am văzut alaltăeri în Bacău, privind cu multă admirațiune o etolă de biber din vitrina lui Herșcu. M'ași simți omul cel mai fericit în clipa în care a-i binevoi s'o accepți, odată cu inima mea.

Cu cel mai deosebit respect
Căp. P.

DOAMNA AGLĂIȚA M. CHISTOL (moașă)

CĂTRE

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roman, 6 Septemvrie 1922

Ascultă tu,

Nu știi ce fel de domnișoară (! ?) ești, care iei barbații fimeilor, după ce teai ținut cu toți fanții Bacăului și ția mers vestea până la Roman, soi rău ce ești, lepădătură. Eu atâta îți spun blastamato, plutonierului Jenică Desghețatu săi dai pace și să nui mai sai în cap, că deoi veni la tine haimanaua dracului, te târâi de cozi prin tot Bacăul să rătă și câinii. Înțelesumai?
Aglăița M. Pestol

AGLĂIȚA M. CHISTOL

CĂTRE

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Roman, 6 Septemvrie 1922

Jenică,

Să ferească Dumnezeu să fie adevărat ceam auzit, să nu crezi tu cai săț bați joc de mine, că eu nus de răs Jenică. Ai uitat când ai venit la mine gol pușcă cu două perechi de colțuni cazoni și trii cămeși rupte, care țiam cumparat tot particuler cu banii mei, munciți cu sudoarea me, numai eu știu cum, șacuma tu să iei o desmațată din Bacău și eu să tac după ce ai plecat din Roman cu 700 de lei ai mei. Ține minte Jenică că dacă faci una ca asta vă arunc cu vitriol în biserică și num mai pasă cea fi, să rătă una ca Ioneasca de mine, care a și început dealde Lența și Frosinica să mă întrebe, coană moașă ce mai face domnu Jenică la Bacău.

Atâta îți spun Jenică
Aglăița M. Pestol

COLONELUL NAE BRAȘOVEANU

CĂTRE

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

Bacău, 6 Septemvrie 1922

Dragă Bubi,

Purtarea ta din ultimul timp lasă mult de dorit. Am înțeles totdeauna ca un băiat tânăr

să se distreze, dar n'am admis niciodată ca un băiat de condiția ta să dea altă importanță decât aceea pe care o merită, unor aventuri, care trebuie să rămâie trecătoare. De la educația și mai ales de la gustul tău mă așteptam la mai mult. Imi place să cred însă că cele ce se spun despre tine sunt simple svonuri (n'ar fi trebuit să ajungi nici aici) și că nu te gândești încă la însurătoare sau, în orice caz, dacă te gândești, aleasa ta nu poate fi aceea pe care socot inutil s'o mai numesc. Pentru a-mi dovedi aceasta te rog să nu mai vii la Bacău până la terminarea tragerilor. Cred că ai destulă afecțiune pentru mine ca să nu dai tocmai tu dovadă de indisciplină părăsind tabăra în fiecare Sâmbătă. Dacă criza de lombago nu m'ar ține în casă așa fi venit eu singur la Roznov să stăm de vorbă.

Te îmbrățișează cu toată dragostea al tău unchi

Nae

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

CĂTRE

CĂPITANUL COSTAKE POPESCU

Bacău, 6 Septemvrie 1922

Degeaba îți perzi timpul domnule căpitan, nu sunt ceia ce crezi.

Zozo

DOAMNA ANNY AREFEANO

CĂTRE

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

București, 6 Septemvrie 1922

Mon petit chéri,

Marianne qui vient justement d'arriver de sa terre, prétend avoir appris en passant par Bacău que tu aurais une liaison avec une petite créature de basse extraction et de mauvaises moeurs. Tu t'imagines, Bubi chéri, quel coup j'ai reçu en l'écoutant raconter à des amies, cette affreuse nouvelle, comme un fait divers. Mais, plus j'y pense, moins j'y crois. Serais-tu capable d'oublier ma grande, ma tendre, mon unique passion dans les bras d'une puffiasse quelquonque??? Le châtiment d'avoir trompé un homme comme Jacques serait trop cruel. Néanmoins, j'ai besoin, il me faut, comprends-tu, un mot de toi. Dis-moi que ce n'est pas vrai, mon petit Bubi, dis-le moi tout de suite!!!

J'ai causé avec le général Zadoica à propos de ta transfération à Buk. Il a tout arrangé au ministère, mais il paraît que ton oncle, le Colonel Brașoveanu s'y oppose. Tache de le convaincre aussi vite que possible, car on ne peut rien faire sans lui. Écris-moi par retour du courrier à la même adresse si tu espères obtenir un congé de quelques jours pour venir à Buk. Si non, j'accompagnerai Marianne à Bacău, la semaine prochaine (probablement Jeudi). Donc, à bientôt. Mais ne m'oublies pas mon petit Boubichon chérie et donnes-moi de tes nouvelles.

Un bon baiser sur la bouche en coeur.

Anny

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

CĂTRE

COLONELUL NAE BRAȘOVEANU

Roznov, 8. Septemvrie 1922

Dragă unchiule,

Imi pare rău că boala te ține în casă și regret din toată inima că mă oprești să vin la Bacău să te văd, din cauza unor invențiuni calomnioase al căror fir l'am descoperit. Nu m'am gândit și nici mă gândesc la căsătorie. Am însă dovezi peremptorii că autorul

acesior svonuri precum și a mai multor scrisori anonime e căpitanul Costache Popescu, pe care îl voi trage la răspundere. În situația în care singur s'a pus, înțelegi bine dragă unchiule că cu toată vârsta și gradul pe care îl poartă (nedemn!) nu-i pot arăta nici un fel de respect. De aceea cred că nu-i rămâne decât să părăsească regimentul. Camarazii mei sunt de aceeași părere. În caz contrar, cu voia matală, voi raporta cazul pe cale erarhică și va fi poate mai rău. Și acuma, pentru a-ți dovedi că nu țin să-ți fac dezagrame, având aerul că sunt protejat, țin să-ți declar că nu voi părăsi tabăra până la terminarea tragerilor, cu toate că mi-ar fi făcut mare plăcere să te văd.

Dorindu-ți grabnică însănătoșire, te îmbrățișează al matală nepot.

Bubi

DOAMNA AGRIPINA CARAMLĂU

CĂTRE

AGLĂIȚA M. CHISTOL (moașă)

Bacău, 8 Septembrie 1922

Află că fata me are un an de profesională și nu stă de vorbă cu una ca tine. Mă mer că domnul Jenică care are un caracter nobil nu te-a lăsat mai de mult dacă nu ții rușine la obraz ca la vrâsta ta să-ți mai trebuiască barbat în casă și dacă vrei să vii la Bacău să poțtești și dacă ția mai trebui plutonier din artilerie să-mi zici mie cuțu.

Agripina Caramlău.

COLONELUL NAE BRAȘOVEANU

CĂTRE

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

Bacău, 11 Septemvrie 1922

Dragă Bubi,

Mă bucur că svonurile care mi-au parvenit cu privire la tine sunt neîntemeiate. Indignarea cu care le-ai primit îți face cinste, și trebuie să-ți mărturisesc că o astfel de atitudine nu e făcută să mă surprindă din partea ta. Pe căpitanul Poppescu, chiar dacă ești convins că e autorul svonurilor calomnioase, cum foarte bine le califici, nu trebuie să te superi prea mult. Contra oricărui oficer din regiment, care s'ar fi făcut vinovat de cele ce-l acuzi pe căpitanul Poppescu, ași fi fost cel dintâi să iau măsurile de rigoare. Știi însă că acest oficer provine din trupă și cum e foarte destoinic în atribuțiile pe care le are de mai bine de 15 ani în aprovizionarea regimentului, îi trec multe cu vederea. Nu e vina lui că a fost introdus în corpul ofiteresc fără pregătire. Dacă rămânea plutonier major cum a fost, dacă se obrăz-nicea îl puneai să lipească călcăile și-l bagai la arest după ce-i mai cărăbăneai vreo câteva. Acuma nu se mai poate. El are onoarea să mă salute și eu trebuie să-i dau mâna. Pentru prestigiul corpului nu-i pot aplica tratamentul pe care deprinderile lui îl reclamă.

De altfel te pot anunța că pe ziua de 17 Octombrie ești avansat locotenent. Cu prilejul acesta generalul Zadoica mi-a scris că dorește să te aibă aghiotant, Mitică fiind înaintat căpitan și trimis la corp. Cu toate că m'am opus să fii mutat în regimentul de cetate când numai pentru plăcerea de a sta în București intervineai la minister prin toate cunoștințele, astăzi nu mă voi pune deacurmezișul intereselor tale, numai pentru a te avea în regimentul meu.

Ai face bine să scrii imediat generalului o scrisoare în care să-i mulțumești pentru onoarea ce-ți faci. Dacă vei ști cum să te porți cu el (și nu mă îndoesc de asta) sunt sigur că vei face frumoasă carieră în oștire. Deocamdată așteptă terminarea tragerilor. Cum se va înapoia regimentul la Bacău, îți voi da concediu până la data avansării. Poimâne voi veni în tabără. Nu vorbi nimănui de venirea mea

Imbrățișări

Nae

ZOZO CARAMLĂU

CĂTRE

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

Bacău, 13 Septemvrie 1922

Scumpul meu Jenică,

Cum poți crede că maș uita la o secătură de filfizon ca sublocotenentul Postelnicu care se ține de toate fetele din Bacău și petrece noaptea cu șantance la Șmeter și nare nici mușteți ca o fată și se pudrează și asta nici odată nu mia plăcut, fiind știut că musteața este podoaba barbatului, întrebă și pe mamica dacă nu iam spus și ei. Cei adevarat iadevarat că s'a ținut după mine pe stradă până acasă astă vară și iam spus saștepte la zaplaz că vin îndată șam trimes pe mamica și ia spus veziți domnule sublocotenent de drum că fata nu nui deacele și nu face pentru mata, șacuma de ciudă nu mă mai salută nici pe stradă care înainte se încorda ca un momițoi când treceam și întoarce capul în altă parte și flueră sau se face că a uitat ceva și face stânganpre, sau se uită la geam la prăvălii și eu cred că tot el trebuie săți fi scris ca să se răsbune cam trimes pe mamica șam răs de el în loc să vin la zaplaz cum ar fi vrut dumnealui și nu ia mers. Acestea toate fiind intrigi perfide te implor a nu crede nimic, atâtea suflete negre voind a distruge prin minciuni un amor sincer care ar fi pacat. Când vii la Bacău? Te așteaptă cu nerabdare a ta.

Zozo

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

CĂTRE

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Bacău, 13 Septemvrie 1922

Dragă micule,

Sunt f. f. f. suparată pe tine că num răspunzi la scrisori, văd că te potrivești la intrigi perfide și mizerabile și nu credeam să crezi că între un mitocan de plutonier ca Jenică Desghețatu din 24 și tine inima mea pe care o cunoști va șovăi, care nu te cunoști singur micule dacă crezi una ca asta și mă insultă ceea ce nu mă așteptam de la un cavaler. Nu mă gândesc decât la tine micule și aștept săm scrii, ca săț arăt cât de mult țin la tine, în ziua nunții voi veni la tine și ne vom iubi ca altădată răsând de prostia mitocanului, păpușă me. Scriem micule că nu mai pot.

A ta pe totdeauna

Zozo

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU

CĂTRE

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roznov, 15 Septemvrie 1922

Domnișoară,

Vă înapoiez scrisoarea pe care ați scris-o logodnicului dumneavoastră pe adresa mea. Il puteți ruga să vă restituie pe aceea pe care probabil mi-ați scris-o mie pe adresa lui. O puteți pastra. Desigur că ați scris scrisorile în acelaș timp și din grabă ați greșit plicurile. Asemenea erori pot avea consecinți regretabile și ași fi inconsolabil dacă ași ști că veți avea de suferit de pe urma acesteia. Pe altă dată îmi permit a vă recomanda mai multă circumspecție și vă doresc totodată mai mult noroc în alte întreprinderi.

Al dumneavoastră
Subloc. Bubi Postelnicu

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU
CĂTRE
DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU

Roznov, 15 Septemvrie 1922

Zozo,

Trimăt prin acest soldat veriga cu numele tău cel diochet și te rog să faci bine ami înapoia prin același veriga ce-mi poartă numele pe care ai voit al mânji. Nu știam ce poamă îmi ești. La cele ce scrii amorezului tău în scrisoarea ceam primit nu pot răspunde decât sictir.

Jenică Desghețatu

PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU
CĂTRE
AGLĂIȚA M. CHISTOL (moașă)

Roznov, 15 Septemvrie 1922

Scumpa me Aglăiță,

Află că toate câte ai auzit despre mine nu sunt adevărate deoarece toate sunt numai minciuni. Săi sară ochii din cap și să nu mai aibă parte de mâna cu care îți scriu cine na stricat logodna cu domnișoara Caramlău, numai din amor pentru tine sufletul meu șim pare rău șacuma pentru greșala ce eram să fac, care tot omul poate greși odată la viața lui și care și eu sunt om și mam căit la timp, putând ca să zic acuma ca și cum n'ar fi fost. Îți scriu din grabă Aglăița sufletului meu, fiind ocupat cu imbarcarea bateriei care mâni plecăm și în curând vom fi iarăși în crivatul nostru ca mai înainte nedespărțiți iar acuma pe veci și cu cununie mă jur.

Te pup dulce
Jenică

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU
CĂTRE
PLUTONIERUL JENICĂ DESGHEȚATU

Bacău, 17 Septemvrie 1922

Iaț inelul și fă borș cu el pentru coana moașă.
Am văzut eu de la început că ești un mojic.

Zozo

SUBLOCOTENENTUL BUBI POSTELNICU
CĂTRE
DOAMNA ANNY AREFEANO

Bacău, 19 Septemvrie 1922

URGENTĂ

Etant absent Bacău reçu à peine aujourd'hui ta lettre. Fais pas mauvais sang pour betises. Tout mensonges et calomnie capitaine malotru. Arrive demain par l'expresse. Oncle accepte transfération. Remerciements, milles baisers.

Bubi

DOMNIȘOARA ZOZO CARAMLĂU
CĂTRE
CĂPITANUL COSTAKE POPPESCU

Bacău, 20 Septemvrie 1922

Drăguțe domnule căpitan,

Păstrez și acuma la pept biletul matale. Cu toate că nam răspuns niciodată la propuneri de amor și nam vroit întâi să răspund nefiind frumos, dar bătăile inimei nu ascultă de sfaturile minței și totdeauna m'ai plăcut găsindute foarte gentil dar prea îndrăzneț și mam rușinat dar acuma îmi pare rău și retrag.

Așteptămă diseară după cinematograf în dos la Consum.

Zozo

IN NOAPTEA DE SUS

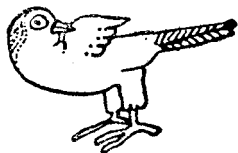
DE

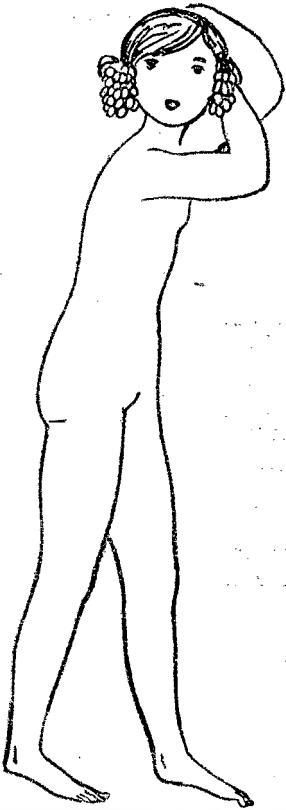
LUCIAN BLAGA

IN noaptea de sus arhanghelii își aprind aripile și ard prefăcându-se'n cenușă la picioarele tale — hoi, lerui, Doamne.
Marile paseri ale spiritului cad grămezi de scrum și se sting.
Numai noi n'avem inima să ne dăm focului;
învârțiți de îndoială, ținuți de pământ,
ne trecem prin veac.
Nu suntem nimic: doar purtători de cântec
sub glia neagră a țăriilor.

Altoiți în țărână ne mai ridicăm câteodată
ochii spre zăvoaiele raiului.
Apoi ne-aplecăm capetele în și mai mare tristețe:
înzadar căprioarele beau apă din mâinile noastre,
înzadar câinii ni se închină,
suntem fără scăpare: singuri — în amiaza nopții.

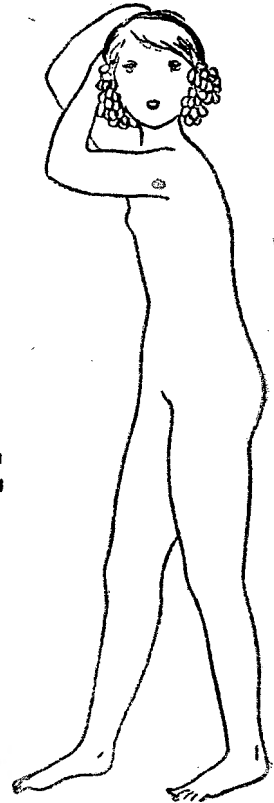
Prieteni, cari stați lângă mine,
încălziți-vă lutul cu vin, desfaceți-vă privirile peste lucruri.
Noi suntem numai purtători de cântec
pe la porți închise,
dar fiicele noastre vor naște pe Dumnezeu
aici unde astăzi singurătatea ne omoară.

INVIERE DE TOATE ZILELE

DE
LUCIAN BLAGA

O înviere e pretutindeni, pe drum
și'n lumina deșteaptă.
Ochii mi se deschid umezi — dar sunt împăcat
ca fântânile din împărăția lutului.
Trecătorule, oricine-ai fi,
ridică și tu peste mine mâna ta dreaptă.

Astăzi n'o să mai cert nici o ființă:
nici pietrele, nici oamenii, nici buruienile.
Sunt în mijlocul priveghitorilor de pământ.
Rugăciunea de-atâtea ori începută
mi se sfârșește și zic:
«Tată te iert că'n adânc
m'ai semănat între brazdele lumii».

Ziua vine ca o dreptate făcută pământului.
Flori peste fire de mari
îmi luminează din larg
— aureole pierdute pe câmp de sfinții trecutului.

UNCHIU-MEU IULIU

DE

GUY DE MAUPASSANT

UN cerșetor bătrân, cu barba albă, ne ceru de pomană. Camaradul Iosif Davranche îi dădu cinci lei. Am rămas surprins. Imi spuse:

— Nenorocitul ăsta mi-a amintit o istorie pe care am să ți-o spun și a cărei amintire mă urmărește mereu. Iat-o:

Familia mea, de loc din Havre, nu era bogată. O ducea târâș-grăpiș, și atât. Tata muncea, se întorcea târziu dela biurou și nu câștiga mare lucru. Aveam două surori.

Mama suferea mult din pricina lipsei în care trăiam, și găsea adesea cuvinte înăcrite pentru bărbatu-său, muștrări învăluite și perfide. Bietul om avea atunci un gest care mă înduioșa. Iși trecea mâna deschisă pe frunte ca pentru a-și șterge o sudoare care nu exista și nu răspundea nimic. Ii simțeam durerea neputincioasă. Făceau economii dela toate; nu primeau nici o invitație la masă ca să nu fie siliți s'o întoarcă; cumpărau proviziile cu rabat din rămășițele dughenilor. Surorile își făceau rochiile singure și erau îndelungi discuții pentru prețul unui galon de cincisprezece bani metrul. Hrana noastră obișnuită era o supă grasă și carne de vacă gătită cu toate sosurile. Asta e sănătos și întăritor, se pare; aș fi preferat altceva.

Mi se făceau scene groaznice pentru bumbii pierduți și pantalonii acățați.

Dar în fiecare Duminecă ne făceam plimbarea pe chei în mare ținută. Tată-meu în redingotă, în țilindru, în mănuși, dădea brațul mamei, pavoazată ca o corabie într'o zi de sărbătoare. Surorile, gata cele dintâiu, așteptau semnalul plecării; dar în ultimul moment, descopereau întotdeauna o pată uitată pe redingota părintelui familiei și trebuiau s'o curețe repede, cu o cârpă muiată în benzină.

Tata, cu pălăria pe cap, în vestă, aștepta ca operația să sfârșească, în vreme ce mama se grăbea, după ce-și așezase ochelarii de mioapă, și-și scosese mănușile să nu le strice.

O porneam la drum cu ceremonie. Surorile mergeau înainte dându-și brațul. Erau de vârsta măritişului și deaceea erau arătate târgului. Mă țineam la stânga mamei, la a cărei dreaptă mergea tata. Și-mi amintesc aerul pompos al bieților mei părinți în aceste plimbări de Duminecă, rigiditatea trăsăturilor, severitatea ținutei. Inaintau cu un pas grav, cu trupul drept, cu picioarele țapene, ca și cum cine știe ce afacere de cea mai mare însemnătate depindea de ținuta lor.

Și în fiecare dimineață, văzând cum intră marile vapoare care se întorceau din țări necunoscute și îndepărtate, tata rostea aceleași cuvinte neschimbate:

— Ei! dacă Iuliu ar fi acolo, ce mai surpriză!

Unchiul meu Iuliu, fratele tatei, era singura nădejde a familiei după ce-i fusese groaza. Am auzit vorbindu-se de el din copilărie, și mi se părea că l-aș fi cunoscut dintr'odată, atât îmi era de obicinuit gândul cu el. Știam toate amănuntele existenței lui până în ziua plecării în America, cu toate că nu se vorbea decât pe șoptite de această parte a vieții.

Avusese, se pare, o purtare rea, adică mâncase ceva parale, ceea ce înseamnă cea mai mare crimă pentru familiile sărace. La bogați, un om care petrece «face prostii». E ceea ce se numește, surâzând, un băiat de viață. La nevoiași, un copil care silește părinții să se atingă de capital devine un rău, un golan, un netrebnic.

Distincția asta e dreaptă, cu toate că faptul e același, fiindcă singure consecințele hotărâsc gravitatea unui act.

Însfârșit, unchiul Iuliu împutinase deabinelea moștenirea pe care o aștepta tata; după ce-și mâncase de altfel partea până la ultimul gologan.

L'au imbarcat pentru America, așa cum se făcea atunci, pe un vapor de mărfuri mergând dela Havre la New-York. Odată ajuns acolo, unchiul Iuliu se stabilă negustor de nu știu ce, și scrisese îndată că începuse a câștiga câțiva bani și că nădăjduia să poată plăti tatei neajunsurile pe cari i le făcuse. Această scrisoare pricinui o mare emoție în toată familia. Iuliu, care nu fusese bun de nimic, deveni deodată un om de treabă, un băiat de suflet, un adevărat Davranche, integru ca toți Davranși-i.

Un căpitan ne vesti pedeașupra că a închiriat o mare prăvălie și că făcea un negoț însemnat

O a doua scrisoare, doi ani mai târziu, spunea: «Dragul meu Filip, îți scriu să nu te îngrijești de sănătatea mea care-i bună. Afacerile merg deasemenea bine. Plec mâine pentru o lungă călătorie în America de Sud. Au să treacă poate mulți ani fără să-ți dau nici o știre. Dacă nu-ți scriu să nu fii neliniștit. Am să mă întorc la Havre îndată ce-oiu face avere. Sper că asta n'are să se întâmple peste multă vreme, și vom trăi împreună fericiți...»

Această scrisoare a devenit evanghelia familiei. O ceteau cu toate prilejurile, o arătau la toată lumea. Timp de zece ani, într'adevăr, unchiul Iuliu nu mai dădu nici o veste; dar speranța tatei creștea pe măsură ce trecea timpul, și deasemenea, mama spunea adesea:

— Când bunul Iuliu va fi aici, situația noastră are să schimbe. Iată unul care a știut să se descurce.

Și în fiecare dimineață, privind cum vin la orizont marile vapoare negre vărsând pe cer șerpi de fum, tata repeta fraza lui veșnică:

— Ei! dacă Iuliu ar fi acolo, ce mai surpriză!

Și te așteptai aproape să-l vezi fluturând o batistă, și strigând:

— Ohé! Filip!

Înălțaseră o mie de proiecte pe această întoarcere sigură; trebuia chiar cumpărată, cu banii lui unchiu-meu, o casă mică de țară aproape de Ingouville. N'aș putea spune că tata nu începuse chiar o tocmeală pentru asta.

Cea mai mare dintre surori avea douăzeci și opt de ani, cealaltă douăzeci și șase. Nu se măritau și asta era o mare mâhnire pentru toți.

Se înfățișă însfârșit un candidat pentru cea de a doua. Un funcționar, nu bogat, dar onorabil. Am avut întotdeauna convingerea că scrisoarea unchiului Iuliu, arătată într'o seară, a pus capăt șovăelilor și a grăbit hotărârea tânărului.

L'au primit cu deosebită cinste, și s'a hotărât ca după nuntă toată familia să facă un mic drum la Jersey.

Jersey este idealul călătoriei pentru oameni săraci. Nu-i departe; treci marea într'un pachebot și ești în străinătate, insula aparținând englezilor. Deci, un francez, cu două ceasuri de plutire, își poate oferi priveliștea unui popor vecin la el acasă și studia moravurile, de altfel deplorabile, ale acestei insule, ocrotite de pavilionul britanic, cum spun oamenii cari vorbesc cu simplitate.

Călătoria asta la Jersey deveni preocuparea noastră, singura noastră așteptare, visul nostru din toate clipele.

Însfârșit am plecat. Văd asta ca și cum ar fi fost eri: vaporul gata lângă cheiul Grandville; tata, agitat, supraveghind încărcarea celor trei bagaje ale noastre; mama neliniștită ținând brațul surorii nemăritate, care părea pierdută după plecarea celeilalte ca un pui rămas singur, și la spatele nostru, noii căsătoriți, care rămăneau mereu în urmă, ceea ce mă făcea să întorc adesea capul.

Vaporul fluera. Iată-ne urcați, și vasul părăsind cheiul, se depărtă pe o mare plată ca o masă de marmură verde. Priveam țărnicurile îndepărtându-se, fericiți și mândri ca toți cei care călătoresc puțin.

Tata își întindea pântecul, sub redingota ale cărei pete fuseseră șterse de dimineață cu îngrijire, și răspândea împrejur mirosul acela de benzină din zilele de eșire, care mă făcea să recunosc duminicile.

Deodată zării două doamne elegante cărora doi domni le ofereau stridii. Un bătrân matelot zdrențaros desfăcea cu o învârtitură de cuțit scoicile și le trecea domnilor care le întindeau îndată doamnelor. Ele mâncau într'un chip delicat, ținând scoica pe o batistă fină și întinzând gura ca să nu păteze rochiile. Pe urmă beau apa cu o mică mișcare repede și aruncau scoica în mare. Tata a fost fără îndoială încântat de chipul acesta distins de a mânca stridii pe un vapor în mers. Găsi asta boeresc, rafinat, superior, și se apropie de mama și de surori întrebând:

— Vreți să vă ofer câte-va stridii?

Mama șovăia, din pricina cheltuelii, dar surorile primiră îndată. Mama spuse, cu un glas nemulțumit:

— Mi-e teamă să nu-mi facă rău la stomach. Dă-le numai copiilor, dar nu multe, ai să-i îmbolnăvești.

Pe urmă întorcându-se către mine, adăugă:

— Cât despre Iosif, n'are nevoie; nu trebuesc alintați băieții.

Am rămas așadar lângă mama, găsind nedreaptă această deosebire. Urmăream cu ochii pe tata, care conducea pompos cele două fete și ginerile, către bătrânul matelot zdrențaros.

Cele două doamne plecaseră, și tata arată surorilor mele cum trebuie să faci ca să mănânci fără a lăsa să curgă apa; vru chiar să dea singur un exemplu și apucă o stridie. Încercând să imite doamnele, vărsă îndată tot lichidul pe redingotă și auzii pe mama murmurând:

— Ar face mai bine să stea locului.

Dar deodată tata mi se păru turburat; se depărtă câțiva pași, privi fix familia adunată în jurul marinarului, și, brusc, se întoarse către noi. Mi s'a părut foarte palid, cu ochii stranii. Spuse, cu jumătate de glas, mamei:

— E extraordinar, cum seamănă cu Iuliu omul ăsta care desface stridiile...

Mama, surprinsă, întrebă:

— Care Iuliu?

Tata continuă:

— Dar... frate-meu... Dacă nu l-aș ști cu stare, în America, aș crede că-i el.

Mama, înspăimântată, găngăvi:

— Ești nebun! Din moment ce știi bine că nu-i el de ce să mai spui prostii?

Dar tata stăruia:

— Du-te să-l vezi, Clarissa; vreau să te asigur tu singură, cu ochii tăi.

Ea se ridică și merse să-și ajungă fetele. Eu, deasemeni, priveam omul. Era bătrân, murdar, sbârcit de tot, și nu-și ridica ochii dela îndeletnicirea lui.

Mama se întoarse. Am văzut că tremura. Pronunță foarte repede:

— Cred că e dânsul. Du-te și cere lămuriri căpitanului. Mai ales fii prudent, ca nu cumva podoaba asta să ne mai cadă povară acum!

Tata se îndepărtă, dar m'am luat după el. Mă simțeam mișcat din cale afară.

Căpitanul, un domn înalt, slab, cu favoriți lungi, se plimba pe passerelă cu un aer important, ca și cum ar fi comandat curierul Indiilor.

Tata intră în vorbă ceremonios, întrebându-l de-ale meseriei, cu tot soiul de complimente.

— Ce însemnătate avea Jersey? Producția sa? Populația? Moravurile? Obiceiurile? Felul pământului?

S'ar fi spus că era vorba cel puțin de Statele-Unite ale Americii.

Pe urmă au vorbit de vasul care ne purta, «Expresul»; pe urmă au ajuns la echipagiu. Tata, în sfârșit, cu o voce turburată:

— Aveți acolo un bătrân care desghioacă stridiile și pare foarte interesant. Cunoașteți câteva amănunte despre bietul om?

Căpitanul, pe care, această discuție sfârșise prin a-l irita, răspunse sec:

— E un bătrân vagabond francez pe care l-am găsit în America anul trecut și pe care l-am repatriat. Are, după cât se pare, rude în Havre, dar nu vrea să se întoarcă la ei fiindcă le dărește bani. Il chiamă Iuliu... Iuliu Darmanche sau Darvanche, în sfârșit cam așa ceva. Se pare c'a fost bogat într-o vreme acolo, dar ați văzut ce-a ajuns astăzi.

Tata, care se înverzea, articlulă, cu gâtul strâns, cu ochii rătăciți:

— Ah! Ah... foarte bine... foarte bine... Asta nu mă miră... Mulțumesc mult, căpitane.

Și plecă, în vreme ce marinarul îl privea depărtându-se, nedumerit.

Se întoarse lângă mama, atât de descompus, că dânsa-i spuse:

— Așează-te jos, au să prindă de veste că e ceva la mijloc.

Căzu pe o bancă, gângăvind:

— E el, chiar el!

Pe urmă întrebă:

— Ce-o să facem?

Ea răspunse îndată:

— Trebuie să îndepărtăm copiii. Fiindcă Iosif știe tot, să meargă să-i cheme. Trebuie luat seama mai ales să nu bănuiască nimic ginerile.

Tata părea zdrobit. Murmură:

— Ce catastrofă!

Mama adăugă, devenind deodată furioasă:

— Am bănuț eu întotdeauna că hoțu ăsta n'are să facă nici o treabă și că are să ne cadă plocon! Par'că ai putea să te aștepți la ceva dela un Davranchel..

Și tata își trecu mâna pe frunte, cum făcea sub muștrările femeii.

Ea adăugă:

— Dă-i bani lui Iosif ca să se ducă și să plătească stridiile, acum. N'ar mai trebui decât să fim recunoscuți de cerșetor. Asta ar face un strașnic efect pe vapor. Haidem în celălalt capăt și fă așa ca omul să nu se apropie de noi!

Se ridică, și se îndepărtară, după ce mi-au dat o piesă de cinci lei. Dar surorile, surprinse, așteptau pe tata. Am spus că mamei nu-i e bine din pricina mării, și am întrebat pe curățitorul de stridii:

— Cât vă datorăm, domnule?

Imi venea să spun: unchiule.

Răspunse:

— Doi franci cincizeci.

Am întins piesa și-mi dădu mărunțiș.

Priveam mâna, o biată mână de marinar toată încrețită, și-i priveam obrazul, bătrânul și mizerabilul obraz trist, doborât, spunându-mi:

— E unchiu-meu, fratele tatei, unchiul...

I-am dat cincizeci de bani bacșiș. Imi mulțumi:

— Dumnezeu să vă binecuvinteze, domnișorule!

Cu accentul unui cerșitor care primește pomana. Și gândeam că trebuie să fi cerșit, acolo l..

Surorile mă priveau, uimite de mărinimia mea.

Când am dat tatei cei doi lei, mama, surprinsă, întrebă:

— Ce, au fost de trei lei?.. Nu se poate.

Am declarat cu vocea hotărâtă:

— Am dat cincizeci de bani bacșiș.

Mama avu o tresărire și mă privi în ochi:

— Ești nebun! Să dai cincizeci de bani omului ăștuia, golanului ăștuia l..

Se opri sub privirea tatei, care-i arată ginerile.

Pe urmă am tăcut.

Înainte noastră, la orizont, o umbră violetă părea că iese din mare. Era Jersey.

Când ne-am apropiat de țărni, îmi veni o dorință nestăpânită să mai văd încă odată pe unchiul Iuliu, să-i spun ceva de mângâiere, duios.

Dar, cum nimeni nu mai mânca stridii, dispăruse, coborât fără îndoială în fundul infect al vaporului, unde stătea nenorocitul.

Și ne-am întors cu vaporul de Saint-Malo, ca să nu-l mai întâlnim. Mama era mistuită de neliniște.

N'am mai revăzut niciodată pe fratele tatei.

Iată de ce ai să mă vezi câteodată dând cinci franci vagabonzilor.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

MAURICE BARRÈS

de

Pamfil Șeicaru

VĂ amintiți cum s'a caracterizat Renan, voind să facă portretul Ecclesiastului?

«Etonnant artiste, il maintient jusqu'au bout sa gageur, effleurant avec l'adresse de l'équilibre les cimes des mots et des idées, faisant grincer de son archet les fibres qu'il a cruellement excitées, élargissant à plaisir les blessures qu'il s'est faites, irritant avec délices les lèvres de sa plaie».

De ce n'ar fi scrise oare aceste rânduri, ca să sintetizeze spiritul operii lui Maurice Barrès?

Cea mai frământată sensibilitate a literaturii franceze din ultimele patru decenii, scriitorul căruia la 1890 scepticul Anatole France îi imputa scepticismul, și care avea să devină totuși unul din cei mai mari însuflețitori ai inteligenței umane prin energia unor convingeri lapidar formulate, Maurice Barrès, ne este puțin familiar.

Cărțile lui nu înlesnesc digestia, nici nu gădilă lenea noastră de cugetare. Ele turbură concepțiile pe care se reazămă liniștea sufletelor noastre, grămădindu-ne în față, tot ce-a adunat o vastă curiozitate intelectuală în nesfârșitele peregrinări prin sistemele de cugetare, prin formulele de artă sau prin variatele sensibilități literare.

Nu vom putea niciodată înțelege opera lui Maurice Barrès, dacă nu vom cunoaște mai întâi, influența pe care a exercitat-o asupra întregii evoluții spirituale a Franței Renan și Taine.

Atitudinea morală care se degajă ca o parafumată anestezie din opera lui Renan?

«Apprends, enfant fidèle, ma tendresse pour ceux qui doutent ou qui nient». (Drames).

«Le Contact de la réalité souille toujours un peu». («Saint Paul»).

Pozitivismul deprimant al lui H. Taine?

Dacă Maurice Barrès este elevul lui Renan, Paul Bourget este elevul lui Taine.

Prima operă a lui Barrès «Sous l'oeil des Barbares» stabilește că omenirea se împarte în două: de o parte: «Eul»; de alta «Barbarii», adică ființe vulgare ce contrazic sensibilitatea noastră, care au despre viață o concepție protivnică instinctelor noastre; esențialul pentru oricine are cultul eului, este de a se apăra contra Barbarilor, care ne deformează mutilându-ne.

Intrucât e deosebită această atitudine de dorința lui Renan: «Carésser ma petite pensée». (Souvenirs p. 409)?

Prima operă a lui Paul Bourget «Essais de psychologie contemporaine» derivă direct din «Essais de critique et d'histoire» Taine. Barrès reacționează împotriva părintelui său spiritual prin minunatul pamflet «Huit jours chez M. Renan». Sub forma sprintenă a dialogului, înfățișă într'un aspect original și neașteptat, cugetarea lui Renan, criticată cu subtilitate, cu ironie

delicată, în ritmul frazelor minunat construite, pline de noutate și de pitoresc. Și când pamfletul iscă un început de furtună, protestări și admonestări, M. Barrès se explică lămurind înțelesul cel adevărat al dialogurilor, prin care n'a voit decât «battonner lyriquement son maître».

Paul Bourget — cu rechizitorul operii lui Taine în consecințele ei morale — romanul «Le Disciple», pune problema responsabilității ideilor pe care filozoful Adrien Sixte, autorul unei opere «Théorie des passions» (H. Taine scrisese «De l'intelligence») le îmbibase în spiritul tânărului Robert Greslou.

Comparați concepția raporturilor dintre «Eu» și «Barbarii» lui Barrès, cu ceace doreă tânărul Robert Greslou.

«Renforcez-moi dans la doctrine qui fut, qui est encore la mienne, dans cette conviction de l'éternelle nécessité qui veut que nos actions même les plus détestables, les plus funestes, se rattachent à l'ensemble des lois de cet immense univers. Dites-mois que je ne suis pas un monstre qu'il n'y a pas de monstre». («Disciple»). (Vezi: «Vițiul și virtutea sunt produse ca și zahărul și vitriolul» la Taine).

Aceeaș morală individualistă pe care J. M. Guyau o formulă în «Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction» în 1885, o regăsim în «Sous l'oeil de Barbares» pe care Barrès o publică în 1888. Ecoul filozofic al romantismului, apologia «eului» își găsea în literatura franceză militantul, umbra pe care Sedan o arunca asupra realităților, determina un refugiu în cetatea decorată de imaginație a «eului», Barrès teoretiza noua religie: «de culte du moi».

Dar psihologia acestei generații crescute sub dominația intelectuală a lui Taine și Renan *) și împinsă spre un romantism decadent, de crizele politice și sociale prin care trecea Franța învinsă, o găsim admirabil fixată într'un articol pe care Barrès îl publică în revista «Les Taches d'Encre» pe care o scria complet acelaș tânăr debutant (1884).

«Nous avons touchés ces extrémités jusqu'ou des raffinés de cette heure poussent la sensation. Nous vîmes les inquiétudes des Baudelaire ballottés de la religion à la folie. Ecoutons aujourd'hui ce

*) «Victor Giraud» a strâns într'o broșură «Taine et Renan» pagini uitate din Maurice Barrès — extragem dintr'un articol scris cu ocazia morții lui Taine: «Je le sens și vivement, cette influence, je lui garde, a cet illustre mort, une si vive reconnaissance! Ne lui devons-nous pas, entre autres bienfaits, le meilleur de Paul Bourget, le meilleur de Vogüé aussi? Ah! Renan mort, que nous reste-t-il donc?»

que soupire le sentiment dans les cœurs les plus hauts des modernes».

Și mai departe:

«Nous écrivons d'une élite. Les fanfares qui sonnent à l'avant-garde des intelligences, couvrent dans mon cœur tout le piétinement de la foule».

Și:

«Où trouver aujourd'hui les passions qu'exhala Georges Sand? Plus d'amour, plus de sanglots. Au vestiaire romantique nous ramassons la cape et l'épée de nos antithèses, le pourpoint de nos phrases, tous nos panaches: mais là-dessus nous avons mis un cœur nouveau. Nos pères auraient eu la fièvre où nous verbalisons».

Și întrucât se deosebește jiletca roșie pe care Théophile Gautier o purta provocător la reprezentarea lui «Hernani» (25 februarie 1830), gășind o voluptate nebănuită în spaima pașnicilor burghezi, de haina pe care M. Barrès o dădu gândurilor care-i frământau spiritul?

Nu e aceeași bucurie romantică și la acel care reflecta astfel asupra succeselor lui?

«Ceux qui ne connurent jamais l'ivresse de déplaire ne peuvent imaginer les divines satisfactions de ma vingt-cinquième année: j'ai scandalisé. Des gens se mettaient, a cause de mes livres, en fureur. Leur sottise me crevait de bonheur». (Barrès).

Tocmai aceste începuturi tinere, romantice de care Chateaubriand spunea — «tinerețea încununată de flori» — «că pleacă la cucerirea vieții ca flota atheniană la cucerirea Siciliei și a fermecătoarelor câmpii ale Ennei», fac așa de interesantă evoluția lui Barrès dela cultul eului, la cultul energiei naționale.

Cel care ar ceti fără metodă pe Barrès: «Du Sang, de la Volupté et de la Mort» imediat după «Au service de l'Allemagne» sau «Colette Baudouche», înainte de «Un homme libre», ar avea impresia că nu sunt operele aceluiași scriitor.

Acela care își fixa ca sarcină, nu de a dovedi sau de a convinge, ci de a descrie sensibilitățile rare ale unor oameni cu o viață interioară cât mai intensă, cât mai împodobită; Maurice Barrès care gășia pricina spiritului de nemulțumire al epocii sale, în faptul că oamenii sunt siliți să trăească într-o ordine socială impusă de morții pe care nu i-a ales nimeni, Maurice Barrès care lansa strigătul «Les morts! ils nous empoisonnent», devenind doctrinarul tradiției rezemată pe cultul pământului și al morților!...

Există totuși o desfășurare logică, a spiritului pasionat de negație devenind fanaticul unei afirmații. Chiar în prima operă «Sous l'oeil des Barbares» gășim punctul de plecare al cugetării lui:

«Nous avons d'abord à épurer notre Moi de toutes les parcelles étrangères que la vie continuellement y introduit, et puis à lui ajouter. Quoi donc? Tout ce qui lui est identique, assimilable; parlons net: tout ce qui se colle à lui quand il se livre sans réaction aux forces de son instinct».

Pusă astfel problema, Barrès caută punctele de rezam ale cugetării și sensibilității lui. Fără îndoială, contactul cu atâtea sisteme contradictorii, pe care o inteligentă cercetătoare le are, provoacă o nemulțumire, o înclinare spre negație, spre un nihilism moral. Afirmația te fixează intensificându-ți puterile, negația te smulge risipindu-ți sufletul într'un vagabondaj prin nesfârșitele ținuturi ale ideologiilor contradictorii, care se elimină din conștiința ta pe rând, una pe

alta. Barrès își alege metoda eliminării pentru a găsi punctele de sprijin, izvoarele mai bine zis, ale «eului».

În volumul «Un homme libre», al doilea din ciclul «Culte du moi», Lorrena, ținutul lui, îi luminează părțile fundamentale ale sensibilității.

«Là, chaque pierre façonnée, les noms même des lieux et la physionomie laissée aux paysans par les longs efforts de leur race nous aident à suivre le développement de la race, qui nous a transmis son esprit. En faisant sonner les dalles de ces églises où les vieux gisant sont nos pères, je réveille des morts dans ma conscience.... Chaque individu possède la puissance de revivre tous les battements, dont fut agité le long des siècles le cœur de sa race».

Drumul spre cultul a ceea ce în «eu» este etern, era deschis de pasiunea aceluia care, la început, se simțea pierdut într'un steril vagabondaj intelectual, și acum căuta să găsească în succesiunea imperfecțiunilor o abondantă unitate, o reunire a sunetelor discordante într'o largă armonie.

A săpat înainte, a adâncit, a studiat în eul său ceea ce el conținea neschimbător. Vechile adâncimi ale sentimentelor și emoțiilor ereditare, se deșteptau pentru a-i contura ideea tradiției, a unității în succesiune.

Și acel care mărturisise că «Seuls les saints la connurent, mon hystérie de méditation et cette violente variété d'abstractions, où je me plongeais», gășia punctele de rezam, elementele eterne ale «eului»: pământul și morții.

Tipul perfectului analist al eului, adică «spiritul trăind numai în lumea sa interioară, indiferent față de viața care se sbate în jurul lui», ajunge omul acțiunii dela ziarul «Cocarde».

Chemarea lui este o admirabilă definiție a rosturilor unui ziar: «Un journal n'est pas une page de livre; c'est une action. Avant d'agir, pourquoi des mots, pourquoi des explications?».

Trecerea dela ideologia abstractă la literatura militantă, a celui care formulase o disciplină a voluptăților rezumată în două principii: «nu suntem niciodată atât de fericiți ca în exaltare, ceea ce mărește nesfârșit exaltarea este analiza, de aci consecința — simțim cât mai mult, analizând cât mai mult cu putință», are un corespondent în evoluția lui literară. Maurice Barrès scrie romanul energiei naționale (Les Déracinés — L'appel au soldat — Leurs Figures) și «les bastions de l'est»: (Au service de l'Allemagne, Colette Baudouche).

Concentrarea interioară pe care i-o impusese cultul eului, singularizarea (je voulais goûter la forte nourriture que seule sait nous donner la solitude) îi înlesnise gășirea sintezii. Negând lumea din afară, descoperia minunatele înfățișări ale unei lumi de gânduri, de sentimente și de dorinți, univers de nuanțe, purtat în propriul lui suflet.

Neoromanticul de atitudine, căruia năvala metafizice germane îi sfărâmasese compartimentele latine, rupsese contactul cu lumea din afară pentru a avea răgazul unei refaceri a unității interioare.

Acum, sigur pe rosturile lui morale, atacă toate problemele sociale. Școala contemporană care desrădăcinează spiritul aruncându-l la răspântia tuturor ispitelor, exaltând sufletele fără să țină seamă de tradițiile rasei și de afinitățile native, îi formează obiectivul atacului. Exaltarea factice a unui tineret, exaltare ce hrănește o melancolie romantică sau visuri îndrăznețe de glorie.

«Déliés du sol, de toute société, de leurs familles, comment sentiraient-ils, la convenance d'agir pour l'instinct général? Ils ne valent que pour être des grands hommes, comme le maître dont l'admiration est leur seul sentiment social» (Déracinés).

O generație ce se leagă într'un relativ și constată greutatea de a se lipsi de un absolut moral, care să dea o disciplină și o directivă entuziasmului tineresc, își găsește interpretul literar.

Dacă «l'Étape», romanul lui Paul Bourget, este romanul desrădăcinării individului din mediul moral al clasei care l-a creat, «Les Déracinés» este romanul smulgerii individului din ținutul care l-a format. Desnodământul; aceleași prăbușiri, aceleași naufragii.

Copii unui pământ, ai unei rase, separați de realitățile native și transplantăți în regiunile abstracțiunilor și a cuvintelor, transformați în cetățeni ai universului, devin fermenții descompunerii morale a unei societăți. Iată teza lui Maurice Barrès, verificată și în «l'Appel au soldat» (istoria Boulangismului) și în «Leurs Figures» (criza Panamismului), două romane violente ca un pamflet; frescă a vieții sociale franceze dintre 1880 și 1900.

Toată dezordinea morală, toată scoborirea sufletelor își găsește acuzatorul, a cărui ironie este egalată doar de preciziunea crudă, în înfățișarea eroilor noroioasei epopei.

Literatura încetează de a mai fi o pitorească, înregistrătoare a tuturor fanteziilor unei imaginații neastâmpărate. Pasiunea lirică ce întovărășia loviturile date sistemelor de cugetare, dispăre. Pitorescul lumii din afară, asupra căruia a lăsat să țâșnească tumultosul lirism interior, nu mai reprezintă interesul pe care îl avea în «Du sang, de la Volupté et de la Mort».

În Spania, în Italia, în Grecia, în Siria, nu mai caută drumuri unde să-și debarce gândurile, nici stimulente imaginației sau impulsuni revelriilor interioare; Maurice Barrès se oferă lumii din afară, prin ceeace formulase într'o îndelungată alambicare a elementelor exterioare ce le anexase.

Acum, mai puțin rafinat, mai puțin voit, el vrea să facă din literatură vehiculul unei doctrine.

Romanele energiei naționale ca și bastioanele de est, devin desfășurări epice ale unei doctrine impusă de realități: tradiționalismul și politica autorității.

Naționalismul își găsește și doctrinarul și militantul.

Formula?

«Le nationalisme, en effet, ne doit pas être simplement une expression politique; c'est une discipline, une méthode réfléchie pour nous attacher à tout ce qu'il y a de véritablement éternel et qui doit se développer d'une façon continue dans notre pays. Bref, le nationalisme, c'est un classicisme, c'est dans tous les ordres la continuité française».

Noțiunile de continuitate și de iubire, formează fermentul naționalismului și în același timp disciplina morală, a acceptării unui determinism. Dealtfel Maurice Barrès a definit naționalistul: «un francez care își dă seama de formația lui».

* * *

S'ar putea vorbi de arta minunată a stilului, de o rafinată muzicalitate, ce dă o valoare deo-

sebită operii lui Maurice Barrès. El a găsit ritmul potrivit pentru exprimarea unei idei.

În «L'examen de conscience du poète», el răspunde lui Paul Bourget care scrisese (Cosmopolis): «L'écrivain Dorsenne avait très peu de coeur; l'essentiel c'est qu'il ait de l'imagination».

Și pentru cel care a continuat, renovând maniera lui Chateaubriand, proza a căpătat o muzică destinată mai mult gândirii decât urechii. Fraza crispată, de o senzație nouă, nebănuită, sau de o idee care năvălește brusc, ca o irupție vulcanică, din adâncimile fermecătoare ca un mit, ale eului. Ceeace pare surprinzător pentru un rafinat cunoscător al literaturii, este că acest neliniștit amant al ideilor, are un stil de sensitiv și nicidecum un stil ordonat, cu mișcarea continuă, cu o arhitectură ușor de remarcat; — un stil de intelectual.

Albert Thibaudet în amplul său studiu «La Vie de Maurice Barrès *)» scrie:

«On distinguerait peut-être chez Barrès quatre manières qui se succèdent à peu près en général mais coexistent parfois. D'abord le style psychologique transparent et nerveux d'Un homme libre et du Jardin. Puis le style étoffé, savant, plein de poids et d'ampleur qui commence à «Du Sang, de la Volupté et de la Mort», et qui atteint ses plus belles formes dans les Amitiés Françaises et la Mort de Venise. Ensuite le style coupe, haletant, plein de raccourcis nerveux de «Leur Figures». Enfin sur un beau plateau d'automne lorrain, ce grand style, mur, dépouillé, lucide de Collette Baudoche et de la Colline Inspirée».

Creator al unei sensibilități naționaliste, pașionat al unei unități morale în diversitatea prezentului, căutând în același timp un echilibru între cultură și viață, Maurice Barrès rămâne mai mult decât un realizator în artă, un deschizător de largi perspective în expansiunea sufletească a oamenilor. El își făcuse confesiunea sa estetică scriind: «l'art pour nous, ce serait d'exciter, d'émouvoir l'être profond par la justesse de cadences, mais en même temps de la persuader par la force de la doctrine. Oui, l'art d'écrire doit contenter ce double besoin de musique et de géométrie que nous portons, à la française, dans une âme bien faite...»

El a realizat-o nu numai în artă, dar într'o egală măsură în viață. Într'o anchetă pe care o făcea un scriitor francez, Agathon (Les jeunes Gens d'Aujourd'hui) constată că cei doi dominatori ai sufletului tinereții franceze (1913) erau Maurice Barrès și Henri Bergson.

Vieța lui a fost o operă de artă care a egalat opera lui literară.

Dar toată această neastâmpărată inteligență care se dăruia cu o pasiune pururi tânără, a primit deslegarea enigmei, pe care a ocolit-o și care i-a fost pururi prezentă în efuziunile lui de lirică melancolie ca și în animatele lui ciocniri cu realitățile. Maurice Barrès a scris cândva «Je ne touche pas à l'énigme du commencement des choses, ni à la douloureuse énigme de la fin de toutes choses».

Moartea l-a îmbrâncit în aceste taine ale ne-ființei, de la care și-a ferit chiar gândul.

*) Editions de la «Nouvelle Revue Française», 1921.

CRUCIADA NOUĂ

IN acele vremi botezate atât de simbolic «veacurile de mijloc», cronicile pomenesesc că dintr'odată, așa cum vine toamna sau primăvara, popoarele se ridicară să apere stăpânirea crucei. Cavalerii îmbrăcară platoșa și călugării începură să bată cu tărie în mătăanii, și călugărițe, târgoveți, păcătoase, schilozii și școlarii pogorau malurile râurilor, în drumul ispășitor, pentru care își prinseseră pe umeri unii o cruce de purpură, alții o cruce de oțel, alții una de frunzulițe roșii ce se scuturau repede. (Aceștia din urmă erau copii, și-au murit mistuiți de arșițe și îngropați de viscole, pe drumuri).

Iar în zilele noastre, am văzut tineret adunându-se și înfiorând cu larmă liniștea străzilor — mulți dintre ei în semnul unei crucei.

Vremile s'au întors, nimeni nu se mai duce împotriva păgânului musulman, lupta se dă cel mult aici, sub ziduri, în fața geamurilor de sticlă și pe scările școlilor; — dar e un semn fără îndoială, că pământul trece pe drumul lui prin alte veacuri de mijloc, cum pe alt drum ajung iar aceleași anotimpuri.

Am vrea să privim turburările de astăzi — care își trimit svonul și de dincolo de hotare — ca isvorite dintr'o nevoie sufletească; răscolire poruncită de misterioase forțe ce dorm sau izbucnesc în piepturi, supunându-se unor chemări mult mai mari și mai departe decât le poate pițigăia un glas de răsvrățitor.

O cruciadă e un războiu al bunătății și algenesității.

De data asta, mai cumiți, să nu mai căutăm paza unui mormânt golit de ceruri, ci însăși apărarea creștinismului.

Și credem că lumea, că omenirea noastră, simte iar nevoia acestei apărări mărinimoase. Dar o simte turbure și nelămurit încă — aceasta e fapt.

În adevăr, ce sunt manifestațiile împotriva necreștinilor, decât o sfâșietoare desnađejde a unei creștinătăți bolnave? — tânjind violent după să-

nătatea ei și nu după distrugerea altora. Străbunii luptau pentru desrobirea Palestinei — azi vrem să fie Palestina nu a lui Crist, ci a neamului lui Israel.

Cu multă blândete, câțiva au căutat să deslușească îndreptările ce s'ar putea aduce acestui crez înviat, și socotim că e ceasul al unsprezecelea, ca să privim în noi înșine, și să-și îndrepte într'acolo privirea și cei ce închează mâini în numele milostivei crucei.

Pentru aceasta întâi să mergem toți mai des la biserică, — dar cine mai merge? Să grijim de datini, ca nu cumva îndârjindu-ne întru apărarea credinței în afară, să ne trezim când ne-om întoarce la noi, la un mormânt pustiu, din care însăși înălțarea să se fi întunecat.

Credem chiar că e nevoie de o cruciadă. Sute și mii să fie aceștia, dar cucernici și plini de vrednicie, împărțind nu ura ci dărnicia, fără a aștepta și mai ales a porunci altora faptul cel bun, să meargă toți din sat în sat, să îngenunchie la cruce, să binecuvânte țarine ce s'au întelenit în paragină și să samene frăție până în oraș. În drum să fie ajutători ca samarineanul milostiv, îngăduitori ca cel ce nu a păcătuit niciodată. Câți mai știu oare că binecuvântarea e mai puternică decât sabia?

Sunt biserici în care ploaia sgârie fețele sfinților, cum în vremuri scrijileau păgânii cu sulitele lor, iar boli grele și apucături rele, seceră în fiecare an tot atâtea vieți cât războiul în șapte.

Lipsește azi din învățătură dragostea, lipsește sănătatea, — și azi, strănepoții celor ce-au clădit mănăstirile, nu se mai duc la umbra crucii, în sălașuri sfințite, decât pentru celebre chefuri.

Cruciații de odinioară se opriau la fiecare răscruce de drum să întrebă încotro e calea, căci erau smeriți și își dădeau seama de neștiința lor, și de ispita rătăcirilor, și de mărimea nepătrunsă a tainelor, spre care puteri lăuntrice îi mânau....

A. M.

«GRĂDINA IUBIRII»

Literatura noastră a început să intereseze pe străini. Interesul e încă mărunț, sporadic, timid, par'că deabia ar îndrăzni să se arate. Totuși există, cu năzuinți de creștere. Prin ziare și reviste de peste granițe întâlnim când o poezioară, când o nuveletă, când un articolăș de informație. În afară de petrol și cereale, lumea începe să afle că avem și un suflet al nostru...

O bună parte din interesul acesta se datorește de sigur minorităților naționale pe care ni le-a dăruit unirea cu noile provincii. Rușii, germanii, ungurii, ajunși cetățeni români, oricât s'ar mândri cu zestrea lor culturală, nu pot rămâne multă vreme nesimțitori față de cultura Statului în care trăesc. Izolarea de noi, i-ar slăbi pe ei. Ca să-și poată apăra de influența fatală oficială cultura lor, trebuie să facă cunoștință cu noi.

Încercările sunt încă sfioase și caracterizate de o pronunțată desorientare. Traducătorii deabia cunosc limba românească, necum să aibă vreo idee mai limpede asupra mișcării noastre literare și culturale. Așa se face că se traduc, alături de

lucruri serioase, mai multe băgueli care în loc să ne servească, ne compromit...

Un tânăr scriitor din Arad, d-l Fekete Tivadar, a scos de curând o «antologie a poezilor români moderni» care, cu toate calitățile ei de sinceritate și bună credință, constituie o pildă grăitoare a felului cum se apropie străinii de literatura românească.

Antologia d-lui Fekete se numește «Szerelmes kert», adică Grădina iubirii. Cuprinde 34 poeți cu 76 poezii. Cel mai bogat reprezentat e d-l Minulescu, cu cinci romane. Cartea are o prefață în care traducătorul explică și justifică ce-a făcut. Fiecare poet e recomandat cetitorului, prin câteva rânduri. Recomandațiile acestea sunt instructive și nu chiar lipsite de umor, deși d-l Fekete le-a scris cu mare seriozitate. Luăm la întâmplare câteva. Despre d-na Claudia Millian: «Cea mai principală (sic) reprezentantă a liricei feminine din noua literatură românească. Poetă reprezentativă. Deseori pasionat de erotică. Versificația și sintaxa, tehnica și maniera îi

amintesc arta inelelor cu camee». Despre d-l Victor Eftimiu: «Cel mai mare autor dramatic al literaturii românești. Versurile d-sale sunt mult cuprinzătoare, pline de vieață, de mișcare, de respirație (sic!) și de temperament. Imaginile d-sale colorate și uimitoare, fantezia-i săltărească și cultura-i europeană îl înalță, și ca poet, printre cei dintâi». Despre d-l Adrian Maniu: «In versurile d-sale se manifestă ceva straniu, de un grotesc à la Pierrot. Râde și plânge deodată. Influențat de Jules Laforgue, e totuș o valoare originală în noua lirică română».

Trei sferturi dintre poezii noștri sunt elevi, direct sau indirect, ai diverselor literaturi străine. D-l Fekete îi salută ca pe niște vechi cunoștințe. D-l Fekete este el însuș poet, și încă dintre cei mai noi. Specific românesc n'a găsit nimic. Sau, cel puțin, nu spune c'ar fi găsit. Nici nu-i mirare, de vreme ce în antologie nu figurează Eminescu, Coșbuc, Cerna — de sigur nu destul de moderni. În schimb, moderni și reprezentativi sunt toți poezii de cafeana...

D-l Fekete cunoaște puțin limba noastră. Cele mai multe din traduceri sunt atât de libere încât deabia le recunoști originea. Și totuș, libere cum sunt, au însemnate păcate de versificație. Îți face impresia că d-l Fekete s'a grăbit. Altfel nu ne-am putea explica, într'o singură poezie, rime ca: alatt cu várakat, betakartad cu legnagyobbat, messzi éj cu fénye mér, már a (?) cu ára, etc., oricât de larg s'ar interpreta în ungurește aliteraja. Deasemenea deseale temetnek cu szeretnek care, în românește, ar corespunde cu: guriță — mândruliță.

Printre cele mai reușite s'ar putea cita Săvescu, ceva din Minulescu, Emil Isac...

Străduințele d-lui Fekete merită totuș încurajare. Antologia d-sale, oricât de incompletă, poate trezi simpatia cetitorului străin pentru literatura noastră. Și, deocamdată, trebuie să ne mulțumim și cu atâta.

L. R.

P O R N O C R A Ț I A

CVILIZAȚIA cu toate mașinile electrice și cu toate vasele sale plutitoare în aer, nu ne poate smulge din groapa spre care ne-a împins mai cu seamă războiul. E desfundătura libidinoasă a sensualității celei mai fără măsură, spre care acest veac se apleacă să răsuflă aburii calzi. Sufletele se descompun. Inima ne e lăncedă, și fiindcă nu mai avem ochiurile de cer senin spre care își înălțau privirea de reculegere buncii bunicilor noștri, își face loc tot mai încăpător pornografia.

Odinioară, Renașterea s'a mărginit să arate frumusețea coapsei — nu a Madonei, ci a oricărei femei — și această eliberare dela creștinismul ascetic a fost aplaudată de enciclopediștii francezi, ca o smulgere a duhului omenirii din cingătoarea sihăstriei. Apăru Boccaccio — și vă amintiți istorioarele cu călugării care citind psalmul al cincizecilea își rezemau degetul tremurat pe o pulpă de femeie. Sau povestirea cu putina... Ce inocente copilării! Or fi răs atunci dogii venețieni și solemnii sibariți ai evului mediu? Noi rădem și acum, fără să simțim tremurând în noi pofta sânelui roz de fată ori al coapsei unduioase de femeie. Aici, fiindcă e încă artă, Frumusețea nu deschigă nervii.

Evul mediu trebuie să-și fi avut pornografia sa, însă n'a cunoscut nerușinarea.

După aceea încep povestirile galante, înzorzotate par'că cu panglici parfumate, începe țesătura isprăvilor amoroase ale Feți-Frumoșilor, pe cari i-au văzut cronicarii și despre cari ne-au lăsat letopisește amuzante; și ți se pare că auzi Mi-hi-hiurile cristaline ale unei lumi romantice și cavaleresti, ce ar fi socotit drept crimă vulgarizarea unui gest sau a unei iubiri. Un veac întreg a răs și a adorat pe Francisc I, regele Franței. Fiindcă el era totodată «le père des lettres» și unul dintre regii cei mai amabili și cei mai galanți, și fiindcă declarase cu solemnitate regală, că o curte fără femei e un an fără primăvară, o primăvară fără roze, — toată generația lui se împodobi cu iubirea «rozelor». Și iubindu-și fiecare roza, distins și frumos, fără ațătările și arătările revistelor de humor sexual, râdea fără răutate de amorurile regești. Franța, pe atunci, râdea

singură și râdea nobil, deși Statul fu abandonat capriciilor ducesei d'Angoulême. Râsul și finețea spiritului francez, de pe atunci, n'a cruțat, lăudând mereu, nici pe Eleonora de Austria, femeia lui, cu cel mai mare farmec și cu figura cea mai seducătoare. Incoronarea, ar fi putut fi orice, nu însă material de revistă. Și vin pe urmă, celebrele amoreze: Anne de Pisseleu, cea care se mai chema Mademoiselle de Helly, și mai târziu ducesa d'Etampes, Mademoiselle Chateaubriand, care stăpâni inima prințului și dela care obținu sacrificarea rivalei sale. N'a fost o rușine a veacului că o femeie își dăduse în aristocratica sa inspirație titlul: «la plus savante des belles, la plus belle des savantes». Și iubirile frumoasei Feronière!.. Și grațiile și strălucirea Dianei de Poitiers, ducesa de Valentinois, metresa en titre a lui Henric al II, care nu cunoscu boala, nu fu încercată de nici o zbârcitură violetă sub ochi și care, triumfând peste fățarnicia zadarnică a veacului său, porunci să-i se bată o medalie reprezentând-o pe ea, călcând în picioare Amorul, exclamând în latinește: omnium victorem vici! Pentrucă în Franța toate favoritele au vrut să devină regine, șease amante a lui Henric al IV au vrut să-i fie cel puțin soții: Gabrielle d'Estrées, Henriette de Balzac, Charlotte Desessarts, au făcut să răsune cascade de răs în toată Europa. Mai târziu, societatea lui Ludovic al XV se înfundă în moleșală, în corupție, în «galanterii» degenerate și ajunse până la crimă. Trei surori fură iubitele titrate ale acestui «Rege Prea Creștin»: Louise-Julie contesa de Mailly, cea mai mare dintre ele, Pauline-Félicité, contesa de Ventimille și Madame de la Tournelle, Ducesa de Chateaux, aux grands yeux bleux. Orice ar fi făcut societatea aceea, ea nu s'ar fi desvelit totuș mai sus de genunchi.

Rămâne la o parte, din toate aceste vremi, doar începutul de nerușinare a lui Casanova cu memoriile sale, numai ale sale, pline de gădilări sensuale.

După revoluția franceză începe râsul crud, Veacul al XIX e veacul cruzimii literare. La început, imediat după Robespierre, Saint-Juste și Couthon, se deschid saloanele thermidoriene unde

lumea râdea amestecând toate la olaltă: decolteurile Doamnei Tallien, romantismul ghilotinat al Doamnei Roland, trufia Mariei-Antoinette, revoluționarismul lui Philippe-Egalité. Se zdrobisera medalile aristocrației și ale clerului — și societatea franceză văzu par'că un cadavru desvelit. Se râdea de întunecata figură a funcționarului dela Institutul topografic, sfiosul amant al d-nei de Beauharnais — pereche care mai târziu deveni împărat și împărăteasă a Franței.

Burghezia veni cu răsul său, altul decât până acum și decât al burgheziei verzi de acum. Ea rase de sufletul omenesc și de desamăgirile instinctului. Balzac scrie «Comédie humaine», Zola «La bête humaine» și mai târziu din lipicioasa poftă a unui bătrân, din amorul lui pentru un papuc de cameristă, Mirbeau scrie, crud, ciupind par'că cu unghiile rănilor societății: «Memoriile cameristei» sale. Erusalem lansează — pentru ca proștii să râdă și cei cuminți să plângă — «Felinarul roșu». Ajungem până la «La Garçonne» a lui V. Margueritte: Până la «Sanin» a lui Arțăbașev, până la «Bordelul» lui Cuprin. 400.000 de volume din «La Garçonne» arată tot atâtea atenții angajate, tot atâtea inimi pasionate. Dar această literatură e crudă, dar e socială, nu e pornografică, pentrucă autorul încă nu și-a întors cu totul fața dela idealul social, dela chemarea artei.

Pornocrația, aceea care s'a întronat astăzi, a fost inaugurată de concepția, de gustul, de slăbirea nervilor, de propria decadentă a celor ce creiază: scriitorii, compozitorii, dansatorii, pictorii. Nu e scriitor acela ce tipărește nerușinări compacte, nu e compozitor acela ce găsește o melodie ca să exprime un neastâmpăr sexual, n'are grația și svelteța clasică dansatorul de astăzi ce în picicării spasmodice, reprezintă pe scenă lucruri ce se petrec, cu solemnă intimitate, sub plapome legale. Nu e pictor acela care confundă în reprezentarea sa, și în domeniul inspirației sale —

distincția liniei cu căldura îndemnătoare a nudurilor. Creațiunea de astăzi, cu puține excepții, s'a pus în serviciul erotopatiei de după războiu.

Nimeni nu are dreptul să alunge din rândul poftelor și pofta de răs: dar răsul nu mai este înviorător, ca acel ce se recomandă convalescenților, și plăcerea își caută împlinire în artificiale îndesări libidinoase.

Constatări practice sunt sfâșietoare de suflet: unui jass-band îi corespunde o revistă pornografică, o vulgară scenă de împreunare. Aproape toată energia celor ce scriu, s'a încordat ca să ne desvelească în întregime, ca să ne arate goliciunea, Glumele obtuze, neînsuflețite, pornesc dintr'o ațătare sexuală ca să trezească o toropeală rău-mirositoare. Revista umoristică e acum o răsufulare a poftei de a arăta împărecheri între oameni, cu toată conștienta nerușinare a unui cult fallic...

Bunicii noștri au știut să râdă. În povestirile lor udate de cotnar și învăluite în fum de narghilea, apăreau și întâmplări ce nu se cuvin spuse unei domnișoare de pension. Dar cu câtă decență! Cu ce pitoresc! Cu ce răs sănătos! Și scrisul acelor vremi, când trecea pe lângă episoade cu frunza de viță, cum știa să nu ofenseze nimic, cum se ferea să nu ne umilească amorul propriu de strănepoți ai lubricelor maimuțe!..

Și ce încântătoare e și acum, citită; noaptea lui Moș Nichifor Coțcaru, petrecută cu ovreica în umbră de codru!

Acum apar reviste tiribombe și galante — se joacă reviste de vară, comedii ce se îndreaptă sentimentului artistic dela brâu în jos — și în însăș literatura cea adevărată, se furiează gravura indecentă, strecurată pe sub masă, la berărie, de țigănușul colportor.

Impotriva acestora se așteaptă încă, o reacție, nu de pudoare, dar de bun simț.

G. M. I.

«MORAVURI INTELECTUALE»

SUB acest titlu, într'o revistă care se tipărește pentru a salvgarda renașterea culturală a Europei, un domn F. Aderca, se ocupă pentru a nu știu câtea oară, sub semnătura autografă, de umila mea literatură iscălită numai cu caractere tipografice.

Cum orizonturile noastre europene trec dincolo de Chitila, și preocupările noastre literare dincolo de Capșa, vom fi scurți. Cetitorii ne vor ierta dacă și așa, le răpim, împotriva obiceiului, o pagină a «Gândirei» pentru o chestiune personală.

D-l Aderca epuizând toate argumentele cu care a neantizat inexistentă-ne literatură — cum a desființat-o de altfel pe aproape a tuturor celor ce scriu în această revistă — îmi aduce acum învinuirea de pastişare. Ba după douăsprezece ceasuri, răsândindu-se, afirmă pe deantregul, că aș fi iscălit pur și simplu o năvelă de a lui Maupassant, și altele, de ale altora. Vă inchipuiți bucuria celor care duc împotriva acestei reviste o cruciadă fără cruce! E un scandal care întotdeauna are răsunset. Seamănă îndoiala în sufletul cetitorului. E după aceea și un sistem de defăimare, intrat de mult în moravurile noastre intelectuale, acele care atât de mult indignează canoarea d-lui Aderca. N'a scăpat nici Eminescu,

nici Coșbuc, nici Sadoveanu, nici Toni Balcalbașa, nici Brătescu-Voinești. Cel puțin, un om cu mai mult curaj decât d-l Aderca, a inventat pe deantregul, pe vremuri, un autor ungar și o piesă inexistentă, pentru a dovedi pe urmă «Plagiatul Caragiale». D-l Aderca a fost mai timid. Mă surprinde.

E vorba despre asemănarea de subiecte, între o năvelă a mea publicată în penultimul număr al «Vieții Românești» și o povestire a lui Maupassant. Pentru a curma discuția, am socotit folositor să tipăresc amândouă năvelele cu pricina, în numărul de față al «Gândirii». Lectorul va ceti și-și va face singur o părere. Va receti cu acest prilej și o frumoasă povestire de Maupassant. Procedul d-lui Aderca; rezumarea subiectelor adhoc, comentariile, cuvintele de subțire spirit, chiar și lecțiile de limbă maternă ce-mi dă cu acest prilej domnia-sa, care scrie: «originile matematicilor este», «o veche cunoștință care avea de-acum rutină», sau «a spus așa o prostie»; — finețele acestea toate, mă abțin a le califica. Nu voi stărui nici asupra distinselor moravuri intelectuale, ca de o pildă acelea de care face dovadă d-l Aderca, atunci când pentru a da răsunset împușcăturilor sale din armă de soc, a strecurat pe furie într'o revistă, o notă, scrisă de d-l Aderca, pentru a

comenta, lauda și rămâne uimit de temeinicia unui articol tot al d-lui Aderca. Acestea sunt europenisme, pe care noi autohtonii, fără îndoială nu avem încă subțietate îndestulă pentru a le pricepe.

La toate cele scrise de d-l Aderca pe trei late coloane și pentru a-mi întregi singura ripostă firească și onestă, care e tipărirea nuvelei mele și a traducerei lui Maupassant, adaug o pagină a lui Anatole France, din «La Vie littéraire» Vol IV:

«Cette mésaventure, qui ne fut épargnée ni a M. Emile Zola ni à M. Victorien Sardou, advint dernièrement à M. Alphonse Daudet. Un jeune poète M. Maurice Montégut, s'est avisé que la situation capitale de «l'Obstacle» était tirée d'un sien drame, en vers, le «Fou», qui fut imprimé en 1880, et il écrivit aux journaux. Il est vrai qu'il se trouve dans le «Fou» comme dans «l'Obstacle» une mère qui sacrifie son honneur au bonheur de son enfant, qui veuve d'un fou, relève une faute imaginaire pour épargner a son fils la menace de l'hérédité morbide et pour écarter l'obstacle qui sépare ce fils de la jeune fille qu'il aime. Nul dut sur ce point... Cette situation que M. Maurice Montégut croyait, de bonne foi, son bien propre, on l'a retrouvée dans une nouvelle de M. Armand de Pontmartin, dont j'ignore le titre; dans «l'Héritage fatal» de M. Jules Dornay; dans le «Dernier duc d'Hallali» de M. Xavier de Montépin et dans un roman de M. Georges Pradel. Il ne faut pas en être surpris; il serait étonnant, au contraire, qu'une situation quelconque ne se trouvât pas chez M. Pradel et chez M. de Montépin... Par malheur, le nombre de ces situations et de ces combinaisons est plus limité qu'on ne pense. Les rencontres sont fréquentes, inévitables. Peut-il en être autrement quand on spéculé sur les passions humaines? Elles sont peu nombreuses. C'est la faim et l'amour qui mènent le monde et, quoi qu'on fasse, il n'y a encore que deux sexes. Plus l'art est grand, sincère, haut et vrai, plus les combinaisons qu'il admet deviennent simple et, par elles-mêmes, banales, indifférentes... Je ne demande pas quarante-huit heures pour découvrir la situations de la mère généreuse qui s'accuse faussement dans vingt auteurs, depuis les plus vieux contes hindous jusqu'à Madame Cottin, où elle est—j'en suis sur...» (pg. 156 și urm).

În cazul de față, subiectul e încă mai comun, decât acel al unei mame care s'ar învinui de

păcate imaginare, pentru fericirea copilului. Nuvela mea a fost scrisă în urma unei cereri, pentru calendarul ziarului «America» din Cleveland. Am ales cel mai banal subiect cu putință — pentru a răspunde dorinței de a trimite ceva care să arate, cum se răsfrânge în viața celor de acasă, existența unui emigrant peste Ocean. «Unchiul din America», «Moștenirea din America», exprimând tipic iluziile ce nu se împlinesc niciodată, sunt subiecte utilizate în zicalele tuturor neamurilor, în operete, în anecdote, în schițe umoristice, în vodeviluri, în caricaturi. Chiar în vremea când a fost scrisă, la Iași se juca o revistă de vară cu titlul «Unchiul din America»... Nici un moment nu am crezut, că am descoperit eu întâi oul lui Columb!

Nuvela mea s'a tipărit și în «Viața Românească». D-l Aderca se miră că n'a fost observată acolo asemănarea de subiecte, care-i jignește subțirele său gust literar și face apel la revista ieșeană pentru a lumina lucrul. Aștept, cu o neturburare pe care sunt sigur că d-l Aderca nu o cunoaște.

Aș paria chiar, că după ce «Viața Românească» va arăta ea, absurdă născocire a d-lui Aderca și-i va califica așa cum se cuvine, mica sa infamie de suburbie literară, revista din Iași, va înceta de îndată, de a mai fi «cea mai de seamă revistă culturală».

Asta am jura-o.

CESAR PETRESCU

P. S. Măsluirea de texte a d-lui Aderca, a fost comentată cu deosebită simpatie de ziarul «Aurora».

Redactorul literar al ziarului țărănesc, e dacă nu mă înșel d-l N. Davidescu. Asta explică multe, fiindcă pomenește de «Ciupeala în literatură», pentru această rubrică atât de pitoresc și cu gingaș gust intitulată, oferim d-lui N. Davidescu și un material inedit.

De o pildă:

«La rue assourdissante autour de moi hurlait».
(Baudelaire — A une passante).

«In jurul meu orașul gemea covârșitor».

(N. Davidescu — Sfârșit de ploaie).

«Les regards plaintifs de la chienne battue»
(Rimbaud).

«Privirii rugătoare a câinilor bătuți».

(N. Davidescu — Cu gândul aiurea).

Dacă pe d-l Davidescu îl amuză, jocul poate continua.

CRONICA LITERARĂ

VECERNII, FLAUTE DE MĂTASE ȘI ULCIORUL CU APE CRISTALINE

de

Ion Dărie

D-L Camil Baltazar este un domn mic, cu cioc, care scrie cântece duioase.

Mărturisesc că de câte ori îl întâlnesc în stradă, mă cearcă o remușcare. Între noi stă amintirea unei întâmplări veche de peste un an, dintre acele ce nu mai pot fi îndreptate.

La un restaurant oarecare, între cunoscuți, aproape de sfârșitul mesei, pictorul Demian ne prezintase un domn scund, cu bărbuță gălbuie, pe care l-am socotit îndată, nu știu de ce, cu toții, un pictor sas ori așa ceva. La nume n'am luat seama. După pauza de câteva clipe, până

s'au rânduie scaunele, discuția întreruptă și-a luat firul. Era vorba despre evrei. Un conmesean întors atunci din America, povestea campaniile lui Ford, și descria cele 100 automobile cu hakenkreutz dela ieșirea din portul New-York. Altul tăia cu coada furculiții «Protocoloalele înțelepților Sionului». Un domn colonel cu biceps de gladiator roman, cu logica ascuțită ca o lamă și cu argumente tumultuoase, osândia și pe Crist, fiindcă ar fi turburat cu religia Lui asiatică și resignată, spiritul limpede mediteranian, păgân și cu Dumnezeii aproape de noi, omenești. S'a vorbit de

spiritul dionisiac și apolinian. Pe urmă din nou a alunecat vorba la evrei. N'au întârziat nici anecdotele, nici întâmplările cu adevărat petrecute, nici cifrele statistice, nici considerațiunile din toate domeniile, fără îndoială exagerate și mlădiate după cum cereau — nu convingerile, ci mai ales sentimentele fiecăruia — fiindcă știut este că într'o asemenea desbatere, chiar între o ciorbă de potroace și un șnițel vienez, argumentul decisiv e sentimentul, acela elementar și nesupus nici unei discipline de judecată.

Asculta și chelnerul cu șervetul uitat pe mână. Ascultam și aceia dintre noi, care despre evrei aveam de mult gânduri bune și rele — ca și despre români, turci ori malaezi — statornicite așa, cum nu o discuție de restaurant avea să le sdruncine. Anecdotele cel puțin, erau de un haz irezistibil, și cele mai pline de duh veneau de-a dreptul dela Șolem Alechem, Cilibi Moise.

Noului venit i se cerea câteodată să confirme cutare ori cutare părere. Omul își apleca bărbuța gălbuie în farfurie și răspundea câte-o jumătate pe cuvânt.

— Nici nu'nțelege bine românește! și-a spus fiecare și a trecut la alt fir al povestirilor.

Tovarășul nostru a mâncat puțin, privea înălături, și când a terminat, și-a luat pălăriuța și-a tulit-o pușcă pe ușă.

Seara, la aceeași masă, Demian, ne spuse sugând un gât de rac:

- Frumos v'ați purtat... Ce-ați avut cu omul?..
- Ce om, dragă?
- Cu Baltazar. Camil Baltazar...

- Care Baltazar?..
- Când asta?...
- Unde Baltazar?..
- Cine-e ăla?..
- Ce-eș' copil? ..

} toți
in
cor.

Demian împinse farfuria cu raci și ne privi cu neîncredere și uimire.

— Bine mă dragilor; torturați omul un ceas, și-acuma întrebați ce Baltazar, cum Baltazar, de unde Baltazar!.. Vorbiți așa cum ați vorbit despre evrei, și-i cereți lui, evreu, să vă spună dacă aveți ori nu dreptate?..

- De ce n'ai spus?
- Cine dracu' știa?
- Asta le întrece pe toate...
- Bietul om...

} toți
in
cor.

— Așa ne trebuie dacă începem discuții stupide...

Unul, în numele tuturor, după ce-au încetat exclamațiile:

— Bine, dragă Demian, dar tu nu puteai cu'n semn?.. E oribil când...

- Nu știam nici eu, se apără Demian.
- Ce nu știai?
- Că-l chiamă Baltazar...

— Nu asta-ți spun. Puteai să curmi discuția când știai că-i evreu...

- Păi nici asta nu știam.
- Cum nu știai că-l cheamă Baltazar, nu știai că-i evreu, și ni-l aduci la masă să-l supui la asemenea torturi? De unde l-ai adus?..
- Mai știu eu! De pe stradă... Dela expoziție...
- Ei, și-acuma de unde știi cine-i?..
- Mi-a spus el...
- Cum ți-a spus? N'a plecat singur?..
- Mi-a spus pe stradă, l-am întâlnit iar...

Sunteți niște sălbateci.

— Dragă Demian, începi a avea o logică ob-

scură. Ne aduci la masă un domn cu nume de rege mag, ne lași să credem că-i sas ori săcui de-al tău, de prin Ardeal, ne pui într'o situație stupidă și pentru el brutală, și pe urmă tot tu ești indignatul!.. Declar că preferăm logicei tale vignetele... Apropos de vignete, vezi că întârzie numărul «Gândirii»...

Demian și-a reluat coada de rac și discuția s'a stins.

De această întâmplare îmi aduc aminte de câte ori dau ochii cu d-l Camil Baltazar și pentru involuntara ofensă adusă atunci de conmesenii mei, nu domniei-sale, ci lui Heine, Spinoza, Einstein, Marcel Proust, Gherea, Gaster și atâtor cărți dragi scrise de evrei, și atâtor bucăți de muzică compuse de evrei, și psalmilor, și cântărilor, și pentru altele, atâtea, mă cearcă și acuma remușcarea.

Ușor de înțeles cu câtă grabă m'am repezit să cumpăr cele două volume, puse în vitrina librăriei: «Vecernii» și «Flaute de mătase», pe scoarța cărora am văzut numele de mag răsăritean. Aveam prilej să repar o vinovată nedelicateță. Aș fi dorit s'o fac din tot sufletul. Mai ales că cele câteva versuri cetite răsleț, în unele reviste, îmi păruseră după cât îmi aminteam, de o atmosferă monotonă, dar de autentică poezie.

Le-am cetit din scoarță în scoarță, cu răbdarea unui om care-și ispășește așa, pocăit, un păcat greu.

Total 86 poezii. Echivalează cel puțin cu de două ori atâtea mătăanii, pe care mi le dădea după spovedania dinaintea paștelui, popa nostru de-acasă, când eram copil, pentru păcatul de-a fi chemat numele Domnului în deșert. Casna a fost grea. Păstrez și acuma în gură un gust fad, ca după ce-aș fi mozolit hârtie sugativă în gură. Bunele hotărâri cu care am deschis cărțile au căzut. Despre poezia d-lui Camil Baltazar nu se poate scrie cu duhul pocăinței

Poezie de atmosferă nu înseamnă poezie de scânceală. Cu cât întorci foile amândoror volume, cu atâta se înfige impresia pe care ai simțit-o când la al doilea etaj, un prunc cu durere de pântec, se scâncește până ce disperat își arunci cartea, și hârtia de scris, și pleci trântind ușa, să ajungi oriunde, departe, să nu mai auzi tânguiala... Intăia oară am înțeles cruzimea lui Caragiale din «Domnul Goev».

Scâncit — nu e un cuvânt căzut întâmplător sub condei. Il obsedează și pe autor, în cele mai ciudate tovarășii:

Măinele tale au scâncit melodii stângace (17).

Sara scâncește (35).

Scâncind din toți firavii clopoței (30).

Luminișuri — scâncind singuratece (38) etc., etc.

În asemenea câteva cuvinte, repetate cu insistență, stă dealtfel tot procedeul d-lui Baltazar de a crea o atmosferă, ce vrea să fie crepusculară, tomnatică, de tristeță și de suveniruri, și care nu izbutește decât la un manierism dus până la exasperare.

O pildă. Obsesia melodicului și a melodiei:

zori melodici (?) (13).

nu auzi melodia

melodiilor tăcute? (14).

toamna melodic apunea (36).

talangă melodică deapururi irosind

melancoliei minunate (56).

palidă și melodică melancolie (58).

lumina lămpii galbenă și melodiosă (36 Vec).

oboseala vine melodiosă (37).

ingropăm melodic
scrisul de melodie și de aur al sufletului (42).
mimozele spun în melodii galbene că ai să vii (43)
melodios ca o primăvară tristă (44)
fluier melodios și alb de os (45)
amurgul mâinilor tale începea melodia a-și
spune (50)

Acelaș cântec, prăfuit și melodic și drag etc.,
etc.

Obsesia brumei și a brumatului:
pleoapele brumate (52)
mătase brumată (12)
brumă de plânsoare (43)
helestaiele brumate
bruma iubirilor (14)
întăia brumă a trupului tău (31)
bruma de argint (34).
cântec brumat pe buze (39)
în fărâna brumată de umbrelul de demult (57)
etc., etc.

Proaspăt, umed, galben, clopoței, căprioare,
amurgit, firav, sîdef, ninsoare, iată aproape tot
elementul verbal, din care statistic se alcătuiește
poezia d-lui Baltazar.

Câteodată ingemănarea cuvintelor ce vor să dea
o imagină ori metaforă, dovedește pur și simplu
confuzia de vocabular, de elementele meteorologice,
de însăși esența poeziei.

Toamna darnică în ploi și grindeni (69).
Toamnă cu grindeni nu s'a pomenit de când
e țara românească, după cum, cu cel mai modest
spirit de observație, se poate prinde de veste că
nu există iarnă cu fulgere și trăsnete, și Iulie
cu troene de zăpadă.

stelele căprioare de curând născute (?).
Soarele bate din darabane însângerate (48).
Sângele scurs din darabanele sângeroase (63).
Bietul Phoebus pus să bată darabana, ca un
simplu agent al fiscului!

Și'n dimineața cu albuș de zări curate (35).
Dimineața cu albuș, și seara fără îndoială cu
omletă de zări galbene!..

Dimineața venită e umedă și proaspătă
Ca o țâță de virgină (18).

Acelaș soare doldorat: o țâță de fecioară...
In bună limbă românească se spune: țâța va-
cei, țâța caprei, se poate spune: țâța doiceii, țâța
pe care a supt-o cineva dela mă-sa... Țâță de
fecioară, sună tot așa ca burta iubitei ori ca uge-
rile Ilenei Cosinzenei, dacă-mi va ierta cetitorul
aceste vulgare și imposibile asemuiuri.

In ce limbă puțin poetică și de suburbie, s'o fi
spunând oare atât de suav și abia precizat: «sân
de fecioară», «ca un piept de fată mare»?

Nu ne mai miră că d-l Camil Baltazar scrie:
«fălfăi» (49, 63) în loc de românescul «fălfăi»,
«rânite» (20) care înseamnă în grai românesc
curățate cu lopata ori cu hârlețul, în loc de
«rânite»;

luna a trimis «de acum» atât de mulți ingeri (27);
și «așa m'a durut» cum dormea dus (9);
tăcerea va dormi «așa frumos» în noi (34);
Cu suflete «durute» și ingenunchiate (74);
«O așa blândă» lumină-tăcută (6);
A tresărit de moartea surorii-mele mici «durută»
(6);

O așa stângăcie în exprimarea graiului ro-
mânesc, o cunoaștem «de acum» și de aiurea, dela
alți energici reformatori ai răbdătoarei și vorba
aceia, — «durutei» limbi a lui Eminescu, Creangă
și Odobescu.

Ea nu este însă făcută pentru a creia poezie

de atmosferă, cel puțin în literatura în care au
scris aceia. Județul pentru a creia atmosferă
nu e nici titlul abracadabrant «flaute de mătase»,
ceace presupune un desăvârșit dispreț al legilor
acustice celor mai elementare. Liber este d-l
Camil Baltazar, dacă vrea și dacă poate, să cânte
din flaute de mătase și să-și sufle nasul în ba-
tiste de os — asta nu se numește însă literatură;
pentru asemenea excentrități avem odată pe an
târgul Moșilor, unde umblă acrobați în mâini,
scamatori fac omletă în gambeta spectatorilor,
ventrilogii vorbesc din burtă și caili extrag rădă-
cina pătrată.

O spunem cu atâta mai mult cu cât, dela primul
volum «Vecernii» la aceste de al doilea, apărut
după câteva săptămâni, e o cădere care înseamnă
o scufundare. Mica gamă s'a epuizat, poetul mo-
nocord se parodiază pe el însuși.

În «Vecernii», câteva poezii, ar fi îndreptățit cu
toate repetările și lungirile, o nădejde.

Luăm una, la întâmplare, dintre acele pe care
le-am socotit frumoase:

SCRISOARE

«Prietenă din vremile când eram copil,
pe unde îți mai porți sufletul de cleștar?
Filele lui mai sunt și azi-sfințite
cu slove de simplu abecedar?»

Prietenă din anii adolscenței,
mânilor îți sunt tot pale de galbenul tomnatec
al frunzelor—și glasul îți mai plânge tot
ca un șipot singuratec?

Ochii tăi nu și-au cernit oare apele?
Și privirea ți-i tot licăr de stânjeneț?
Anii nu ți-au îngreunat cu vânăț-pleoapele?

Prietenă, eu te visez cu acelaș argint pe trup
și cu mânilor tot pasări sărace,
cari ar vroi să piurie vesele și bucurate,
dar tristețea le reține în umede băltoace.

Și pre cât ar vroi să cânte vioaie,
pre-atât sfiiciunea le pune cătușe grele,
iar vorbele îți picură atunci dintre buze
ca niște palid-vinețite mărgele.

Prietenă, eu te visez așa cum te-am lăsat
Și ași vrea să vii, pe neașteptate,
să-mi umpli ograda cu liniștea
mânilor tale-de tristețe inserate.

Îți voi deschide ușile tot bun, ca în copilărie.
Iar tu vei veni cu o păpușe moartă în brațe:
anii scurși fără mine și fără prietenie...

Mânilor am să ți le iau în mânilor mele,
peste ochi îți voi sufla frățește-geratec de vorbe
domoale
că mânilor îți vor căpăta lumina albă
și catifeaua lor va fi moale.»
Poezia s'ar opri aci. Nu! D-l Camil Baltazar
vrea însă ca prietena din copilărie, în aceste
clipe de emoție, să se manifeste altfel:
«Trupul tău va ofta cu lăcatele descuiate...»
Predilecție pe care i-o cunoaștem, de aiurea,
din «Tragedii mici» (titlul e bine găsit):
«Iar fata și-a întors chipul la perete și-a scăpat
«In dimineață-cel dintâi oftat de ușurare».
Asta înseamnă că în sufletul galben melodic

al poetului, își face loc câteodată și o imaginație din acele puțin cuvincioase, în care excela mai puțin delicatul Rabelais.

Și sub titlul «Amintire», aceste destăinuri intime: «Curând trupul tău ulciorul și-a plecat, «Și ape cristaline în odaie s'au revărsat...

«Ingăduie-mi acum . . .

«să m'aplec la șipotul amintirii și, ușor,
«să-mi spal mâinele cu apele atunci prisosite din
albul ulcior...».

Foarte frumos. Dacă d-lui Camil Baltazar îi place să cânte din flaute de mătase, nu ne mai pot surprinde nici obiceiurile iubitei, nici gustul d-sale poetic de a-și spăla mâinele, cu apele prisosite cu acest prilej din albul ulcior. Sunt anumite cărți, de unde s'a inspirat și Octave Mirbeau pentru «Jurnalul unei fete din casă» — și în care se găsesc apucături mai ciudate chiar, decât acele ale poezilor de atmosferă.

Dar, d-le Camil Baltazar, asemenea fapte dacă se fac, nu se mai spun!

Mai cu seamă în versuri.

DRAMA ȘI TEATRUL

«SIMUNUL» DE STRINDBERG

de

Ion Marin Sadoveanu

NU-MI pândesc subiectele; fac dovadă câteva piese minunate ce mi-au scăpat fără de voie, din însemnări.

Mă gândesc, în primul rând, la acel «Cocu magnifique» despre care îmi voi face plăcerea să scriu în curând, fiind sigur mai dinainte de răgazul dăruit de teatrele noastre...

Nu-mi pândesc subiectele, dar trebuie să mărturisesc că mulțumesc întâmplării, care mă ajută să scriu încă odată numele lui Strindberg, fie chiar sub rezervele pe care le voi face.

Cred că reprezentarea «Simunului» în fața publicului nostru, nu este cea mai fericită alegere din vasta operă a lui Strindberg.

Fragmentul acesta, deși încheiat, contează pentru o viață rodnică de poet dramatic, tot atât cât contează pentru un liric îmbelșugat, o strofă, sau pentru un epic, o schiță. Poetul poate să se regăsească întreg în câteva pagini; totuși când e vorba de o operă în litigiu — și aceasta e încă soarta lui Strindberg, la noi — situația i se agravează, când se ia, din totalitatea producțiunii sale o lucrare minoră.

Piesa aceasta este așezată la dreapta ei valoare, de autor însuși.

Intr'o scrisoare din 1905, pe care Strindberg o trimetea, dând sfaturi, fostei sale soții Harriet Bosse — una din cele mai de seamă artiste suedeze, plecată la acea epocă să joace în Germania — găsim următoarele fraze, care ne interesează: «Și acum vezi numai de perseverență și întreține-ți starea de spirit cât mai bună, și e sigur că vei izbuti. Dar ceea ce mă minunează e întâiu faptul că nu vrei să vorbești nemțește cu Schering (traducătorul lui Strindberg în limba germană), și în al doilea rând că ai ales tocmai mofitul acela de «Simun». Și mai departe, în aceeași scrisoare: «N'ai putea oare să te încerci în «Rața sălbatică?» în limba suedeză? Lasă Simunul! Cu el nu vei găsi nicăeri simpatie».

Intr'adevăr, spre deosebire de «Paria» și «Cea mai tare», alte schițe dramatice de dimensiunile

«Simunului», dialoguri cari merg direct până la coclelele din fundul sufletului, în cea din urmă piesă totul se îmbracă într'o atmosferă exotică în care, date fiind proporțiile reduse ale lucrării, cu greu se pot desprinde motivările dramatice.

În luptele dintre francezi și arabi — acesta este subiectul — un ofițer francez răzlețit în retragere, apucat de vântul groaznic al deșertului, de simun, caută adăpost într'un osuar beduin, din pustiu. Iussuf și Biskra, doi logodiți indigeni îl așteaptă pe vrăjmaș să-l omoare. Iussuf se ascunde și lasă însărcinarea aceasta Biskrei; Biskra la rândul ei se ajută în planuri de Simun, vântul fierbinte «care coace creerii albilor ca pe castane». Și agonia bietului alb e groasă. Inebunit de sugestiile drăcești ale Biskrei, în cadrul acesta tragic, istovit de sete, înecat de nisip el calcă în picioare tot ce păstra curat în sufletul său: pe Dumnezeu, familia, dragostea, țara. În cele din urmă moare ca o jertfă adusă de Simun dragostei sălbatice dintre cei doi indigeni.

Rolul Biskrei creează piesa. În psihologia ei trebuie văzută, în scurtul răgaz ce se dă spectatorului, aceeași concepție a lui Strindberg despre femei, aceeași eternă misoghinie care l-a torturat toată viața. Aceasta e trăsătura fundamentală: bucuria delirantă, fericirea, beția de a răpune un mascul, frenezie peste care — în sufletul Biskrei — se așează și alte câteva note: dragostea pentru Iussuf, răsbunarea împotriva vrăjmașului. Unii comentatori explicând astfel rolul — C. D. Marcus între alții — vor să vadă în Biskra o înaintașă atât pentru Salomeea lui Oscar Wilde cât și pentru Elektra lui Hoffmansthal.

Ca înscenare, «Simunul» pune, acut, o problemă de ritm în joc. Ea nu se poate rezolva decât într'un singur fel: excesiv, așa după cum piesa a fost scrisă de Strindberg din situații care prin excesul lor trec dincolo de orice reguli.

D-na Dida Solomon-Vinea a înțeles adeseaori lucrul acesta.

CRONICA ARTISTICĂ

HANS EDER

da

Oskar Walter Cisek

PICTURA brașoveanului Hans Eder e proiectarea firească a unui fanatism transcendental, care, totuși, nu uită niciodată, nu lasă din ochi minunatele valori de culoare, date artei moderne de către pleiada impresioniștilor francezi. Constatarea aceasta, ca și arta lui Eder, pare, în prima clipă, aproape un nonsens. Dar poate fi lesne înțeleasă, când luăm în seamă că, deși caracteristică pentru întreaga generație a pictorilor germani de azi, s'a înălțat din atmosfera senină și curată a Transilvaniei. Tot astfel cum portul național al Sașilor din Ardeal, e mai viu și mai colorat decât acela al țărănilor din Germania, pictura lui Eder se apropie intrucâtva de spiritul latin, înfățișează chiar o luptă între spiritul gotic și cel latin. Eder e expresionist și totdeodată mai mult decât aceasta, fiindcă lucrează cu mijloace impresioniste. Ii place mult gama cenușurilor, verdele deschis și trandafiriul cel mai discret și cel mai dificil. Expresionistul Eder îl admiră pe Manet. Faptul acesta câștigă o însemnătate deosebită pentru o artă clocotitoare, plină de extazul ce s'a aprins în criză, în nemulțumire și întuneric. Astfel brutalitatea e prinsă în chipuri deseori luminoase, iar elementele explozibile sunt încătușate de o lege mare și cumpănitoare. Uneori însă strigătele își scobesc drumuri chiar prin liniștea cea mai otelită, viața interioară se revarsă ca un fluviu din cutia solidă de oase a unui cap sau dintr'un gest desnădăjduit. Focul din lăuntrul munților străbă contururile, sparge forma veche și de mult cunoscută. Pe cele două părți ale unei balanțe, sunt puse tendințele aproape sdrobotoare ale individualității pictorului și mijloacele impresioniste. Ambele atârnă greu. Până azi balanța nu s'a rupt.

Liebermann a spus odată: «Nu importă ce pictezi, o madonă sau un morcov. Totul depinde de faptul cum le pictezi». Aceste cuvinte au însemnat, în general, un «Nihil sine Deo» pentru tot curentul impresionist. Dar Liebermann n'a avut dreptate, chiar dacă admitem că o legătură de sparghel nespuse de frumos pictată de Manet sau de Leibl cuprinde o intimitate necunoscută nici artei flamande sau olandeze. Morcovul rămâne zarzavat de supă, chiar dacă e redat cât se poate de meșteșugit, cât se poate de rafinat, pe când o Madonă, pe lângă că poate fi o minune din punctul de vedere pictural, mai poate însemna un nou și mare complex de spirit ce se desprinde din veșnica temă dumnezeiască: mama și copilul.

Și pentru Eder virtuozitatea penelului său nu înseamnă decât un mijloc exterior. E cursa în care prinde sbuciumul vieții. Dar fiindcă ar vrea să fie întotdeauna cât mai aproape de spiritul naturii, de sucul pământului se îndeletnicește deseori cu redarea unor peticele de privesți sau a soarelui ce joacă pe frunzele copacilor, pe fața întinsă a zăpezii. Sunt fragmente ce pot fi întrebuințate în compozițiile mari, sunt impresii a căror prefacere în valori sintetizate o regăsim în atmosfera tablourilor cu subiecte biblice.

Eder e înainte de toate artistul colorarei, chiar

dacă contrastul între întuneric și lumină rămâne tipic pentru întreaga lui concepție picturală. Și atunci când întunericul învinge în tablourile lui, — mă gândesc aci în deosebi la «Crucificarea» — ne aduce aminte de Daumier, Hans Eder rămâne totuși colorist liric, uneori cu apucături arhitecturale. Vede numai rareori elementele grafice, clădește materia din culoare. Deaceea portretele sale sunt prețioase chiar atunci când flacărele interioare nu se încheagă într'o definiție precisă, când expresia nu ne face să uităm toate mijloacele întrebuințate. Sunt prea bine pictate, pentru a rămâne odată măcar sărăcăcioase. Colorile lui Eder săngerău în timpul războiului. Azi sunt mai liniștite, mai părguite. Șiroaiele de foc nu s'au pierdut prin nisip. Ardoarea e condusă de o conștiință artistică și mai matură. Emailul coloroilor ușurează tensiunea materiei, ce uneori scoate în relief spiritul abstract. Carnea se preface în lumină, în groază, durere, întuneric, moarte, căci creatorul ei fanatic nu se lovește de gardurile misterioase ce deseori se ridică în jurul nostru. N'am știut cum arată un om sau un Dumnezeu crucificat, înainte de a fi văzut crucificările lui Grünewald. N'am știut care sunt luminile, liniile și mișcările înfricoșătoare de pe fața unui muribund, înainte de a fi văzut soldatul muribund al lui Eder. Cine e în stare să ajungă până în acele regiuni, ajunge și mai departe. Intensitatea acestui desen mic străbate apoi și în compozițiile mari, a căror atmosferă gotică nici n'a făcut par'că drumul peste paletă și penel. Intențiile picturale nu se mai pot lua în seamă, căci se contopesc cu violența conținutului. (Un fapt asemănător, dar și mai sugestiv, se întâmplă când cetim literatură rusească). Arhitectura compozițiilor trăește însă numai prin întâietatea coloroilor. Astfel «Cina» lui Hans Eder nu înseamnă numai un început nou în ce privește închegarea monumentală a mai multor tendințe expresioniste; dincolo de mărimea compoziției, domeniul coloroilor absolute ne înfățișează minunate subtilități de nuanțare. Desenul și centralizarea lineară a compozițiilor ne spun uneori că pictorul acesta e, între alți câțiva, un urmaș al lui Greco.

Extremiștii Expresionismului s'au cumițit mult în ultimul timp. Pe paleta multora colorile apocaliptice s'au stins. Pictorii se întorc iar la cele trei dimensiuni și, pe un drum de ocol, la materie. Cei mai mulți se întorc iar la simplicitatea pământescă. Hans Eder însă n'a părăsit-o niciodată. Tocmai deaceea întrebuințarea neîntreruptă a mijloacelor impresioniste înseamnă poate o predestinație, ce a fost înțeleasă de câțiva critici valoroși din Germania și Austria. Arta acestui pictor neobișnuit și mare, nu s'a schimbat cu moda de eri și de azi, fiindcă străbate un drum organic, desenat de o individualitate hotărâtă. Intr'o atmosferă luminoasă, poate chiar sudică. Neliniștea și diferențierea dureroasă a omului gotic și-au găsit în pictura lui Eder voci noi, necunoscute până azi. Și aceasta e mult.

EXPOZIȚIILE

O expoziție neobișnuită a fot aceea a doamnei Lore Goilav-Masius la Maison d'Art. Neobișnuită, în ce privește concepția sintetică a desenurilor, a litografiilor, precum și a coloarei tablourilor. Elementele decorative trăesc o viață nespuse de intensă în lucrările artistei, care, fără îndoială, ni se pare prea originală pentru a-și pierde și de acum înainte, timpul prețios cu lucruri mișgaloase și de meșteșug. Grafica doamnei Goilav-Masius are calități mari ce s'ar putea desvolta foarte lesne, dacă artista ar reliefa și mai mult esența lineară, crescută până acum în atmosfera artei noi din Germania. E o artă relativ abstractă. Totuș intuiția zdrobește orice formulă. Aceasta se poate ușor constata, privind simplitatea severă a planurilor de culoare, care de tele mai multe ori, tresar în acordul ritmic al liniei. Linia e deseori lirică, și indică totdeauna mișcarea, pe când culoarea clădește planurile și adâncimea, formând baza și conștiința statică. Artista aceasta e, în orice caz, o personalitate nouă în preajma atât de strânsă a graficei din România.

Acuarela e o artă mult mai mlădioasă, mai senină (uneori chiar feminină). Și e arta coloarei absolute și străvezii. Cu cât e tratată mai liber, cu atât pare mai suverană, mai viguroasă. De aceea Manet și Cézanne au fost acuareliști născuți. Expoziția de acuarele a doamnei Maria I. Pillat (I. Brăteș) înseamnă un popas pe drumul spre suveranitate. Stăpână pe o tehnică rareori întâlnită la noi, artista aceasta adevărată, s'a desbărat tot mai mult de maniera sa veche cu care ne obișnuise în expozițiile de până acum. Rețetele au dispărut: talentul nu se mai poate împotmoli în manieră. Ne-o spun aceasta frumoasele marine din Techirghiol, în care atmosfera limpede și tremurândă trăește pe urma câtorva pete de culoare, precum și clădirile, colțurile și străzile din Sighișoara. Soliditatea materiei a crescut mult în aceste lucrări, cu toate că intensitatea coloarei nu suferă câtuș de puțin din cauza aceasta. Dimpotrivă: pe emailul masiv al lucrurilor lumina tremură mai jucăușă. Fără îndoială, multe din tainele acuarelei au fost de curând descoperite de doamna Maria I. Pillat.

D-l Vasile Popescu, predestinat par'că să ajungă un foarte bun colorist, a expus pentru întâia oară la București. Uleiurile și desenele înșirate într'o săliță a Ateneului, ne-au înfățișat o bază coloristică foarte serioasă și o individualitate care, de sigur, se va mai îmbogăți, evitând influența altor meșteri mai mari. Aceasta s'a putut constata și privind desenele stilizate atât de precis. Nu linia, ci armonizarea planurilor și valorilor de culoare, vorbește cuvântul cel mare în lucrările d-lui Popescu. Și cred chiar că, în cazul acesta, sintetizarea valorilor picturale se va evidenția tot mai mult, fără a mai apela la

întărirea conturilor. Valoarea absolută a coloarei și factura curată întunecă par'că redarea solidității, caracterul materiei. În uleiurile d-lui Popescu planurile se mai clatină uneori și nu se deosebesc îndestul, tocmai fiindcă intențiile pur picturale sunt potențate până la extrem. Dar chiar faptul acesta înseamnă mult mai mult decât atâtea alte apucături cunoscute, ce se îndreaptă spre realizarea cât mai exactă a formei. Culoarea d-lui Popescu a străbătut un drum destul de anevoios, dar a ajuns la un fel de stil. Și câți pictori români au stil în culoarea lor?

În sălile «Mozart» au expus d-nii Lucian Grigorescu și Catul Bogdan, ambii foarte tineri, dar severi față de realizările proprii. Sunt totdeauna date contraste izbitoroare.

La Balcic, d-l Lucian Grigorescu a fost vecin cu Iser. Despre aceasta, nu ne îndoim. Dela seninătatea picturală și plană a tablourilor sale din anii trecuți a ajuns însă acum la plasticitate mai multă, la o culoare mai pronunțată ce se place în contraste, la fragmente de perspectivă, care nu prin felul, dar prin ingeniozitatea lor deosebită ne aduc aminte de cel mai mare meșter al perspectivei ce-l avem azi în România, de Teodorescu-Sion. Haina croită după masivitate și forța elementară a lui Iser nu se potrivește d-lui Lucian Grigorescu, care însă posedă destule calități proprii ce nu se pot tăgădui în nici un caz. În nenorocitul «Salon de toamnă» colorile artistului ne-au părut mai tocite, mai prăfuite. Altfel aci, unde lucrările artistului au format un întreg, în care colorile se luau de mână. Materia trăește, e redată într'un fel cât se poate de conștiincios. Adâncimea planurilor pare perfectă, pe când atmosfera suferă poate chiar din pricina tehnice, ce ar vrea să se impună prin factura dură.

D-l Catul Bogdan a pornit la drum, privind exemplele cele mai clasice ale Impressionismului. Iși cunoaște de pe acum meșteșugul, vede totul absolut pictural și se îndreaptă spre o sintetizare cât mai mlădioasă a planurilor. În tablourile expuse e căldură multă, atmosferă tremurândă, care se mai întâlnește neștirbită și acolo, unde planurile largi de culoare verde predomină într'un fel necunoscut nouă. Drumul d-lui Bogdan va duce, cred, în direcția aceasta. Culoarea e curată și destul de intensificată. Legătura organică între lumină și umbrele atât de diferite răsună într'un acord senin. E o artă ce nu s'a format numai în Franța, ci vibrează în sunete sudice. Intențiile cerebrale, anecdotice, jocurile de perspectivă sunt excluse pe deplin. D-l Catul Bogdan nu mai e un începător. Lucrările expuse cuprind un întreg domeniu artistic, necristalizat încă, dar nu departe de naturitate.

DIN VECINII APROPIAȚI

de

G. M. Ivanov

In drumurile noastre din totdeauna, către Franța, Italia ori Germania, peste pământul vecinilor am trecut în goana expresurilor europene, cu perdelele trase la vagonul de dormit, numărând cu plictiseală ceasurile ce nu mai sfârșeau, fără să luăm seamă la nimic din ceea ce

însemna farmecul ori taina ținuturilor străbătute. Vecinii ni i-am cunoscut întotdeauna puțin. Manualele de istorie, vagi cunoștințe geografice, o controversă însoțită de părueli stilistice între filologi, din când în când o telegramă care vestea un asasinat la Belgrad, o luptă de comi-

tagii în sudul Dunării, ori că liniștea domnește la Varșovia. Mai mult, puțini vor spune că au avut vreodată de unde ști. Dealtfel și aceste vești, le căpătam pe căi întortochiate, dela Neapole, Paris, Viena ori Londra, după ce erau răstălmăcite de agențiile telegrafice de acolo. Am socotit necesar, măcar întrucât privește informația culturală, să curmăm această tradiție tran-

șă. D-l G. M. Ivanov, cunosător de aproape al limbilor și stărilor culturale din vecini, luând asupra-și această rubrică ne face un serviciu neprețuit, ajutorându-ne să străbatem în sufletul acestor neamuri de care suntem atât aproape pe harta fizică și politică — și atât de departe totuș. (N. R.)

C I S M O L L

Osonată de Beethoven.

O izbucnire de genialitate pentru cei ce cred în artă și o primesc.

Un simbol pentru desăvârșirea mea și a ta.

O culme la care se ridică oamenii și națiunile în mersul lor spre viitor.

Un ideal pe care a îndrăznit să-l pună înainte poporului său, îndrăznețul poet bulgar:

PENCIO SLAVEICOV

Încă răsună în Bulgaria cântecele cu care flăcăii luau odinioară drumul codrilor și, haiduci, rășboinici, treziți la viață națională liberă, se măsurau cu turcii. Încă nu s'au șters cărările și n'au putrezit copacii unde se smulgea cu preț de sânge un drept național și o dreptate omenească. Și încă povestesc acolo bătrânii despre încercările lor cu puterile sultanești pentru traiu liber pe pământ liber. Și nu s'a epuizat încă tradiția națională. Nu a strălucit încă în viața acestor două generații de părinți și copii, sârbătoarea «idealului național», care pornește cine știe dela ce dată și se oprește cine știe la ce hotar. Și acestui popor ce încă nu și-a potolit râvna epică, fiul lui cel mai bun, cel mai înțelept, îi pune înainte viziuni ametoitoare, îi deschide zări albastre și scuturându-și sufletul de atâtea și atâtea sterpe vremelnicii îl împărtașește cu Cis moll.

Pencio Slaveicov este un dărâmat de idealuri bătrânești, este poetul maximalist, nu în creația artistică, ci în concepția filozofică, și nu pentru el, ci pentru poporul său este revoluționar al Duhului.

Aceste două generații care formează poporul de azi al Bulgariei independente își au doi reprezentanți: cei bătrâni pe Ivan Vazov, cei tineri pe Pencio Slaveicov. Două epoce care nu s'au înlocuit succesiv. Nici în politica democrată, nici în așezarea socială, nici în întrezăririle viitorului. Ivan Vazov a desghiocat cu talent și mai ales cu forță morală esența idealului național. Pentru el, talentul a fost un glas de deșteptare, temperamentul — un val de însuflețire și induioșare patriotică, întreaga operă literară — o slujbă poporului său, trecătoare, discutabilă, dar neînălăturabilă pentru cei ce se deșteptau «din somnul cel de moarte, în care îi adânciră barbarii de tirani». Pentru această generație, Vazov a scris romane: «Sub jug» și «Pământul nou», nuvele, comedii, drame istorice: «Borislav», «Spre prăpastie», comedia «Hășove» (priebeții revoluționari prin România și Rusia) și tragedia: «Ivailo». Și încă multe volume de poezii lirico-patriotice, filozofico-patriotice, epico-patriotice... Generația ce și-l alesese de profet și bard era incredințată că:

— Munte mai înalt ca Vitoșa nu există,
Râu mai adânc ca Iserul nu se află.

Vazov putu după aceasta să moară liniștit într'o zi ploioasă de Octomvrie a anului 1921. Misiunea lui era sfârșită. Bulgaria era o țară independentă, avea o conștiință națională, un parlament, un rege și o constituție belgiană.

Dar veni Pencio Slaveicov, îndrăzni și zise:

— În deșert se trăește viața acolo
Unde trecutul se slăvește numai.
Adevărat e că nu e viață aceea
Pe care o trăim numai azi; și ceeace e
Mort e totuș viață —
Fiindcă e parte din ființa noastră.
Numai așa, numai în această înțelegere
Țarul mort cu zece veacuri înainte
E viu și azi cu isprava lui slăvită
După moarte. Dar gândul care l-a
Condus în viață, și toate —
Planurile și scopurile — ele-s moarte,
Lipsite de însemnare, și învechite de vreme
În fața soarelui și a vieții celei noi.
Poetul din «Insula fericților»

Nesocotind ziua de azi, Pencio Slaveicov vede prezentul, nestins și poruncitor, numai ca un inel din marele lanț al culturii universal-omenești. Pentru el sunt vii, sunt prezenți, sunt cu el și în el: Moise, «Stălpul veacurilor», Michel Angello, «Eroul Frumuseții», Beethoven, «Invincătorul disperării», Nicolae Lenau «Cel împăciuit cu sine și cu vremea», Shelley, «Inima Inimilor», cântărețul Tristeții, al Libertății și al Adevărului, despre care Slaveicov zice:

— Pentru el adevărul era o cârjă
Cu care el se rezema în viață,
Și cu pași adânci mergea el în lumea aceasta
Ca să treacă acolo, dincolo de lume.

Legătura ce a încercat să o pună între duhul neamului său și duhul omenirii întregi îl face un occidentalist în înțelesul rusesc. Intrarea în desăvârșire nu se face în graniți naționale, ci prin ridicarea națiunii la culmi suprageografice, de unde se pot striga îndemnuri de încurajare celor ce nu sunt de un sânge cu tine dar care râvnesc spre aceleaș seninătăți, și dela care poți primi aceeaș salutare frățească. Infrățirea umanitaristă o vom simți cu inima, și nu o vom dovedi cu mintea: va fi bucuria că am trecut încă o treaptă în sus pe aceeaș scară spre acelaș cer. Cu cât ne vom fi desfăcut de sălbătăciile firii noastre, cu atât ne vom fi apropiat de țărmurile ultimelor fericiri. Pentru aceasta ne vom îndruma nu de învățătura omului de o zi, ci de atragerea caldă și adevărată a oamenilor ce s'au îndumnezeit pe veci. Vom privi cu ochi uimiți și căutători spre Rafael și nu vom asculta înțelepciunea lui Machiaveli. Dacă ne vom lupta cu zeii, vom alege pe cei răi — când în momente de perversitate vom fi cucerți de voluptatea teo-

mahiei. Și vom prefacă în simfonie beethoveniană toate scrâșnirile de răutate, chiotele sângeroase-lor biruinți, blestemele ce ne stăpânesc simțirea — numai dacă vom fi crezut în viitor și ne vom fi întins spre el cu strașnică și necruțătoare voință.

— Sub soare azi și 'n fiecare zi
Pe tărâmul vremii cresc
Roiuri de gânduri, de planuri și cel ce
Are voință să le prefacă în trup, acela e
Creatorul și stăpânul vieții;
Slăviți pe om, — nu faptele,
Ci voința lui în faptele aceste, — aceea
Ce v'ar fi învățat și pe voi,
Pe tărâmul vremii voastre, voință
Să arătați, voință pentru eroism.

Viitorul e simfonia universală, e Cis moll al omenirii. Voința spre viitor, spre desăvârșirea prin artă, intrarea în Simfonia ultima, apoloniană, e pe tărâmul vremii noastre singura ispravă eroică. Aceasta este Slava Omului, cântată nu într'un belșug de visări, ci ajunsă printr'o neinduplecare, ca aceea a stihilor năprasnice.

Induioșându-ne o clipă, vom cădea, sentimentalizați, în trecut. Azvârlind trecutul, trecând peste prezent ajungem undeva, dar neschimbat și întotdeauna, acolo unde sunt acei care ca Moise devin stâlpi ai veacurilor, ca Angello — eroi ai frumuseții, ca Beethoven învingători ai disperării, ca Lenau împăcați cu vremea, ca Shelley — inimi ale inimilor.

*

«Uite acolo, înapoia dealului acela de nisip al Henunzuaten-Heracleopolisului, deasupra acestei nămol al Nilului, din cupa înflorită a lotosului albastru, iese în fiecare dimineață ca în ziua 'ntăia a creării, un prunc nou-născut, zeul soarelui, Ra». Iată o credință egipteană. E simbolul ridicării din nămol. E prefacere în nevinovăție. E o culcare pe o floare. E o înălțare din cupa ei. E o zidire pe un vis.

Nu!

Poetul vrea să fim ca el, ca zidarul viitorului.
— El era aspru și nemilostiv dărâmător
Al lucrurilor ce mor în zilele noastre vii —
Indrăsneț și mândru conducător în viitor,
Ca să zidească zid, a îngrămădit dărâmături.
Sublimă în viziunea aceasta e îndrumarea voinței nemilostive și dărâmatoare (Nietzsche) spre infinitul lăuntric, creator și eliberator din Cis moll.

*

În viața unei firi vizionare, această întindere spre viitor se prefacă într'o tragedie. Vrei să vezi timpul tău ridicat la culmile la care te-ai ridicat tu, sau la acele ce le întrezărești. Aceasta e cu neputință. Te cufunzi în pesimizm sdrobitor. Exemplele sunt multe: Byron fuge din țara sa. Lermontov pleacă blestemându-și țara, în Caucazia. Pușchin a exclamat: — «dracu m'a pus să mă nasc în Rusia?» Eminescu otrăvit de proza timpului său și de oamenii care aveau alte filozofii și scopuri, strigase: — voi sunteți urmașii Romei? Pencio Slaveicov adorându-și țara, aruncă contemporanilor săi un cuvânt de înfierare, după ce scrisese pentru ei poema Cis moll, și pleacă să moară în Italia.

La anul 1911.

Lucrările cele mai principale: «Insula Fericilor» și poema filozofico-eroică: «Cântec de sânge» — tradusă în limba norvegiană. Câteva volume de poezii. «Cântec de sânge» e asemănat de către criticii europeni cu «Pan-Tadeuș» a lui Miețcheviei, poema națională a Poloniei. A fost prezentată pentru premiul Nobel.

POLONIA

ALĂTURI de Mateico, cel mai mare pictor polonez, stă Artur Grotger. O viață scurtă, sbuciumată, genială. 1837—1867. Născut în Lvov în perioada revoluționară a Poloniei. Tatăl său, pictor-amator, l-a dat la învățătură la cunoscutul pictor Iulius Cossac care i-a și dezvoltat talentul, La 16 ani își continuă cursurile la Viena, câștigându-și din greu, cu desemnuri, viața. Pribegește în München, Ungaria, Italia, Paris, La 1863 se căsătorește cu Wanda Mone pe care o imortalizează în chipul Muzei. La 30 de ani moare de mizerie la Paris.

A apărut cu arta sa genială anume atunci când Polonia își lega rănilor după «Răsvrătirea din Ianuarie». Polonia nutrise nădejdi, își vroia independența națională. Cazacii ruși au călcat cu cizmele toate aceste visuri. Știința, literatura, pictura — erau lăsate în părăsire. Epoca «revenirii la realitate» — e stearpă și rece. Grotger era de prisos.

Dar astăzi!

Nu există un copil în Polonia reînviată, care să nu cunoască opera lui. După tablourile lui, generația eliberată își statornicește simțământul patriotic și-l învâluie într'o atmosferă de romantism legionar. Sufletul Poloniei moderne — al generației tinere de astăzi — se deschise, acuma cald și recunoscător — prefăcându-se pentru Artur Grotger în veșnic Panteon. Tablourile ieșite la lumină în clipele de răgaz ce i le lăsa lupta pentru existență, formează ciclul tinereții lui: «Atacul ulanilor (1850), Patrula de noapte (1854), Rugăciunea confederaților înainte de bătălie (1860), Motive din istoria Poloniei: Invasia tătară (1854), Atacul suedezilor (1854), Potera cerchezilor (1858), Sigmund August și Barbara (1860), Fuga lui Henri Valois (1860)».

Capodopere vor rămâne acele ce au ieșit din strașnica și păgâna lui iubire a pământului natal și a poporului său. Tragedia lui personală se prefacă într'o sguđuitoare tragedie națională. Varșovia (1861), Polonia (1863), Muntele (1864), Lituania (1864), Siberia (1865), — rămân păreri. Ciclul «Răsboiul» (1866—7) — e o groasnică viziune a ciocnirilor din 1914—1918. Elementul național intră ca o celulă constitutivă în organismul omenirii întregi. Naționalism idealizat, ridicat la o splendoare tragică.

*

MURI în tristeți de Noemvrie, 1921, scriitorul polonez Andrei Niemovschi. Autor al «Titlului confiscat», «Scrisorile unui nebun», al mai multor romane, povestiri, versuri. În romanul «Scrisorile unui nebun» sunt câteva pagini despre marele pictor polonez Artur Grotger ale cărui tablouri sunt expuse în «Pictura istorică și arhitecturală a Poloniei» la Varșovia. În romanul său, Viemovschi face pe un tânăr pictor să vorbească:

— «Vă spun că pictorii aduc omenirii mai multă pagubă decât folos, de oarece omenirea în ade-

văratul înțeles al cuvântului nici nu miroase vreo dată măcar tablourile lor, fiindcă ele sunt cumpărate de bancheri, comercianți, industriali, trântorii-bogătași, pentru care omenirea e numai un piedestal; așa că omenirea n'are puțința să se desfășeze de geniul pictorilor.

«Dacă omul vrea să exprime tot pe hârtie, trebuie să caute putere în propriul său suflet, și nu în cerneala, să-și moie condeiul în lacrămile și suferințele omeniești. Dar vin minute, când ceva ne cutremură sufletul din adâncuri. Și înaintea noastră unul câte unul se deschid ascunzătorii lui pe care mai înainte nu le știam de loc.

«Dacă sufletul meu a fost o pădure, răscolită de furtună — această furtună a fost geniul lui Grotger. Numai acum știu, ce trebuie să caut în sufletul meu pentru creații sublime, și știu cum se plănuește o poezie, când geniul își moie pana în lacrămile și suferințele omeniești.

«Câteodată mi se părea că această furtună creatoare nu mai e artă, ci o revelație dumnezeiască...

«Și spre mai marea mea mirare, înțelesei că nu sunt deloc necesare veacuri întregi, nici perioade lungi și încete de vreme ca să se prăbușească și să piară pentru totdeauna ceea ce s'a învechit în om și a devenit netrebnic, și ca să se desvolte progresiv ceea ce trebuie să trăească. Un cutremur brusc, puternic, o furtună, poate să facă mult mai mult pentru înălțarea sufletului decât o cultivare meșteșugită, de serră, a acestui suflet.

«Ce furtună a cutremurat sufletul lui? Căci doar și el a fost un simplu muritor! Doar și în el alături de ceea ce era mare sălășluia și ceea ce era mărunț. Cum s'a curățit el și din elementele sale sănătoase și puternice creat în sine ceva mai bun? Ce a făcut el cu sine însuși și a devenit așa cum a devenit?!..

«De ce când sufletul lui răspunde suferințelor omeniești toți se închină înaintea lui și omenirea îl numi al său? Fiindcă s'a întâmplat acea minune a minunilor când inimile tuturor oamenilor s'au contopit pentru o clipă într'o singură inimă, iar el și-a lipit urechea de această inimă uriașă și a ascultat bătăile ei șgomotoase. Și când inimile s'au întors iarăși în piepturile lor, fiecare om, stând drept în fața tablourilor lui, în tunătoarea pulsație a inimii acestui om, recunoaște bătăile propriei sale inimi-atom!

«El îmi deschise ochii și urechile, îmi plâsmui niște aripi și-mi zise să sbor...»

JUGOSLAVIA

CREȚIUNEA muzicală jugoslavă e foarte săracă. Motivele populare nu lipsesc, dar un popor nu poate rămâne la ele după cum nu poate trăi din compoziții străine. Elemente străine sufletului slav se găesc și în melodiile populare jugoslave, fiindcă întreaga cântare sârbocroată la origină a ieșit din lupta păgânilor cu creștinii. Au biruit inspirațiile slave. Poate elementele acesta slav e fondul unitar al cântecelor sârbești, croate și slovene. In inima Jugoslaviei, în Bosnia și Herțegovina s'au păstrat până astăzi, precumpănitore, elemente exotice: persoane și arabe. Sufletul poporului sârb, foarte liric, e stăpânit de lirică pastorală și de dinamismul extern al munților, al vânturilor.

Orașul își are muzica lui, sunt importațiile ieftine dela Viena și Budapesta. Această muzică

otrăvește izbucnirea națională, războinică și înduoșătoare. Dintr'o nevoie de a reveni la izvorul național, compozitorii sârbocroați se inspiră conștiincios din suflul muzicii populare. E neînduplecat în această tendință Iarновић, autorul «Concertului horvat». Intemeetor al școlii naționale și naționaliste în muzica jugoslavă e Vatroslav Lisinski, care a îmbogățit opera «Porin» cu multe bucăți populare. Stefan Mocianiac e exclusivist în încercarea de naționalizare a muzicii sârbohorvate.

Muzica națională în Jugoslavia duce astăzi, cu înverșunare, lupta împotriva numeroaselor influențe străine, ușoare și de prost gust.

RUSIA

CUNOSCUȚUL teoretician teatral rus, N. Evreinov, a scos la lumină o carte care face mare șgomot: «Teatrul ca atare». E o serie de articole despre teatru, a căror publicare începuce încă de pe la 1912, care însă nu avu atunci succes. Acum însă când teatrul cearcă să se formeze pe alte principii, cel puțin în Rusia revoluționară, articolele lui Evreinov au devenit mai mult decât îndrumătoare. Autorul scrie în prefață: «Că talentatul Tairov propovăduiește teatralizarea teatrului, repețind cu alte cuvinte fondul cărții mele «Teatrul ca atare» — aceasta firește, nu e o mare victorie. Dar că Teatrul Artistic din Moscova a fost silit să reprezinte «Revizorul» în conformitate cu învățătura mea despre teatralizare, aceasta e o mare victorie». Nu plac îngâmfările, oricât ar fi justificate... Evreinov scrie: «Până acum se credea că teatrul e acolo unde e clădirea lui. Au trecut mii de ani până când lumea află dela mine că teatrul e pretutindeni și în toate». Într'altă parte: «Visul meu de aur e să îmbrac viețaa într'o haină de sârbătoare. Să devin croitor al Maieștii Sale Viețaa — iată o carieră, care e cea mai de invidiat».

Într'un cuvânt, el neagă teatrul de până acum. Il numește literatură. Pentru teatru trebuie dramaturgie, «Literatura și dramaturgia au comun atât cât are de pildă pictura și dramaturgia, sau muzica și dramaturgia, adică un raport de parțial către întreg». Evreinov cere ca autorul dramatic, ca să scrie o dramă, să cunoască «pictura scenică, arhitectura, muzica, iluminarea, coreografia, plastica, îmbrăcămintea, limba și ritmul ei, dispoziție și muzicalitate».

O carte scrisă literar, fără nici o propunere posibilă sau idee originală. Inovațiile teatrale în Rusia sovietică sunt realizate de îndrăzneți regișori, mai puțin cunoscuți, dar cu foarte mult bun simț.

* * *

SPOVEDANIA unui huligan e intitulat noul volum de versuri, al poetului imaginst Serghei Esenin. Un ștregar încercat de talent, blond, cu părul încărlionțat, cu ochii albaștri, cu nasul cărn și obraznic. Ți-l închipui în cămașa căzăcească, în horă, ținând de mijloc fetișcanele din sat. Dar își deschise gura și rosti:

— Totul e pulbere și fum,
Dar există în veacuri Ceas născut de Dumnezeu
În satele cu inima'n dureri se numește «Ziua Crucii»

Și'n altă parte, cântând Rusia mujicească:

— Răsfrângându-se în albastrele adâncuri
Ale lacurilor mele îndepărtate.
Văd lanurile și bordeele tale
Cu căciulele aurite ale munților
Văd lanurile și bordeele
Și în tindă pe maica mea bătrână...

Deveni poetul mujicilor și al adevărilor lor sufletești. De ce veni la Moscova? În mii de limbi de foc pâlăiau ispitele; aburii de sânge învăluiau revoluțiile, desfrânate și rătăcite; răsunau gramofonele, bubuia «Ei, iablocico», și aiureala lunatică se amesteca cu spazmele paninelor. Vru să se facă apaș. Rămase însă huligan rus. Această tragedie nu e a lui, e în afară de el:— în cele două limite de unde a pornit și unde se va opri bacchanala revoluționară.

Poet imaginist și huligan comunal. Tropăind din cizme în hora din sat și în turneuri mondiale cu Izidora Duncan. Răspândind în jur mirosul sănătos de vaci, cu care venise îmbăcsit dela țară, și purtând în infometata Moscova ghețe de lac.

Ce strașnică față.

Să nu-l credem, când răsfoind volumul, cetim:

— Eu dinadins merg neșesălat

Cu capul meu, ca o lampă de petrol pe umeri.

Să repetim mai bine versuri ca acele, ce le spuse ștregărește și pe neașteptate, dar pline de dureri, în numele și pentru întreagă Rusie mujicească:

— Vă vine bine să râdeți și să cântați,

Să vă rumeniți buzele pentru sărutări răsunătoare.

Numai eu ca paracliser voiu cânta

Deasupra țării natale: «alliluia».

CRONICA MĂRUNTĂ

D.L.C. Săteanu face parte dintre intelectualii evrei din Iași, care trăind pe urma scrisului zilnic de gazetă, în loc să joace rol de agenți provocatori în mișcările antisemite, — acolo endemice — și-au ales o îndeletnicire mai fericită. Ca și d-rul Steurman-Rodion, a ținut să aducă literaturii românești un serviciu, migălind la truda anevoioasă și ingrată a traducerilor. Cele două cărți cu povestiri de Salom Alechem, traduse în editura «Vieții Românești», ne-au pus sub ochi un scriitor evreu dintre cei mai prețuiți, și acei, care mărginindu-se la zugrăvirea oamenilor și moravurilor autentic ovreești, prin aceasta chiar, au luat netăgăduit loc în literatura universală. «Stația Baranovici» și «Cartoforii», au fost pentru mulți o descoperire. Tot așa drama lui Cirikow, «Evreii» jucată la Teatrul Național din Iași.

Acum d-l Săteanu, într'un volum compact, tâlmăcește aproape patru zeci dintre «Siluetele literare» ale lui Herbert Eulenberg. Sunt figuri din toate literaturile și din toate timpurile, dela Homer la Oscar Wilde și de la Dickens la Contele Gobineau. Sub formă de scrisori aprocrife, de schițe, de fragmente necunoscute de memorii, de discursuri ce nu s'au rostit, criticul german a prins din viața și opera scriitorilor elementele esențiale, redându-le lectorilor celor mulți în formă ușor de cetit și aparent ușurată. Autorul le-a numit un «abecedar cultural» — cu drept cuvânt, ținând seamă cât de greu și în ce restrânse straturi de cetitori străbat cărțile de studii largi critice. Traducătorul a făcut o faptă bună, punând o carte spirituală de inițiere literară, în toate mâinile.

PRINTRE volumele numeroase ale părintelui Agârbiceanu, culegerea de povestiri apărută cu titlul «Două iubiri», e din cele care odinioară au hotărât mai statornic locul autorului în literatură. Găsim acolo locuri și oameni dintr'un sat ardelenesc, acela fără îndoială unde părintele Agârbiceanu a păstorit întâia dată. Imprejurările nu sunt învăluite în poezia fluidă din povestirile lui Mihail Sadoveanu. Aici se simte în oameni un suflet mai tare; asprimea dărză a românului de peste munte, pe care nu l-au biruit nici veacurile, nici legile dușmănoase.

«Cultura Națională», a îngrijit de apariția celei de a doua ediții; — ne dă astfel puțința să verificăm cât s'au schimbat sufletele noastre, de atunci când a fost tipărită întâia dată cartea. Și tinerețea ei, ori încă tinerețea noastră, ne încântă. Am regăsit și povestirea simplă de sărăcie «Luminița», și sufletul acela femeiesc nepătruns din «Fefelega», și satul unde grija secetei, noroiul uliților, teama unei îndepărtate resmerițe, intră în viața oamenilor, se împletesc cu fapte mărunte și urzesc traiul cel de toate zilele, viața unui sat, pe urmă al altuia, al tuturor, unde nu băntuiau încă prefacerile turburi de astăzi, după care încă sufletele nu și-au găsit nici acuma o așezare.

Din carte se lămurește mai ales rostul popei de țară printre oameni unde credința a fost o putere. Puse alături figurile acele, cu preoții zugrăviți în literatura noastră «de dincoace» — cum se spunea atunci — se vede câtă prăpastie era într'un chip și altul de a-și împlini o menire. Pentru asta, cartea are un preț și dincoace de literatură.

≡

TREI cărți pentru tineret a scos de sub tipar, în preajma sărbătorilor «Cultura Națională».

Povestirile lui Thompson, «Făpturi alese», tâlmăcite de d-l Sandu-Aldea, sunt vestite de mult în toată literatura universală pentru copii. Sunt întâmplări din viața făpturilor simple, cu sufletul apropiat de sufletul embrionar al copiilor; Arno, porumbielul călător; căinele Bingo; Lobo, lupul cenușiu, spaima ținutului Curumpaw din Mexic; Gușă-roșie, fazanul din valea Don; Micul săritor, povestea unui iepure. Decorul din ținuturile Americii, dau întâmplărilor farmecul acela exotic care au făcut din pățaniile lui Robinson, cartea cea mai iubită a vârstei fragede. Iar cum povestirile pe lângă elementul didactic strecurat pe nesimțite, cuprind și un adânc înțeles etic, vor fi de o lectură folositoare pentru tineret, mai mult decât aceia a literaturii improvizate de anumite reviste pentru copii, stricătoare de gust și de suflete. Celelalte două volume: minunatele «pățanii ale lui Münchhausen» și o culegere de «Basmes sârbești», au văzut lumina în traducerea citeață și limpede, — care e o surpriză frumoasă, — a d-nei Virginia

Popescu. Basmele sârbești, unele cu tâlc, altele cu poezia aceea duiosă cunoscută în toată literatura noroadelor slave, sunt de însemnătate și pentru acei ce vor să afle mai de aproape sufletul vecinilor de peste Dunăre, și să găsească deosebiri și înrudiri cu poveștile noastre. Poate un mic «cuvânt înainte», de două fețe, lămurind rostul și vieța autorilor — sau locurile de unde au fost culese basmele, cum e cazul cu acestea din urmă — ar fi fost folositoare. Copilul învață așa a afla că o carte e scrisă de cineva, că e darul unui suflet omenesc, și iubind cartea, iubește și autorul. E începutul unei iubiri, care mai târziu îl va deprinde să deosebească pe Shakespeare ori pe Goethe, de autorii romanelor de senzație.

DE mare folos și frumoasă carte, e aceea în care d-l Al. Popescu-Telega, în editura «Cultura Națională», ne aduce câteva traduceri din «Autorii spanioli contemporani». Și a fost fără îndoială și bun gândul, de a pregăti cetitorul cu un studiu de introducere asupra acestei literaturi, mai larg și mai amănunțit decât se obișnuiește. În această privință, traducerea d-lui Popescu-Telega ar fi să însemne și un îndemn pentru alți tâlmăcitori — care dau cetitorilor celor mulți cărți de inițiere, fără să le întregescă și cu materialul informativ și critic. Studiul dela început, știrile aparte despre fiecare autor, datele bio-și bibliografice, trimiterile la studiile de critică și de istorie literară, erau de neapărată nevoie într'o crestomație a scriitorilor moderni, dintr'o literatură cunoscută la noi puțin, chiar în originile ei mai îndepărtate și intrate în tezaurul literaturii universale.

Traducătorul lasă în urmă generația lui Jose Maria Pereda, pierdută în contemplarea trecutului, și se oprește la aceea a lui Benito Perez-Galdos, premergătorul renașterii literare și întemeietorul romanului contemporan spaniol. Tălmăcește povestiri și fragmente din opt scriitori, începând cu acel animator care e Miguel de Unamuno și sfârșind cu reprezentantul curentului naturalist, după formula franceză, Blasco-Ibanez, indestul de cunoscut la noi din traduceri franceze, sau din acele românești făcute după cele franceze. Am spune chiar, că povestirea acestuia din urmă, a fost aleasă și cu un gând malițios, de a discreditat un autor prea iubitor de reclamă europeană; atât e de slabă și absurdă tema de novelă pentru foileton. Pe Ricardo Leon îl cunoaștem din volumul de străvezie poezie «Iubirea iubirilor» tradus tot de d-l Popescu-Telega în aceeași editură a «Culturei Naționale»; pe Iacinto Benavente din tălmăcirile răslețe franțuzești și din studiile ce s'au scris anul trecut, în revistele apusene, cu prilejul premiului «Nobel» acordat; ceilalți ne sunt puțin cunoscuți și lectura capătă astfel noutatea unei descoperiri. O povestire crudă și de un mare omenesc, cum e «Singur» a lui Armando Palacio Valdes, stă alături de povestirile alese din toate antologiile neamurilor, și una de savoarea acelei «Arome de sfințenie» a lui Bernardo Morales San Martin, ne întoarce la amestecul de humor și de fragedă poezie sufletească, învățată dela Cervantes.

Traducătorul făgăduiește al doilea volum, în care va urma mai de aproape cercetarea scriitorilor din școala lui Valle-Inclan. Nu știm, dacă printre aceștia se numără și Ramon Gomes dela

Serna, din care atât de frumoase traduceri, a dat în franțuzește Valéry Larbaud în «Les Cahiers verts», și ale căruia pagini alături cu ale lui Unamuno și Manuel Azana, fac prețios fiecare număr aproape, din revista săptămânală dela Madrid «Espana». Fără îndoială că nu va fi uitat, chiar dacă tinerețea și aspectul singular și fragmentat al operii, nu-l va fi situând acolo, acasă, printre cei mai de seamă reprezentanți ai unei generații.

Traducerea, e printre cele mai izbutite din ultima vreme, dacă trecem peste câteva stângăcii care vor trebui să dispară numai decât, într'o nouă ediție: întrebuițarea lui «oarecum» în înțelesul altfel nuanțat de «întrucâtva»; «tatăl putativ», ori «copilul nu pricepea nimic, dar ghicea patima și-i corespundea (?) șiret». Nu ne-am fi oprit la ele, dacă nu ar fi sunat supărător urechilor, tocmai prin giija și curățenia traducerii luată în întregime.

«**VIEȚA Românească**» — a avut norocul să pună în lumină, după războiu, doi prozatori tineri și bogați în toate făgăduielile: Lucia Mantu și Ionel Teodoreanu. Ultimul număr, îndoit, de pe Octombrie și Noemvrie, aduce încă un nume nou: I. Hotnog, scris dedesubtul unei povestiri «Vrăbioiul alb», de cea mai bună calitate literară. E cu atâta mai mare încântarea, cu cât numele e proaspăt de tot, necunoscut, și valoarea povestirii nu stă în virtuți de meșteșug; stil și știința construcției, ci într'o inedită și surprizătoare putere de vieță. Un fenomen în lumea sburătoarelor, un vrăbioi alb, își face apariția într'un târg basarabean, așa cum ar fi, și este fără îndoială, Chișinăul. Pasărea fenomen trăește la un loc cu celelalte vrăbii, fără nici o vanitate și fără precauții de suveran în voiaj incognito, pentru bunul motiv că nu se știe și nu se bănuiește fenomen. Lucrul trecea nevădit în seamă, într'un târg unde lumea nu-i deprinsă să vadă decât ce-i obișnuit și unde la ce-i obișnuit, aproape nimeni nu se mai uită, dacă nu prindea de veste un contabil neamț. Un anunț la gazetă aduce înfrigurare în tot orașul. Nimeni nu mai visează decât vrăbioiul alb; dela școlarii cari trag la fit ca să se pună la pândă cu praștia, la prefectul de poliție care vrea să-l dăruiască iubitei, la Morîț Cogan reprezentant al cetățenilor de rit mozaic, care vrea să-l dăruiască prefectului, la generalul care dă ordin patrulelor să iasă în stradă după vânatoarea vrăbioiului alb, la misitul Șmerăl și la farmacistul Vais; — un târg întreg care discută, pânzește, supralicitează vrăbioiul alb. În monotonia de toate zilele, pasărea aceasta rară trece ca un bulgăre de lumină, scuturând somnolența, trezind gândurile și grijile la altceva decât cenușiul cotidianului. Asta până când asociația Șmerăl-Vais, pune în comerț, în strada Fâinii 25, «vrăbii albe, cu preț moderat» — fabricate pe cale chimică, sub clopotul cu vapori de clor al farmacistului. Exemplarul unic și autentic se pierdu așa printre contrafaceriile grosolane, de când în stolurile de vrăbii cenușii apărură și altele, albe și cu preț redus, scăpate din coliviile mușteriiilor lui Șmerăl și Vais. Humorul discret, observația îngăduitoare și nu înăcrită, cu care e zugrăvit orașul sub toate înfățișările, în decursul acestui episod, e fără îndoială fără nici o asemănare cu ceva scris până acum literatura românească. E

ceva inedit, la o parte de ochiul și de spiritul scriitorilor de până acum — și dacă în cariera începătoare a celui ce-a scris-o, nu va rămâne tot așa de rară ca vrăbioul alb în târgul Chișinăului, și nu se va contraface ca vrăbiile cu preț moderat ale asociației Șmerăl și Vais, atunci avem de-a face cu un scriitor într'adevăr nou și îndreptățind toate așteptările.

O broșurică subțire și albă, cu pagine puține și cu litere mari, așa se înfățișează «Sulamita» lui Kuprin în traducerea D-nei Zina Moroianu. Cărțuța a apărut de câteva luni dar numai arareori, pitită ici-colo, am văzut-o în vitrinile librăriilor.

În literatura rusească, nuvela aceasta face parte dintr'un întreg capitol: al inspirației exotice și antice. Ca și când n'ar fi având îndestul material sufletec indigen de scormonit, scriitorii ruși din ultima vreme arată o deosebită predilecție pentru subiecte străine și mai cu seamă străvechi: Merejkovski, Andreef, Kuprin. Cel dintâiu și-a făcut o specializare din acest câmp de cercetări, al doilea a transpus sufletul slav în pielea lui Iuda Iscariotul, Lazăr și celorlalți eroi ai dramei creștine, Kuprin, în această Sulamită, e stăpânit într'atâta de decorul și scrupulozitatea arheologică, încât au lăsat să covârșescă omenescul, pe care mai vârtos ca oriunde, ești deprins să-l cauți la urmașii literari ai lui Dostoievski. E drept că asta nu strică întru nimic frumusețea nuvelei. O nuvelă mai puțin rusă, dacă vrei, sau deloc rusă, însă o frumoasă nuvelă universală. Într'o neaoșă și pitorească limbă românească, traducătoarea a izbutit să ducă la bun sfârșit o tălmăcire cu atât mai anevoioasă, cu cât limba originalului și caracterul ingrat al subiectului, împetriștat de arhaisme și orientisme, făcea cartea mai greu de transpus în grai românesc, decât altă povestire oricare, a lui Kuprin. Greșelile de construcție ce străbat ici-colo, par mai degrabă ale tipografului clujan decât ale autoarei; — revista noastră, care doi ani în șir a îndurat toate ofensele cu puțință, aduse sintaxei cuceritorilor de culegătorii minoritari, nu poate să-și închipuie altfel.

Broșura are și o prefață foarte succintă, în care ni se enumără operele principale ale lui Kuprin, și vestita «Iama», după noi de o mult mai puțină valoare ca romanul «Duelul». Traducătoarea crede altfel; socoate această «Iamă» mai presus de tot ce a scris autorul «Sulamitei». — «Comparate cu această operă a lui Kuprin, toate câte s'au scris despre femeile pierdute de un Garșin ori Dostoievski, par niște icoane palide» — așa ne încredințează d-na Moroianu. Un cuvânt pe care l-am mai auzit dela mulți tălmăcitori din limba rusă, și stă scris și în prospectele edițiilor franceze și nemțești, și în acele ale traducătorilor noștri. Căci fiecare dintre aceștia se simte obligat ca la fiecare schiță, care nu ocupă mai mult loc de o coloană de ziar ori o pagină de revistă, să ne dea pe două coloane bio-și bibliografia autorului. Sau mai bine: după ce ne dovedesc pe pagini întregi, superioritatea cutărui roman rusesc asupra celor scrise cu acelaș subiect în lumea întreagă, ne oferă ca probă schițoșoara «Visul lui Pliniu cel bătrân» sau «Măzăricea de pe nasul lui Cicerone».

INTR'O frumoasă tipăritură, împodobită cu un chenar oarecum românesc, amintind vechile scoarte ale «Minervei», a apărut la editura F. Campitelli, în Foligno, un volum cu povestiri de Mihail Sadoveanu, tălmăcite în italienește de compatriotul nostru Al. Dem. Marcu și G. F. Cecchini, directorul revistei «Il Concilio». Cartea a văzut lumina încă din iarna trecută. În librăriile noastre nu s'a găsit. Zărisem un exemplar întâmplător pe care l-am răsfoit în grabă. Abia acum editura ni-l trimite și deaceea atât de târziu, vorbim cetitorului despre aceste cele dintâiu semne că literatura noastră începe să-și facă drum singură, fără cărjile oficialității, în literatura universală. Traducătorii lămuresc în prefață, locul lui Mihail Sadoveanu în scrisul românesc. Stăruesc mai cu seamă asupra izvoarelor de inspirație, cu rădăcini în acest pământ și urmărind vieța autorului, o împletesc cu opera, căutând corespondent în scris fiecărei epoci din vieța trăită. Dela copilăria din ulițele Pașcanilor unde întâia dată dascălul Trandafir i-a descoperit pe Creangă, la gimnaziul din Fălticeni unde vecinătatea apropiată a Bucovinei și a munților i-a semănat în suflet poezia natală, la Iași adolescenței cu estompele coline ce amintesc Florența, la anii «Semănătorului» — pretutindeni, traducătorii caută oglindirea pe care locul și împrejurările din afară au răsfrânt-o în suflet. Prefața ar sta bine așa, și într'o antologie românească. N'am cetit multe, mai limpezi și mult mai exacte.

Cartea cuprinde patru povestiri: Hoțul, Bulboana lui Vălinaș, Scigal, Mormântul unui copil. Traducerea a întâmpinat cea mai caldă primire din partea presei și a revistelor italiene. Sadoveanu a fost socotit îndată acolo, ca unul din cei mai buni romaniști de astăzi ai Europei. «Un libro di novelle che e quanto di meglio abbia prodotto la moderna letteratura d'Europa». Darul epic al autorului, lirismul nuanțat, puterea de sugestie, au supraviețuit și în traducerea italienească; și pentru grija și meșteșugul tălmăcitorilor, pentru făgăduiala că nu peste multă vreme va urma acestuia alt volum, s'ar cuveni cuvinte bune din partea noastră, acestora de aici, dacă n'ar fi prea târziu și dacă această trudă nu și-ar fi găsit răsplată, în izbânda ce cartea a avut-o acolo.

UN neastâmpăr, pe care nimeni nu l-a cerțat cu un ochiu cuprinzător îndestul, și nu l-a adâncit în pricinile ce nu vor fi fiind numai cele trecătoare din afară, a mănât de sute de ani, plugarii și ciobanii români către văile și dumbrăvile celor mai depărtate ținuturi vecine. Urme găsești, oriunde stăruie mai răbdător o scormonire a amestecurilor etnice. Că te mână dăra aceasta de urme în Istria și în Dalmația, ori la sute de verste depărtare până în vecinătatea Elisabetgradului, întâlnești sate românești, cu obiceiuri de acasă, cu graiul nu din cale afară schimbat, cu veștințe trecute prin răsboiul la fel și cu aceeași candelă tremurându-și la fel luminița sub icoane; și de fiecare dată, la întrebările răsărite în minte răspunde o uimire.

Cercetările și explicările vin adesea dela cărți străine, dela însemnările drumeților porniți de pe alte meleaguri. Oficialitatea noastră și cărturarii, ne-au adunat până acum o arhivă săracă despre acești frați, ce nu se vor bucura niciodată de

binefacerile constituției votate în Parlamentul nostru național. Dragostea pentru dânsii și îngrijorarea, e încă platonică. Deaceia fiescece carte apărută, cu cercetări mai puțin grăbite decât ne stă în fire, își va avea multă vreme un preț indoit decât tot atâtea pagini, din cel mai frumos roman urzit de închipuire.

«Românii dintre Vidin și Timoc» — studiul d-lui Emanoil Bucuța ieșit în tiparul «Cărții Românești», e ceeace ar putea sluji ca o pildă de cercetare, altfel înțeleasă, temeinică până la cel din urmă amănunt.

Documentele ce sfârșesc și pe care se reazămă cartea, adunarea de cântece bătrânești cu variațiile lor, de colinde, de descântece și de basm; glosarul, hărțile și fotografiile, datele statistice și până și planul de casă și de gospodărie; ce ne vorbesc despre oameni, așezările și sufletul lor, întrec materialul grăbit cu care astăzi se înfăptuie o carte, chiar de specialitate. Despre pana aceasta de români înfiptă între Vidin și Timoc, atât de aproape de noi și încinsă din două părți de apele Dunării, nu s'a scris până acuma decât în treacăt și îmbucătățit. Cele cinci călătorii ale autorului, i-au dat puțința să adune știri altfel decât din îndepărtatul izvor al arhivelor și pe amăgitoarea cale a presupunerilor. Ochiul deprins să cerceteze stările de fapt până în cele mai îndepărtate pricini, a împărțit cartea în trei capitole mari: pământul pe care au descălicat Oltenii prin Mehedinți, ori tocmai de pe plaiurile sârbești, «oamenii care au venit și s'au potrivit» pământului, și «datinile care au ieșit din viața acestor oameni pe acest pământ».

Cine-a cetit și aiurea însemnările de drumet ale autorului, va bănuși înainte de a deschide cartea, că nu găsește acolo o înșirare de date seci și nici — extrema cealaltă — impresii vagi de călător, care-a văzut numai pe deasupra, prin pânză de fluidă poezie. Farmecul și tăria, și folosința cărții, stă în imbinarea de pitoresc și amănunt documentar, în măsura în care împletește amândouă au dat viața studiului într'atâta, că te fură dela cea dintâiu filă.

PREMIUL Goncourt din acest an, a făcut cunoscut un nume, aproape de toată lumea ignorat până eri. Romanul premiat «Rabevel, ou le Mal des Ardents» nici nu ajunsese în toate librăriile; autorul Lucien Fabre, se știa că e un inginer de provincie, autor a două plachete de versuri și al unui comentariu asupra teoriei lui Einstein. Mai mult, nici gazetele franceze n'au putut să lămurască, la început, despre autorul romanului stufos, în trei volume, de mai bine de șapte sute de pagini, abia acum câteva zile apărut și în vitrinele noastre.

Eroul romanului Bernard Rabevel se trage direct din familia eroilor balzaciani: Rastignac și Vautrin. Vieța acestui nou pirat al societății e

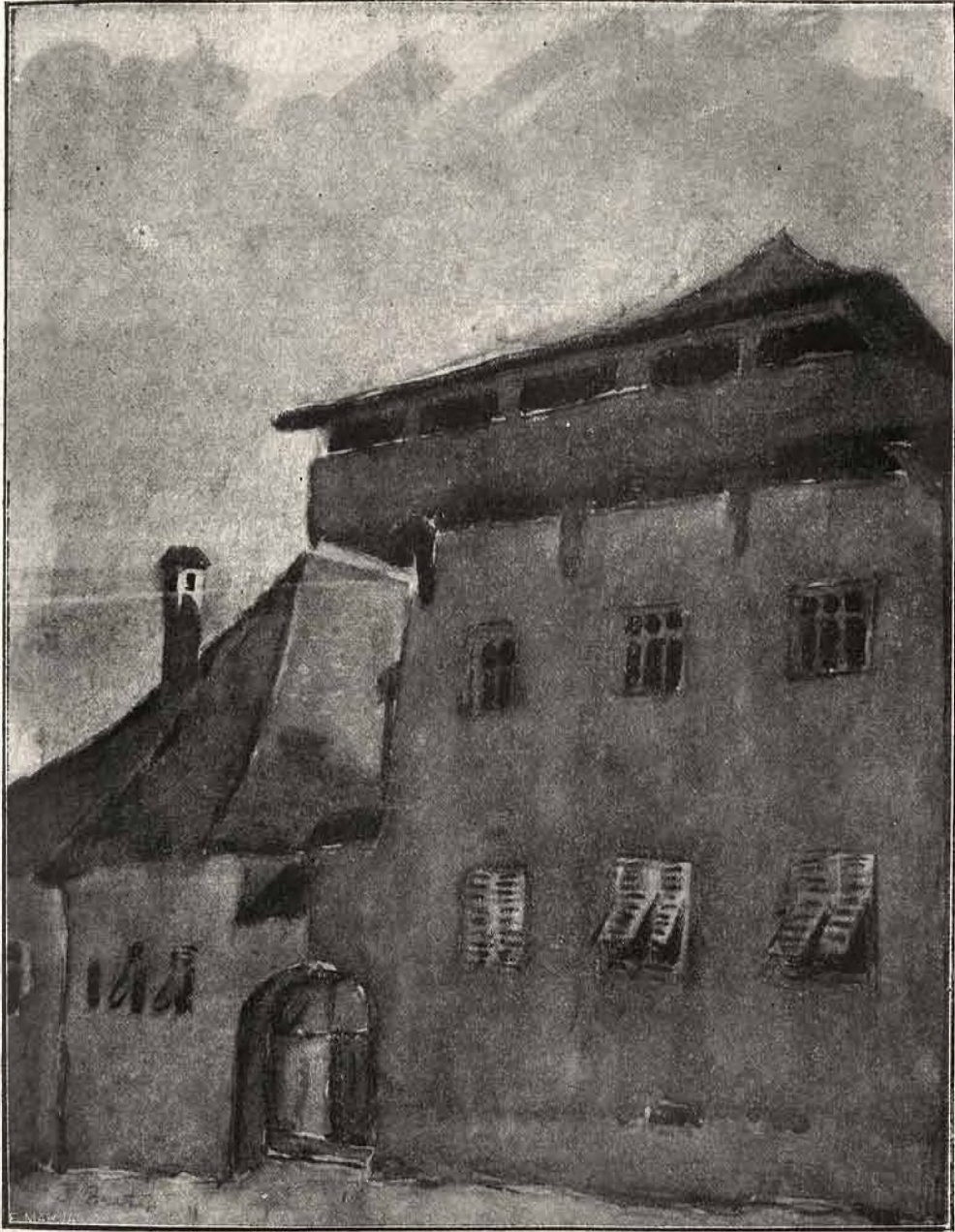
zugrăvită cu o putere halucinantă și excesivă, dar romanul e inegal, pagini desăvârșite stau alături de lungimi de prisos, presărate cu o limbă banală și alternate de o corectitudine supărător de mediocră. Acest «mal des Ardents» care figurează în subtitlul romanului, e după autor răul ce ne stăpânește pe toți, în țările cu libertăți prea multe, unde drepturile au fost substitute datorii și unde individul se socoate deasupra colectivității, de când Dumnezeu a fost alungat din societatea omenească. E răul hipersensibililor, al însetaților de prea multe bucurii trupești și materiale. Temperamentele cele mai energice, în loc să fie canalizate către o vieță firească și fericită, merg până la capătul pasiunilor, lunecă în toate excesele, în toate păcatele, în viciu, în necinste, în crimă. Din pricina acestui rău — egoism lăsat să se manifeste până la ultimile consecințe — vieța a devenit o luptă fără îndurare. Din acest punct de vedere, romanul inegal al lui Lucien Fabre, oglindind starea de suflet a majorității oamenilor și femeilor de astăzi, este sortit să rămână ca o mărturie a crizei morale prin care trecem.

De rezumat cele trei volume, aproape cu nepuțință. Forfotește o avalanșă de personaje și de episoade, în afară de comunul romanelor de autentică literatură. Vieța din familia bunicilor lui Rabevel, cu republicanismul lor dogmatic și cu pasiunea lor excesivă de libertate, vieța din liceul fraților ignorantini unde micul Bernard împune arta iesuitică de a disimula gândul și de a-l impune altuia, începuturile de mică fiară slobozită în societate, dragostea, (curată aceasta la început), pentru o veche prietenă din copilărie, aceste episoade, toate până aici, se desfășură firesc și fără spasm, după buna tradiție a romanului. Din clipa în care Bernard părăsește iubirea pentru fata săracă și dispore fără nici o explicație, ca să-și facă loc larg cu coatele în vieța, sdrobind adversari, concurenți, vărând teroarea și dezastrul într'o ceată de financiari bogați și necinstiți, în care descopere și pe adevăratul său tată și pe maică-sa, femeie de moravuri ușoare și de temperament vulcanic; romanul lui Lucien Fabre abia se menține dincoace de intrigile foiletoanelor de senzație. N'ar fi fost nevoie de mult, ca fiul împins către brațele mamei să devină incestuos; drama aici atinge melodrama și așa merge aproape până la sfârșit, complicată cu adultere, femei fatale, scene de erotomanie, încercări de crime neizbutite, lupte convulsive în lumea marelui finanț, și tot așa, până la sfârșitul convențional al acestui erou plin de energie și de vieță spasmodică, retras la țară sub un nume fals, pentru a muri ca învățător laic și ateu, predicând totuș copiilor morala creștină...

Presa și revistele franceze, n'au găsit pentru acest roman decât cuvinte elogioase. N'am aflat nicăiri încă, o pagină unde să fi fost osândită îndestul de aspru, această întrebuintare excesivă a elementului senzațional, care față de adevărata artă e un greșit păcat.

Numărul viitor al GÂNDIREI
va apare la 5 Februarie 1924

TIPARUL, CULTURA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI
CLIȘEELE MARVAN

Marie I. Pillat

Case din Sighișoara

GÂNDIREA

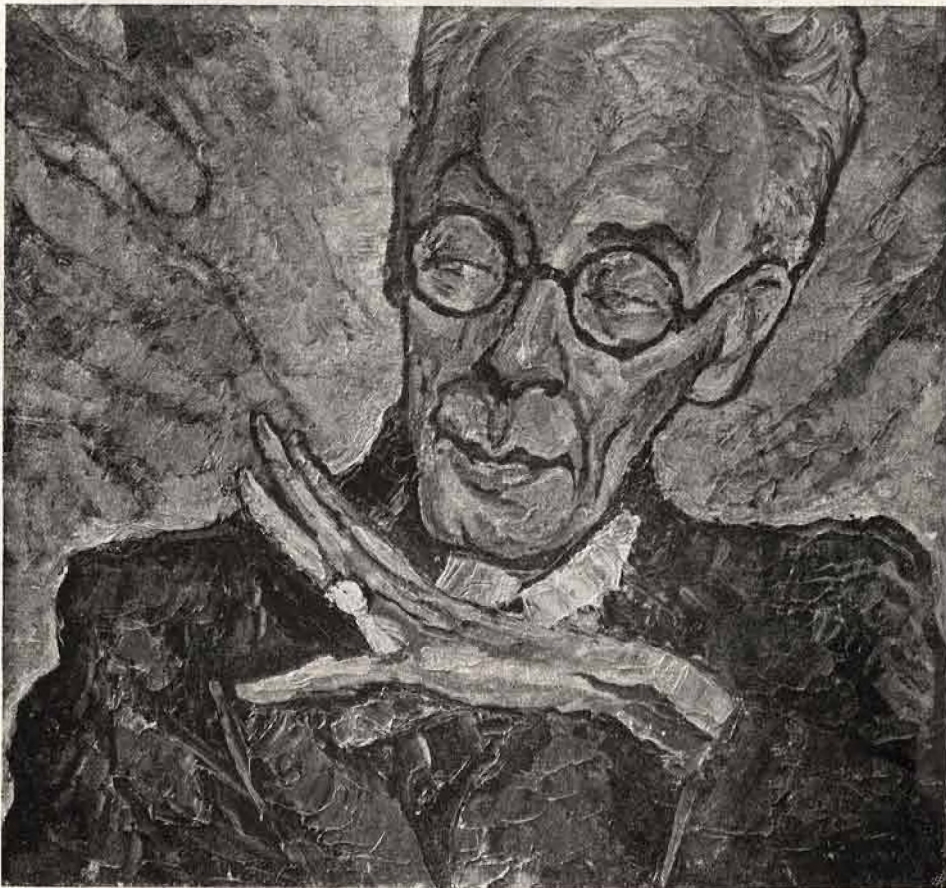
= 241

Hans Eder Sat din munți (Galeria Nouă, Bruxelles)

Hans Eder Rastignirea

Hans Eder

Portretul unui poet (1918)

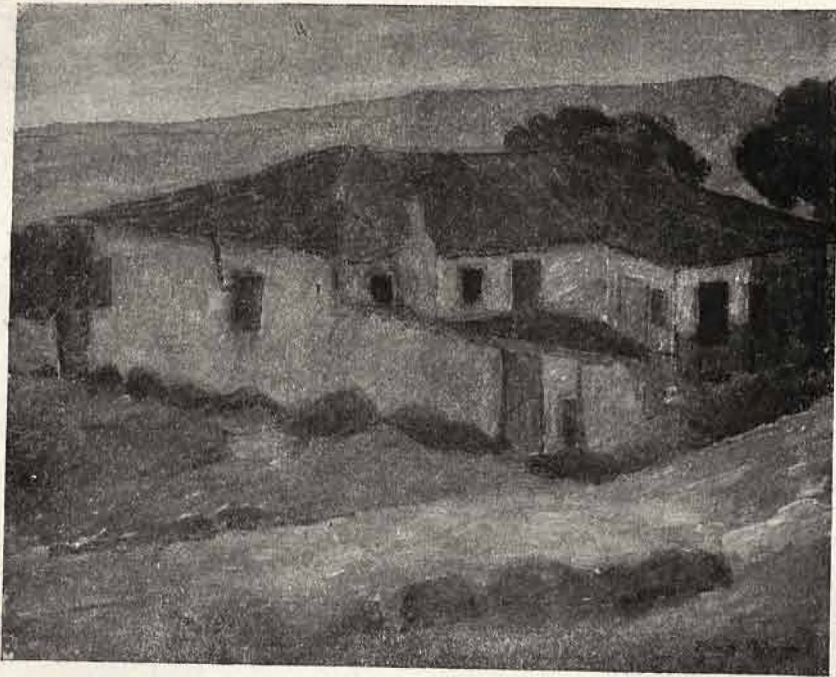
Hans Eder

Soldat muribund (1916)

Hans Eder

Groază (1918)

Vasile Popescu

Casă din Balcic

Vasile Popescu

Cărlumă

Lore Gollav-Masius

Portret (Litografic)

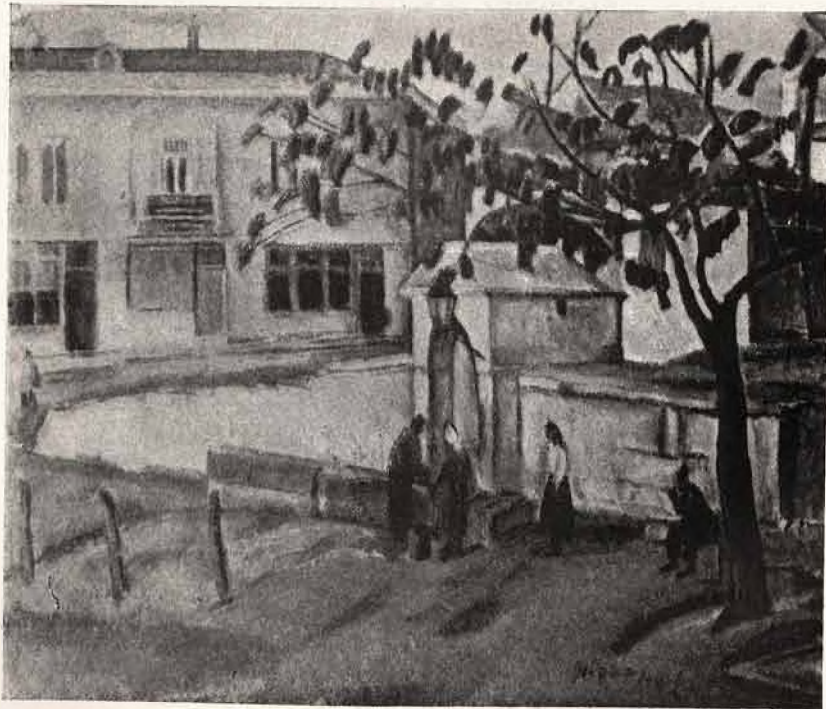
Vasile Popescu

Desen

Catul Bogdan

Natură moartă

Lucian Grigorescu

Case

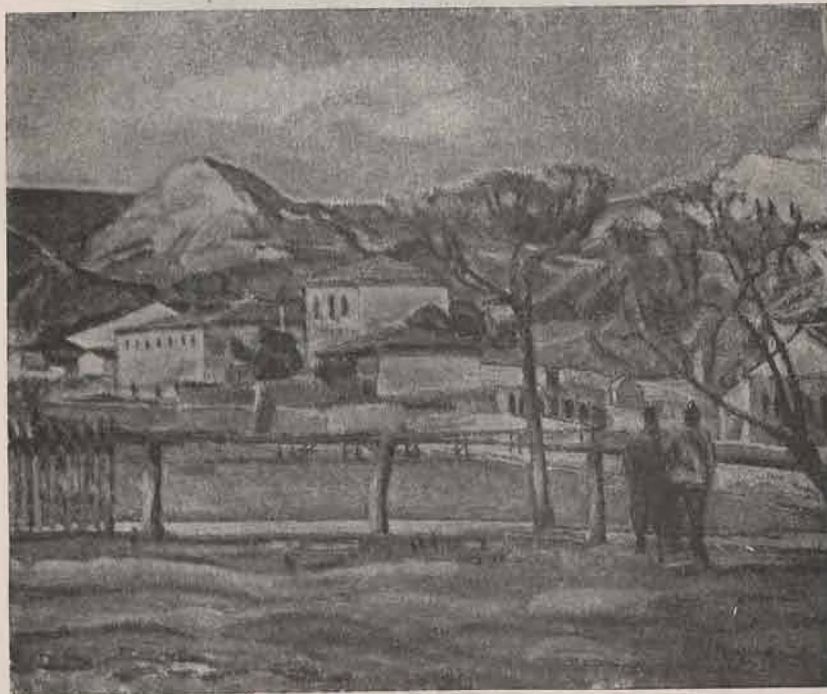
GANDIREA

246

Catul Bogdan

Stradă din Paris (Desen)

Lucian Grigorescu

Din Balta

Catul Bogdan

Desen

GANDIRĒA

248

EXEMPLARUL
LEI 25.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 25.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 5 ȘI 20 ALE FIECĂREI LUNI

SUB CONDUCEREA UNUI COMITET ALCĂTUIT DIN DOMNII:

LUCIAN BLAGA, DEMOSTENE BOTEZ, EM. BUCUȚA, AL. BUSUIOCANU, N. M. CONDIESCU, NICHIFOR CRAINIC, ADRIAN MANIU, GIB. I. MIHĂESCU, LIVIU REBREANU, ION MARIN SADOVEANU, AL. O. TEODOREANU, PAMFIL ȘEICARU

REDACȚIA · FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINCIPELE CAROL
STR. DR. KALINDERU No. 10, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT RUGATE A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI LA CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

20 IANUARIE 1924

CUPRINSUL

PARSIFAL de *Nichifor Crainic*... 181
VIZITĂ NOCTURNĂ de *Ioan Mi-
nulescu*..... 187
VRAJĂ DE NOAPTE de *Adrian
Maniu*..... 188
DECEMVRIE LA ȚARĂ de *A. 189
Maniu*.....
UNCHIUL DIN AMERICA de *Ce-
zar Petrescu*..... 190
SPRE SCHIT de *Ion Pillat*..... 200
MANEVRELE DE TOAMNĂ de *Al.
O. Teodoreanu*..... 206
IN NOAPTEA DE SUS de *Lucian
Blaga*..... 216
INVIERE DE TOATE ZILELE de
Lucian Blaga..... 217
UNCIU-MEU IULIU de *Guy de
Maupassant*..... 218

CRONICI:

IDEI, OAMENI & FAPTE:

Maurice Barrès de *Pamfil Șeicaru* 222

Cruciada nouă de *A. M.*..... 225
Grădina Iubirii de *L. R.*..... 225
Pornocrația de *G. M. I.*..... 226
«Moravuri intelectuale» de *Cezar
Petrescu*..... 227

CRONICA LITERARĂ:

«Vecernii, flaute de mătase și ul-
ciorul cu ape limpezi», de *Ion
Davie*..... 228

DRAMA ȘI TEATRUL:

«Simunul» de *Ion Marin Sado-
veanu*..... 231

CRONICA ARTISTICĂ:

Hans Eder, Expoziții de *Oscar
Walter Cisek*..... 232

DIN VECINII APROPIAȚI

Cis Moll, Polonia, Jugoslavia,
Rusia, de *G. M. Ivanov*..... 233

CRONICA MĂRUNTĂ..... 237

ILUSTRĂȚII:

Coperta: Pre Hristos ducându-l la răstignire.—Acuarelă de pe fresca aflată în Biserica Domnească dela Curtea de Argeș, executată de pictorul G. Teodorescu.
In supliment reproduceri din expozițiile: Hans Eder, Maria I. Pillat, Lore Goilav-Masius, Catul Bogdan, Lucian Grigorescu, Vasile Popescu.
In interior desene de Demian.

ABONAMENTE: 1 AN, 200 LEI; 6 LUNI, 100 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI, 300 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 350 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINCIPELE CAROL
STR. DR. KALINDERU No. 10, BUCUREȘTI

EXEMPLARUL
LEI 25.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 25.—

DĂRUIȚI DE SĂRBĂTORI
COPIILOR ȘI TINERETULUI
CĂRȚILE EDITURII
CULTURA NAȚIONALĂ

PENTRU COPII

V. ALECSANDRI
SINZIANA ȘI PEPELEA

Minunata poemă scenică a marelui nostru poet național este pentru prima dată tipărită într-o ediție populară, ieftină, dar îngrijită.

Lei 12.—

I. A. BASSARABESCU
MOȘȘTAN

Cunoscutul nostru scriitor, adună în acest volum, un mănunchiu de schițe uneori duioase, alte ori vesele, scrise pe înțelesul celor mici.

Lei 28.—

BASME SĂRBEȘTI

Sunt culese și tâlmăcite de d-ra Virginia Popescu, cu scopul de-a îmbogăți literatura noastră, cu câteva minunate pagini izvorâte din închipuirea poporului sârb.

Lei 40.—

PĂȚANIILE BARONULUI
MUNCHHAUSEN

Năzdrăvanele povești ale mincinosului baron sunt tâlmăcite cu tot hazul lor de d-ra Virginia Popescu.

Lei 35.—

F. STEVENS

PRIN ÎMPĂRĂȚIA FURNICILOR

Popularul scriitor d-l C. Sandu-Aldea a tâlmăcit minunat această carte vestită, în care se zugrăvește fermecător viața necunoscută a harnicelor furnici.

Lei 24.—

S. THOMPSON
FĂPTURI ALESE

Povestirile strălucite ale marelui scriitor englez, au fost tâlmăcite artistic de d-l C. Sandu-Aldea.

Lei 35.—

TEODORESCU-KIRILEANU
POVEȘTI BASARABENE

Pentru prima dată se oferă publicului românesc un mănunchiu de povești, adunate de cunoscutul culegător d-l Kirileanu, din ținutul Basarabiei, atâta vreme deslăsit de trupul țării noastre.

Lei 28.—

PENTRU TINERET

GR. ALEXANDRESCU
P O E Z I I

Sunt culese cu îngrijire cele mai frumoase, cele mai vestite din poeziile lui Alexandrescu, socotit cu drept cuvânt cel mai mare poet român până la ivirea lui Alecsandri.

Lei 40.—

V. ALECSANDRI
P A S T E L U R I

Intr'un volum îngrijit, apar vestitele «Pasteluri» scrise la Mîrcești, de marele iubitor al naturii, care a fost V. Alecsandri.

Lei 12.—

A. DAUDET
SCRISORI DIN MOARA MEA

Cunoscutul scriitor d-l Lascăr-Moldovanu, a tâlmăcit minunat micile povestiri duioase ale marelui prozator francez.

Lei 50.—

M. EMINESCU
POEZII FILOZOFICE

D-l Lucian Blaga a ales cele mai cunoscute poezii, în care se poate urmări cugetarea celui mai mare poet al nostru.

Lei 15.—

M. EMINESCU
POEZII LIRICE

Cartea cuprinde acele poezii ale lui Eminescu, în care se resfrânge întreaga și bogata lui simțire.

Lei 15.—

G. G. LONGINESCU
CRONICI ȘTIINȚIFICE

Distinsul profesor universitar tratează pe înțelesul tuturor câteva chestiuni curente de fizică, dând sfaturi practice și indicând experiențe distractive.

Lei 28.—

C. NEGRUZZI
N U V E L E

D-l Sextil Pușcariu a ales într'un mănunchiu cele mai vestite din nuvelele marelui nostru prozator, însoțindu-le de o frumoasă prefață explicativă.

Lei 12.—

ILUSTRATIA SĂPTĂMÂNALĂ
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA ÎN STRADA PARIS, No. 1
DE VÂNZARE LA TOȚI CHIOȘCARI

EXEMPLARUL 25 LEI